

ORSZÁGÉPÍTŐ

A Kós Károly Egyesülés folyóirata

ÉPÍTÉSZET | KÖRNYEZET | TÁRSADALOM

25 PAGONY

▶ PAGONY

Táj- és Kertépítész Iroda

▶ FŐÉPÍTÉSZEK

Philipp Frigyes

▶ Vándorokból mesterek | Tóthfalusi Gábor

▶ Orgona panzió | Sztána

▶ Jelentés a határvidékről | Csóka Balázs

▶ Budai lakásbelső | Dósa Papp Tamás

▶ Vályogépítés | Medgyasszay Péter

2016
03

KÓS KÁROLY
EGYESÜLÉS

Tavaly ünnepelte megalakulásának 25. évfordulóját a Pagony Táj- és Kertépítész Iroda. A műhely nyolc taggal alakult meg 1990-ben, és ezzel egy időben vált a Kós Károly Egyesülés tagjává. Jelenleg Herczeg Ágnes és Vincze Attila vezeti a 10-12 fős alkotóműhelyt. Tagjai szakmájuk szerint a táj tervezői, de – idézve ars poeticájukat – közelebb áll a valósághoz az a megfogalmazás, hogy a tájért való felelősség lelkiismeretének ébren tartói, ezáltal a táj gyógyítói. Vallják, hogy a táj megismerésének módja nem elméleti jelentőségű értelmezési kérdés csupán. Maga a szemléletmód vezet az ember és a táj valós viszonyának megértéséhez, a Földért való felelősségtudat és a gyógyító cselekvések megszületéséhez. A táj az ott élő emberek alkotása, törődésük által válik gondozottá, érdektelenségük okozza sebeit. E gondolatokból következik a területen élő közösségekkel való együttműködés, a közösségteremtés igénye. A Pagony tagjai feladatuknak érzik a közösségek szemléletformálását, a közösségi munka felélesztését is. A szemlélet átadása folytonos küzdelem, melyet immár több mint negyedszázada sikerrel harcolnak meg munkatársai, akik a tervezőmunka mellett folyamatosan tartanak képzéseket, alkotótáborokat és előadásokat többek között természet- és tájmegfigyelés, kert- és tájtörténet, kertművészet, tájfejlesztés vagy éppen a táji örökség témában. Mindeközben gyakorló tervezők, akiknek keze nyomán közterületek, magán- és történeti kertek, intézménykertek teremtődtek vagy újultak meg. Rendszeres résztvevői és díjazottjai országos pályázatoknak. Az Ars Topia Alapítványon keresztül közösségi alkotásokkal és tájművészeti akciókkal járulnak hozzá a Kárpát-medence tájkultúrájának fenntartó ápolásához. Több könyv, kiadvány, kiállítás létrehozásával segítik a tájépítész szakma jelentőségének tudatosítását és közéleti szerepvállalását. Ennek részeként immár 16 éve szervezői a Fürdő- és Közösségépítő Kalákáknak. A jeles évfordulók alkalmából összeállításunkban az alkotócsoport legfrissebb munkáiból adunk ízelítőt.

- ▲ Címlap:
Bálványosi Fürdő- és Közösségépítő Kaláka, 2015. Fotó: Egyed Zoltán
- ◀ Kilátó és öltöző, Apor lányok feredője, Csomád-Bálványos. Fürdő- és Közösségépítő Kaláka, 2015
Fotó: Egyed Zoltán

ORSZÁGÉPÍTŐ

A Kós Károly Egyesülés folyóirata

2016
03

ÉPÍTÉSZET | KÖRNYEZET | TÁRSADALOM

✘ Főépítészek | Master Architects

06 Interjú Philipp Frigyes főépítéssel (Erhardt Gábor)
Interview with Master Architect Frigyes Philipp

✘ Vándorokból mesterek | Itinerants Turned Masters

12 Interjú Tóthfalusi Gáborral (Erhardt Gábor) Interview with Gábor Tóthfalusi
17 Orgona panzió, Sztána Guesthouse Orgona, Sztána
22 Jelentés a határvidékről (Csóka Balázs) Reporting from the Frontier
27 Károly herceg nyári iskolája, 2016 (Heli Judit) Summer School, 2016
32 Budai lakásbelső – Interjú Dósa Papp Tamással (Dénes Eszter)
A Home Interior in Buda – Interview with Tamás Dósa Papp
38 Vályogépítés – Építésügyi kérdések és kérdőjelek (Medgyasszay Péter)
Adobe architecture Matters and Issues Related to Construction

✘ Pagony 25

44 Pagony Táj- és Kertépítész Iroda
Pagony landscape and garden architecture office | The work of 25 years
46 Kalákák 16 éve
47 Országépítés – közösségi keretben (Nagy Zsolt)
48 Amikor egy közösség összeáll... (Meszesán Péter)
50 Kalákáztunk Vajdaságban (Kovács Attila)
52 Ágak // Természetművészet – Változatok | Műcsarnok, 2016
53 Kalákázás fűzzel (Vincze Attila, Meszesán Péter)
54 Tervpályázataink
58 Tájji örökségvédelmi kutatások a Székelyföldön
(Herczeg Ágnes, Csaba Kinga, Kovács Attila, Meszesán Péter)
61 Tájépítészeti gondolatok München repülőterekből létesült parkjai kapcsán
(Szaszák Gabriella)
64 Vándordiploma, 2016 | Kézművesház és szállás (Heli Judit)
66 Hírek News
67 Könyvajánló

A Kós Károly Egyesülés negyedéves folyóirata.
Kiadja az Egyesülés nevében
a Kós Károly Alapítvány.

Kós Károly Alapítvány

1034 Bp., Kecse u. 25.
Bankszámlaszám:
10402166-21629530-00000000
Adószám: 19193580-2-41

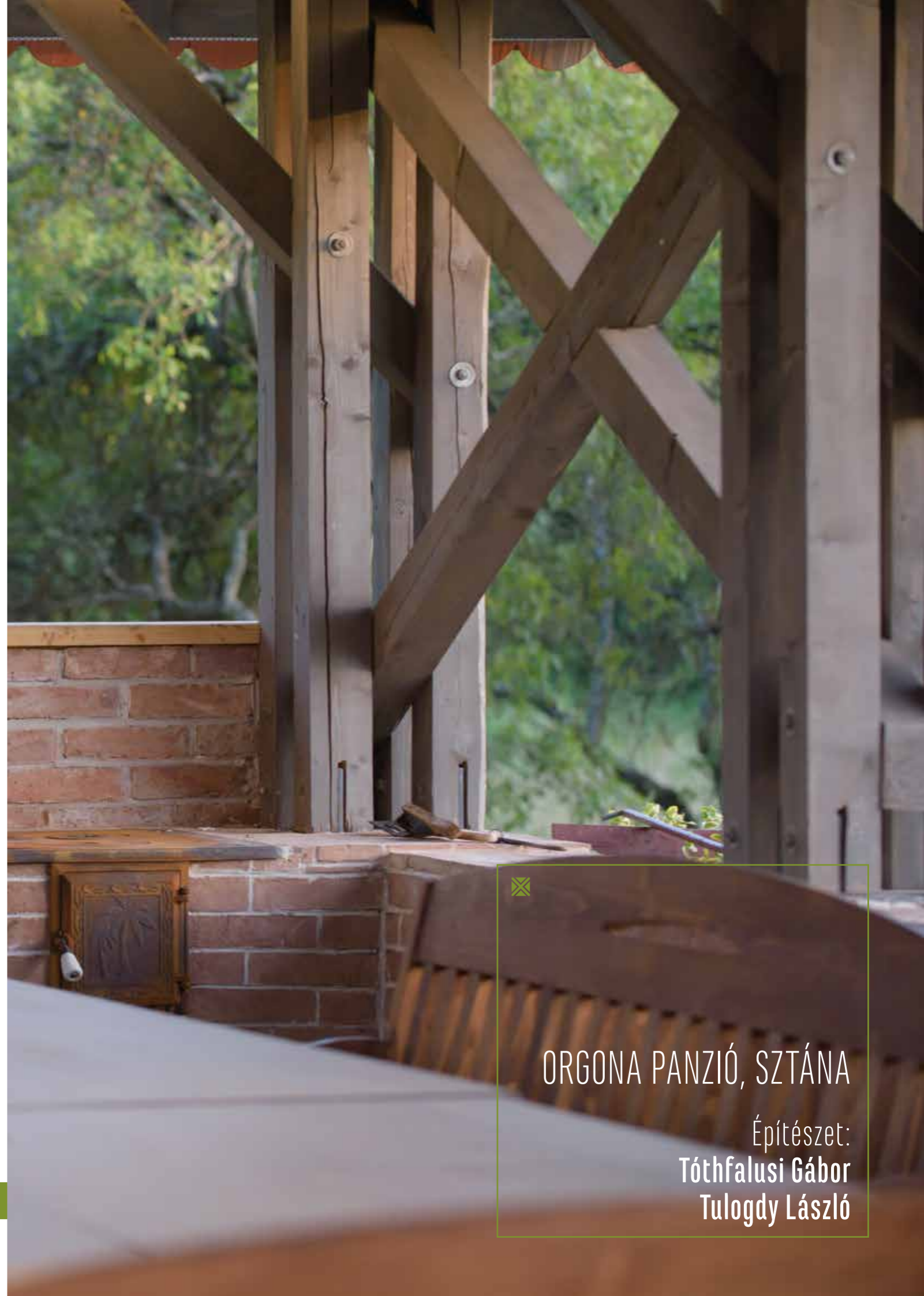
Felelős kiadó:
Dévényi Sándor és Zsigmond László
Alapító főszerkesztő: † **Makovecz Imre**
Főszerkesztő: Dévényi Sándor
Felelős szerkesztő: Dénes Eszter
A szerkesztőbizottság tagjai:
Csóka Balázs, Herczeg Ágnes, Jánosi János,
Szűcs Endre, Terdik Bálint
Lapterv és tipográfia: Vízvárdi András
Angol fordítások: Móra Zoltán
Nyomás: Progresso Print Kft., Budapest

Honlap: www.orszagepito.hu
ISSN 0866-0069

A lap előfizethető átutalással, az Alapítványtól
igényelt csekken vagy személyesen.
Ügyintézés, régi példányok árusítása:
Artbureau Kft.
1065 Bp., Nagymező utca 4. I/128.,
telefon/fax: (+36 1) 322-0677;
e-mail: haabkatalin@gmail.com
Egy szám ára: 800 Ft
Előfizetési díj a 2016. évre 3000 Ft,
külföldi előfizetőinknek a
postaköltséget is felszámítjuk.

nka MMA

Támogatók:
MAGYAR MŰVÉSZETI AKADÉMIA
NEMZETI KULTURÁLIS ALAP
Bonex Építőipari Kft., Arker's Stúdió Kft.,
Farkas Építésziroda Felületkémia Kft.,
Forma Rt.

ORGONA PANZIÓ, SZTÁNA

Építészet:
Tóthfalusi Gábor
Tulogdy László

FŐÉPÍTÉSZEK

Vác, Hatvan, Esztergom, Kismaros

Philipp Frigyes

▲ Légi Fotó a váci főtérről
Fotó: Kis Dávid/ ARCUS Stúdió

MASTER ARCHITECTS | INTERVIEW WITH FRIGYES PHILIPP BY GÁBOR ERHARDT

A long-time Master Architect of Hatvan and Vác, he currently holds the same position in Esztergom and Kismaros. His activity in the city has been of key importance for the last 25 years. Also, he took part in defining the position of Master Architect and introducing the profession in the Construction Act of the time. He has always been interested in realizing the organic development of a settlement, tending for the townscape like a physician cares for his patients. "Cities are not funded for mere cohabitation, but rather to ensure a life worth living", said Aristotle two thousand years ago, still serving as a beacon for Master Architect Philipp.

INTERJÚ PHILIPP FRIGYES FŐÉPÍTÉSSZEL

Erhardt Gábor

Philipp Frigyes (1957)
építész, 1982, BME

2007–2013 Országos Főépítési Kollégium
elnöke
Váci Városvédők és Városszépítők
Egyesülete alapító tag (1987)
2012– a Pest Megyei Építész Kamara
elnöke
2014 – címzetes egyetemi docens
(Budapesti Corvinus Egyetem)

1987–2012 Vác főépítésze
2013–2015 Hatvan főépítésze
2015– Kismaros főépítésze
2015– Esztergom főépítésze
1996 Műemlékvédelemért Emlékplakett
1996 Pro Dioecesi Vaciensis kitüntetés
1997 Kós Károly-díj
1998 Podmaniczky-díj
Év főépítésze, 2000 díj
2014 Pro Regio-díj
2015 Hild-díj

► **Jelenleg Esztergom és Kismaros, korábban hosszú időn keresztül Vác főépítésze volt, mely időszak mind az ön, mind pedig a város életében meghatározónak bizonyult. Mi a váci megbízás története?**

Furcsán indult az egész. Már az egyetemen úgy alakult, hogy a Buvátiba fogok kerülni, majd jött a katonaság, ezzel párhuzamosan pedig megindult a tervezővállalatok szétszedése, szétválása. Édesanyám egyedül nevelt minket öcsémmel, aki orvostanhallgató volt, emiatt már az egyetem alatt „mecénást” kellett keresnem. Így kerültem diplomával a kezemben a váci cementipar központi helyére beruházónak. Másfél évet töltöttem ott. Hálás vagyok a főnökeimnek, akik tudták, hogy ez nem éppen a legmegfelelőbb hely nekem, ezért mellém álltak, és segítettek a továbblépésben.

► **Volt személyes kötődése Váchoz?**

Ott születtem, váci család vagyunk. A diploma után másfél évvel átmentem a városhoz „műszakisnak”. Vonzott a várossal való foglalatosság, noha az egyetemen nem a város-, hanem a középület-tervezési tanszéken végeztem, ahol Farkasdy Zoltán és Kaszás Károly volt a mesterem. Majd megismertem Papp Klárát, kezdett tágulni a tér, engem pedig mélységében kezdett érdekelni a város. Mindközben Vác vezetése főépítészt keresett, és ha már ott voltam, velem próbálkoztak.

► **Ön formálta ezt az előkép nélküli szerepkört?**

A nyolcvanas évek közepén kezdtük el írni Aczél Péterrel, Aczél Andával, Berényi Andrással, Főző Jánossal, Hajnóczi Péterrel, Keresztes Sándorral, Szabó Tündével, Nagy Imrével, Papp Klárával, Schneller Istvánnal, Tigyi Zsuzsannával, Veres Istvánnal, Vincze Istvánnal és Virányi Istvánnal a főépítész szerepét meghatározó statútumot. Ennek köszönhető, hogy egyáltalán bekerült ez a szakma az akkori építési törvénybe. Ma már kormányrendelet szabályozza a főépítési hivatást.

► **Ebből a szempontból ez kegyelmi időszak volt, mely lehetővé tett egy nagyon hosszú és kényelmes ismerkedést a várossal.**

Gyönyörű, közel harminc év volt, ebből 25 év főépítészséggel.

► **Miben különbözött ez a kezdeti időszak a legutóbbi évektől, amikor már uniós projektekkel is számolni kellett?**

Mit csinál egy főépítész? Először azt tartották fő feladatnak – a településrendezés mellett –, hogy az új épületek terveibe szóljon bele. Majd következett az örökségvédelem, végül a feladat kiegészült a fejlesztéssel.

▲ Váci főtér

Kálvária, Vác
Fotó: Kis Dávid/ ARCUS Stúdió

a jövőkép alakításával. Ezekkel a kérdésekkel akkoriban nem foglalkozott senki, noha a legfontosabbak közé tartoznak.

> Ez utóbbi volt a kedvenc terepe?

Mindig is az izgatott, hogy honnan hová akar eljutni egy település. Az bosszant a legjobban, amikor csak hánykolódik az ember a tenger közepén, és nem tudja, hogy melyik kikötőbe akar eljutni, ugyanakkor pályázni akar, pénzt szerezni...

> Ebből a szempontból Vác léptéke ideális volt? Ez, és a későbbi megbízásai sem nevezhetők átlagosnak: ipari örökség, egyházi, kulturális helyszínek, műemlékben gazdag környezet...

Ahhoz, hogy ezt a szakmát az ember megtanulja, egyfelől ez a lépték megfelelő volt, másfelől meg viszonylag gyorsan kitapinthatóak voltak azok a beteg pontok, amelyek gyógyíthatók. Nyilván ehhez az is hozzájárult, hogy gyerekkorom óta figyeltem és magamba szívtam a várost. Mondhatjuk, hogy a tudatalattim irányította a diagnózist.

> Az ön énjének van egy filozofikus, kutakodó, elméleti, és egy pragmatikus oldala is.

Porosz családból származom, és valóban él bennem a makacs, pragmatikus gondolkodás, és az örök álmodozás kettőssége.

> Ez a kettősség azonban az emberi kapcsolatok szintjén a főépítész segítségére lehet. Az interjúk során visszatérő motívum, hogy vajon melyek azok a tulajdonságok, amelyek eligazítják a főépítészt a településtervezők, az építészek között, valamint a városházi hierarchiában; a lakosok körében pedig megbecsült pozíciót biztosít számára. Lehet ezt tanulni?

Nem is biztos, hogy helyes ez a szó, hogy főépítész. Németországban például nincs is ilyen. Talán megfelelőbb lenne a városdoktor elnevezés, amellyel legutóbb jellemzett egy kedves ismerősöm. Főépítésznek nem kinevezik az embert, azzá kell válni! Van, amikor pszichológusnak, van, amikor kegyetlen kommandósnak kell lennünk. Ezerfajta énünk van... Madáchnál *Az ember tragédiájában*,

a Tizenkettedik színben hangzik el, hogy „Csak az építész látja az egészet, / S bár megfaragni nem tud egy követ, / A művet ő teremti, mint egy isten”. Hívóként az ember mást nem is tud mondani, mint hogy társul hívott minket a Teremtő az apró kis részletek befejezéséhez, lett légyen az „csak” egy város, vagy „csak” egy falu – és ez maga a csoda.

> Vannak főépítészek, akik szeretnek a településükre tervezni, van, aki tartózkodik ettől. Ön hogy áll ehhez a kérdéshez?

Ha egy szakács csak szakácskönyvet tud írni, az nagy baj. Büszke vagyok arra, hogy a váci 56-os emlékmű tervét Seregi György szobrászművésszel együtt csináltuk. Kétségtelen, hogy általam tervezett épület nincs Vácott, ugyanakkor volt ott egy íratlan szabály, miszerint az első lépéstől kezdve minden tervet meg kellett beszélni a főépítésszel. Ennélfogva minden tervhez odaírható, hogy társtervező voltam. Nagyon fontosnak tartom, hogy egy főépítész tervezze a saját települését. Ez megjelenhet egy konkrét épületben, vagy a települési szint egészében, tulajdonképpen mindegy. A Dunanyarban sok házam áll, több mint 300 tervet készítettem, és ebből több mint 200 meg is épült. Van köztük családi ház éppen úgy, mint középület. Kismaroson, ahol szintén

felkértek a főépítési teendők ellátására, kifejezett kérés volt a bizottság részéről, hogy a meghallgatáson az általam tervezett házakból is mutassak be néhányat.

> Szerencsés, ha egy leendő főépítész megmutatja a településnek, hogy mit tud?

Mindenképpen fontosnak tartom, mert így lesz hiteles. Esztergomban javasoltam, nézzék meg Vác városát. Munkáimból én nem szerveztem ugyan kiállítást, de nagyon büszke vagyok valamennyire. Korábban egy traumatológusnak terveztem házat. Tudni kell, hogy nálam egy terv vagy egy koncepció összerakása kilenc hónap. Mit csinálnál másképp a házon? – kérdeztem egykori megbízómat sok év elteltével. Semmit! – felelte, és ez jó érzéssel tölt el.

> Vácott mi volt az a településszintű fejlesztés, ami önhöz köthető?

Volt egy, a cementműtől poros, a Duna bal partján fekvő, és minden egyéb értelemben is balos település. Kereszttel a nyakamban beültem ebbe a fura világba, ahol vörös csillagos címer takarta le a Szűz Mária-s címet. Semmit sem tudtam erről a világról, nem is léptem be közéjük. A kezdetektől úgy gondoltam azonban, hogy az ipari centrum mint jövőkép nem

helyes, és ettől igyekeztem megvédeni a várost. Szépen föl kellett fejteni a kusza szálakat, hogy megtudjuk, hol is akadtunk el.

> Megvoltak ezek a szálak?

Természetesen. Ahhoz, hogy Vác felkerüljön a térképre, fontos volt, hogy a kultúrája a helyére kerüljön. Mint amikor az ember a gyümölcsöt meghámozza, és leszedi róla a dermedt mázat, egyesével kellett kibontani az egykori értékeket, amelyek a város szellemiségét képviselték. Ilyen volt például a felsőoktatás, amelyért Vác Mária Terézia óta küzdött. Alapító tagja voltam a Városvédő Egyesületnek. Mitől védem én a várost? – kérdezték. Álltam én emiatt a pártbizottságon a szőnyeg szélén, a párttitkár szobájában...

> Vácott született, az átlagosnál nagyobb személyes érintettsége volt főépítésként. Nem okozott nehézséget a racionális és az érzelmi szempontok keveredése?

Nagyapám, aki képergetező kisiparos volt, mondta mindig azt, hogy ha valamire csak azt tudod mondani, hogy nem, akkor inkább fogd be a szád. A nem után vessző van, a mondat úgy folytatódik, hogy inkább így... Ezt az elvet a mai napig vallom. A világ ma nagyon magabiztos. Előadásaimat azzal szoktam kezdeni, hogy „Isten ments a biztos emberektől”, vagy hogy „Szeretem azokat az embereket, akik keresik az igazságot, de óvakodom azoktól, akik megtalálták”. Sosem álltam ki úgy, hogy ez nem jó, mindig vittem egy javaslatot, amit megpróbáltam elmagyarázni, elfogadtatni. A váci címer levételével kapcsolatban a végrehajtó bizottság foglalkozott a személyemmel annak idején, én pedig megpróbáltam elmagyarázni, hogy a máriás címer ősbibb, mint az a pillanatnyi. Már 1987-ben csináltattam a városról amolyan 3D-s térképet. A bizottságot pedig meggyőztem, hogy az ősi címet

is tegyük rá. Igaz, rá kellett raknom a kommunista címet is, de azt az összehajtott térkép elejére tettem, hogy jól látszódjék... Ugyanakkor így az a falra tett térkép hátoldalára került, míg az ősi címer ott volt a falikép közepén...

> Volt olyan, amit el kellett engedni?

Egy város életében egy másodpercnél tíz év felel meg. Engem türelemre tanított ez a szakma: ha nem ma, akkor majd holnap – mindennek eljön az ideje. Lényeg, hogy az értékalapú szemlélettel elindított folyamatok egyszer beérnek, lásd a Vácot elkerülő út, vagy a történelmi belváros humanizálása.

> Az elválásnak is megvolt az ideje, vagy még lett volna jó pár éve Vácott?

Nekem még 15-20 évnyi feladat volt a fejemben... Korábban az a megtiszteltetés ért, hogy a PHARE-program keretében Eger mellett Vácot szemelték ki a svájci településfejlesztési modell átadására. Kiutazhattam tanulmányútra 1995-ben, hazatérésemet követően irányításommal készült el a város fejlesztési stratégiája. Vác fölkerült a kulturális térképre, a sport városa lett, megkaptam a Hild-díjat. Az akadálymentesség kapcsán – mivel édesanyám súlyosan mozgássérült – az esélyegyenlőséggel kapcsolatos mindennemű feladatot felvállaltam a városban. Amikor a váci Kőkapu egy méter magas bronzmakettjét átadtuk a gyengélátóknak, egy kislány azt mondta: Jaj de szép, látom! Úgy folyt a könnyem, mint egy gyereknek...

> Egy ilyen intenzív együttéléshez képest Hatvanban hogyan alakultak a dolgok? Volt valami átmenet?

A Váctól való elválás után egy hihetetlen mély gödör következett. A kiterjedt kapcsolattrendszerem ellenére előállt munkanélküliséget és magárahagyottságot döbbenetes

volt megélni. Végül onnan jött a segítség, ahonnan nem is számítottam rá. Amikor Hatvan városa megkeresett, hirtelen azt se tudtam, merre induljak. Abban az időben egy fantasztikus vezetője volt a városnak Szabó Zsolt személyében, aki ma a fejlesztési minisztérium államtitkára. Kabinetfőnökeivel, Tóth Csabával nagyszerű párost alkottak. Két és fél évet dolgoztam velük, és több milliárd ment fejlesztésre.

> Rögtön a mély vízbe került?

Olyan intenzíven nem éltem meg ezt a szakmát soha, mint akkor. Belecsöppentem a párhuzamosan futó településfejlesztés, a rendezés és az értékvédelem sűrűjébe, mely feladatokat a kiváló kollégák nélkül talán nem is tudtam volna megoldani. Amit Vácott jó néhány év alatt, szép lassan lehámoztam, itt szinte héjastul kellett bekapni, megrágni, és gyorsan letenni egy összetett jövőképet. Egy teljesen új településmodell alapjait raktuk le Hatvanban: a haranggörcsben, ami egy mai települést nagyjából jellemez, középen egy benyomódás jelent meg, melyet kiüresedett középnek neveztem el. A városnak nem volt főutcája, összeköttetés híján a vasútállomás és a városközpontot csak egy nagy U betűvel lehetett átjárni. Pozicionálnom kellett a főteret. Itt-ott még rajzoltam a tervet, de már rakták a követ.

> Az új buszvégállomás már megvolt akkor?

Odakerülemkor már építették, folyt a kastélyrekonstrukció, megindult a főtér és a történelmi belváros revitalizációja. Mindezzel párhuzamosan kellett egy stratégiát kialakítanunk. Elkészítettük az új piac, a művelődési ház, az egészségközpont terveit, megindult a kórház-rekonstrukció is. Hajnalban mentem, éjszaka jöttem, nem is tudom, hogy bírtuk. Mindössze kétfős volt a főépítési iroda, de a munkát sokan segítették. A végén még a volt váci főmérnököt, Szikora Miklóst is

▲ 1956-os emlékmű, Országos Büntetés-végrehajtási Intézet, Vác
Seregi György, Philipp Frigyes, 2006. Fotó: Kis Dávid/ ARCUS Stúdió

▲ Légi felvétel Hatvan belvárosáról

odacsábítottam, akivel korábban 15 évig együtt dolgoztunk. Mert a főépítész álmodik, valakinek azonban kiválóan meg is kell valósítania az elképzeléseit.

► **Hatvanban is a politika mondott fel a főépítésznek?**

Éjszakai puccs volt: este még főépítész voltam, reggel már nem kellett bemennem. Furcsa helyzet volt, melyet egyik sajtóorgánium sem vert nagydobra.

► **Ez egy újabb gödör volt az életében?**

Ez már nem viselt meg annyira, ráadásul közben megkerestek Kismarosról, így visszatérhettem a Dunakanyarba. Nagyon meglepett ez a felkérés, mert a településnek korábban soha nem volt főépítész. Ezzel a megbízással egy újabb léptéket ismerhettem meg: ez a kerítések, a leeső vakolatok világa. Nagyon hétköznapivá vált a szakma egy ilyen picit településen. Itt egy apró probléma is meglehetősen feltűnővé válik. Kismaros az ország talán egyetlen olyan települése, ahol a népesség érdekes módon évtizedek óta nő, a korfája fiatalodik. Egy szellemileg friss, fiatal, folyamatosan növekvő község, ahol az első feladatomból az óvoda bővítése volt.

► **Mindemellett még a tanításra is jut ideje?**

Címzetes egyetemi docens vagyok, külsőként a volt Corvinus Egyetemen oktatom a tájépítészeket és a településmérnököket, a Műegyetemen pedig a főépítész szakmérnöki képzés munkáját segítem. Mellesleg Vácott közel 15 évet foglalkoztam óvodásokkal.

► **Több helyen is azt nyilatkozta, hogy a Dunakanyar az ön számára a világ közepe. Térszerkezetileg is egységesnek tekinthető ez a vidék, vagy inkább inhomogén közegnek? Azért küzdöttem mindig, hogy ez az inhomogenitás egy szervezett keret**

álljon össze. Tanulmányoztam Salzkammergut településeit is ebből a szempontból. Így született meg a Papp Klárával együtt megalkotott Dunakanyar Charta, elkészítettük az MTA-val közösen a Dunakanyar stratégiáját, konferenciát szerveztünk, sikerült létrehozni a Dunakanyar Térség Fejlesztő Tanácsot. Ezek folyamánként elértük, hogy az ország költségvetésében egyetlenegyszer ugyan, de szerepelt a Dunakanyar, és forrást is kapott a tanács.

► **Beszélhetünk a Dunakanyar identitásáról?**

Pest megyének nincs, agglomerációs sincs, de a Dunakanyarnak van identitása, nevének hallatán pozicionálni tudja az ember. Salzkammergut utazásom során azt láttam, hogy egy kisebb uniós módjára működnek ezek a települések, egymást propagálják, a bevételt pedig visszaosztják. Nálunk is tudatosítani kellene, hogy

Vác, vagy akár Esztergom a turizmus szempontjából önállóan nem termék, a Dunakanyarból azonban lehetne terméket létrehozni. Sajnos nálunk mindenki mindent akar, a piac felosztásához pedig alázat kellene.

► **Bámulatos, hogy a vakolathullástól ilyen magasságokig át tudja gondolni a dolgokat. Már egy éve Esztergom főépítész. Ez újabb léptékváltás az életében?**

Ha Vác hárompontos nehézségű, akkor Esztergom tízet ér el ezen a skálán. Itt közelebb van az ég a földhöz, az ország szakrális központja, egykori fővárosa, ahol kissé megállt az idő. Rendkívüli szakmai kihívás. Elsősorban karaktert kell adni a városnak. A testületnek tett ígéretemben vállaltam, hogy ez év végére kijelöljük azokat az irányokat, amelyekre a település alapozni tudja a jövőjét. Hála Istennek, és Romanek Etelka pol-

▲ Kismarosi pincesor. Fotó: Aradi Szilveszter

Sétálóutca, Esztergom
Fotó: Dénes György

gármester asszonyoknak köszönhetően ma nyugodt légkör van a városban. Nincs a kezemben a bölcsek köve, az időm nagy részét a helyiekkel való beszélgetéssel töltöm. A Dunakanyar nyugati kapuvárosáról van szó, szerepének városépítészeti tükröződést kell adni. A 70-es években a Bástyá Áruház és környékének építésével új központot kívántak létrehozni. Ez hatalmas városépítészeti tévedés, sőt urbanisztikai büntény volt, mert hozzájárult ahhoz, hogy többek között az egykori főtér és környéke totálisan kiürült. Ezt orvosolnunk kell a „zöld” ház (volt párt-ház) teljes, és az áruház részleges elbontásával, egy köszönőházat, köszönőteret kialakítva. Tudatosítani kell a kapu funkciót: itt köszön az Ister-Granum, azaz az egykori Esztergom vármegye.

► **Könnyű ehhez partnereket találni?**

Sokszor nehéz. Annak idején a szakvizsgám témája a regionalizmus volt. Érdekel a térelmélet, a hálózatok rendszere. Mint ahogy a közösségben élő egyén mások

tekintetében látja meg, milyen valójában, egy település is a közösségben találja meg alapvető szerepét. Sok település feladat épít maga köré, az én feladatomban pedig az, hogy ehhez a falhoz létrát adjak, hogy kifelé is tekinthessenek. „A város nem a pusztá együttélés kedvéért alapított, hanem az emberhez méltó élet céljából” – így szól Arisztotelész kétezer évvel ezelőtti városdefiníciója. Ez minden munkám az alapja.

► **De vajon mit takar pontosan az emberhez méltó élet?**

Rátalálva erre az idézetre, én is ezt a kérdést tettem fel magamnak. Sok minden volt a fejemben, de nem találtam a kibontásához fogódzót, túl nagy falatnak éreztem. Még az emberhez méltó környezetet sem definiáltuk. Ebben az egész szakma bizonytalan: az építési törvény emberhez méltó és esztétikus környezetről ír. Döbbenetes, hogy az építészeti minőség ezzel szemben zárójel fogalom. De mi az építészeti minőség? Ezzel is adósak vagyunk még! Van

min elmélkedni! Érdekes aztán még az is, hogy a névelős nyelvekben – mint az olasz, a francia vagy a flamand – a város nőnemű szó. A városjelképek is nőneműek: sellő, farkas... Megválaszolandó kérdés, hogy miért kapcsolódott a városhoz a nőneműség. Bánlaky Pál professzor például hüvös szépasszonyként jellemzi Esztergomot.

► **Hogyan lehet közeledni hozzá?**

Egy-két keszkenőt már találtam, és látni véltem, ahogy ki-ki dugja a fejét a fák közül. Hogy közeledsz egy nőhöz? Ez bizony szerelem. A főépítészséget is csak szerelemből, örült módon lehet csinálni, rózsaszín szemüvegen át nézve a dolgokat. Így voltam Váccal, Hatvannal, és mint ahogy a szerelem, néha ez is elmúlik, aztán újra fellángol. Most Esztergomba szerettem bele, egyfolytában keresem, kutatom.

► **Hatvanra és Vácra milyen hasonló esszenciális megállapítást tenne?**

Érzem őket, de ha meg tudnám fogalmazni a választ, tán varázsluk is elillanna...

ITINERANTS TURNED MASTERS

The Itinerant School was funded 25 years ago by the Kós Károly Association. The school is still active, offering postgraduate courses. More than eighty itinerant apprentices have graduated from the institution so far. Transylvanian architect Gábor Tóthfalusi completed his apprenticeship under László Sáros, Imre Makovecz, Ferenc Salamin and Csaba Müller. Together with László Tulogy, he co-founded the Tektum architectural office in Cluj Napoca in 2005.

◀ Plan kávézó, Kolozsvár
Építész: Tóthfalusi Gábor, Tulogy László, 2011
Fotó: Andrei Neamtu

INTERJÚ TÓTHFALUSI GÁBORRAL

Erhardt Gábor | Fotó: Bíró István

► **Hogyan vezetett az út Erdélyből a budapesti Vándoriskolába az ezredfordulón?**

Kolozsváron végeztem az egyetemet 2002-ben, és azt vettem észre, hogy az ottani építész kollégák sem építészetileg, sem szellemiségükben nem tudják azt nyújtani, amire szükségem lenne. Kerestem az utamat. A diplomamunkám egy Enyed melletti borászat volt, amelyhez felkerestem Magyarországon Salamin Ferencet és Ekler Dezsőt. Ferencről kaptam egy nagy köteg Országépítő folyóiratot, hogy kedvemre lapozgathassam őket itthon. Nagyon vonzó lehetőségnek tűnt, hogy egy ilyen komoly társaságban tanulhatok tovább, szellemi értékeket is magamba szívva. Befejeztem az egyetemet, és még ősszel jelentkeztem a felvételire, amelynek a témája abban az évben egy vonatmegálló átdolgozása volt. Nem jártam még Magyarországon, Budapesten. Útra keltem, megnéztem és körbefotóztam a kis épületet. Elkészítettem a pályamunkámat, amivel bekopogtattam a Kecse utcai irodaházba. Emlékeim szerint a személyes meghallgatáson nem fénytelenem, de erdélyi zöldfülként mégis kaptam egy esélyt, és felvettek.

► **Hol töltötted a vándoréveidet?**

Az első félévet Sáros Lászlónál kezdtem, akiről jóformán még semmit sem tudtam akkoriban. Makovecz Imre munkáit ismertem és nagyra értékeltem ugyan, de kevés információ volt a magyarországi építészetéről, a mai internetes információáramlás híján nem lehetett annyira átérezni a folyamatokat. Még az első munkanapom előtt, vándoroktól szokatlan módon rögtön kikértem magam két hétre a velencei biennáléra. Ráadásul időbe telt, mire az egész életemet átszerveztem ide. Október elsején aztán jelentkeztem az irodában, de nem voltam felkészülve sem szakmailag, sem kulturálisan.

► **Ez volt az első munkahelyed?**

Egyetemistaként terveztem ugyan, de azoknak a munkáknak nem sok közük volt a valósághoz. Sáros Lászlónál bizony voltak drámai válságpillanataim, de végül több mint egy évet maradtam nála, amely

jó hangulatban telt el. Féléves intervallum kevés ahhoz, hogy végigvigyen az ember egy munkát, egyben lássa a különböző fázisokat. Mire kivitelezési szakaszba lép egy terv, a vándornak tovább kell állniuk. Ebből a szempontból is szerencsés helyzetem volt. A második vándor „félévemet” az Axisban töltöttem. Ez egy teljesen más lépték, más hangulat volt, másfelől jöttek a pofonok is. Itt is nagyon jól éreztem magam. Salamin Ferencről ragadt rám a régi épületek szeretete, és nagy hatással volt rám elképesztő munkaejeje is. Az élet úgy hozta, hogy kis időre haza kellett térnem, így Müller Csabához kerültem. Ebben az időben már saját kis munkáim is voltak. Ősszel jött azonban a nagy kihívás: megkezdhettem tanulmányaimat Makovecz Imrénél. Utólag visszagondolva erre az időszakra, látom, hogy ide valóban csak olyan vándor kerülhetett, aki nem kezdő, aki akár percenként váltani tud az egyes, nem feltétlenül építészeti témák között, és önállóan képes egy tervet összerakni. Tíz hónapot tölthettem ott, Bártfai Szabó Gáborral és Kovács Ábelrel együtt. Egy

ispánki háznak készítettem a kiviteli, egy másiknak az engedélyezési terveit, és több nagyobb tervezésbe is bedolgoztam. Tíz hónap után hazahúzott az erdélyi szellő. Imre bácsit is meglepte, hogy egyből hazamegyek.

► **Volt olyan helyzet, amikor elbizonytalanodtál a hazatérésben?**

Sáros László irodájában olykor felmerült bennem, hogy mit is keresek én itt... Alkalmas vagyok-e én egyáltalán erre a munkára? Szakmailag nem éreztem magam kompetensnek, mert az a csomag, amit az egyetem adott, az bizony az első két órában kiürült. Egyébként a felvételin is kitétel volt Imre bácsi részéről, hogy a vándordiplomát követően térjek haza Erdélybe. Én ezt örömmel vállaltam, és a családi viszonyok is ezt kívánták.

► **A hazai építésügyi rendszerben jobban eligazodtál?**

Valóban teljesen más a két rendszer. A vándordiplomát követően Tulogy Lászlóval, egykori évfolyamtársammal 2005-ben

▲ Harmonia Mundi Panzió, Magyarfenes. Építész: Tulogy László, Tóthfalusi Gábor, 2014

VÁNDOROKBÓL MESTEREK

Tóthfalusi Gábor

▼ Családi ház bővítése, Kolozsvár. Építészet: Tulogdy László, Tóthfalusi Gábor, 2014

Kolozsváron megalapítottuk a Tektum irodát, amelyet azóta is építgetünk. Cégtársam előtte más vonalon mozgott, műemlékes tanulmányokat is folytatott, így jól kiegészítettük egymást. Az első években közösen számoltunk: hány kliens is kell, hogy megépülhessen egy terv, mekkora bizalom kell ahhoz, hogy valaki odaadja neked az életének egy kis részét, a megtakarításait, hogy az álmait megvalósítsd. Akkoriban Erdélyben éppen felszálló ágban volt a gazdaság és az építési kedv, szerencsével hozzájutottunk egy-két nagyobb megbízáshoz, például a kolozsvári

Continental New York Szálló műemlék-helyreállításához.

► **Három év tapasztalattal a hátatok mögött kaptátok ezt a megbízást?**

Nálunk minden az ismeretségeken keresztül működik. Emellett természetesen egyéb tervezésekkel, és többször a kivitelezés végigkíséréseivel is megbíztak minket. Ez kellő referenciát és anyagi alapot adott ahhoz, hogy gépeket vegyünk, berendezzük az irodát. Pályázatokon vettünk részt, kiállításokon jelentünk meg, hogy ismertséget sze-

► Huning irodaépület, Kolozsvár
Építészet: Tóthfalusi Gábor, Tulogdy László, 2013

rezzünk, hiszen Kolozsváron közel 800 építész van. Bukarest után itt található a legnagyobb és leggazdagabb Építész Kamara, az egyetemi építészoktatásnak köszönhetően pedig könnyen lehet munkaerőt találni. Imre bácsi annak idején elmagyarázta, miért a hétfős, hierarchikusan felépített csapat az ideális. Ezt az elvet követve építettük fel az irodát, és az ott látott metódus szerint osztjuk tovább a munkákat.

► **Egy klasszikus irodát képzelünk el, vagy vannak szakági tervezőitek is?**

A szakági tervezők külön dolgoznak. Nálunk minden munkának megvan a saját szaktervezői csapata, attól függően, hogy műemlékről, családi házról, vagy iroda-épületről van-e szó.

► **Ezek szerint minden hangszeren játszottok. Milyen munkák találnak meg benneteket?**

Sok, általunk tervezett családi házról elmondható, hogy szakmailag szépen megvalósult, de a klientsztől függően ennek hátterében sok kis emberi játszma állhat, amely óriási energiákat öröl fel az építész részéről. Mindemellett a szakma beskatulyazza az embert, ha erre specializálódik. Ráadásul kizárólag családi házak tervezéséből nem lehet egy irodát fenntartani.

▲ Tektum iroda, Kolozsvár, 2006

► **Van egy tudatos stratégiátok ezzel kapcsolatban?**

Stratégiánk ugyan nincs, de azt látjuk, hogy jó, ha évente 3-4 családi ház bejön. Az ipari épület ugyanakkor lebutít, azt nem igazán vállalunk. A műemlékekben azonban látok fantáziát, az egy nagyon szép, bár az építészeti ötletek terén nem annyira látványos feladat, hiszen alázattal kell közelíteni feléjük.

► **Ezek szerint folyamatosan jelen van az iroda életében a műemlékfelújítás?**

Folyamatosan ugyan nem, de sok ilyen megbízást kapunk. Tervezés alatt van a gyalui Bánffy–Barcsay-kastély és a válaszúti Bánffy-kastély rekonstrukciója, és most adták át a nagyenyedi Bethlen Kollégiumot, bár ez utóbbira a kivitelezési hiányosságok miatt nem vagyunk annyira büszkék. Ráadásul az állandóan változó játékszabályok szerint folyó uniós projektek világa egy teljesen más műfaj.

► **Az irodán belül alkotótársak vagytok Tulogdy Lászlóval?**

A korábban említett hierarchia szerint mi ketten határozzuk meg a koncepciót, mi hozzuk az ügyfelet, mi tárgyalunk. Ha elfogadásra kerül a kézi vázlat – mert mi kézzel rajzolunk –, akkor átadjuk gépi feldolgozásra a munkatársaknak, majd több finomítási fázis következik.

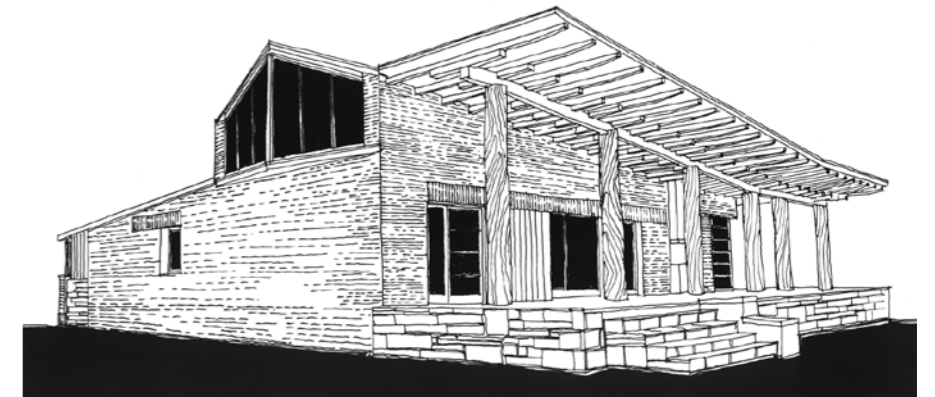
► **Hány alkalmazott dolgozik nálatok? Állandó a stáb, vagy folyamatosan cserélődik, a vándorokhoz hasonlóan?**

Hét fiatal dolgozik nálunk. Volt egy hosszabb stagnálás az összetételben, de egyszer már átcserélődött az egész csapat, támogatjuk az önállósulásukat. Általában friss egyetemi diplomával rendelkező, még formálható munkatársakat alkalmazunk.

► **Hogyan hatott rátok a gazdasági válság?**

Hozzánk is begyűrűzött, és hozott egy nehezebb periódust. Visszatértünk a családi házakhoz, mert ott még tartani tudtuk a minőséget. Most úgy látom, hogy Kolozsváron megindult a fejlődés, rengeteg a beruházás. A probléma inkább ott van, hogy a nagy munkákat kiadják a jó kapcsó-

▼ Családi ház, Kolozsvár. Építészet: Tóthfalusi Gábor, Tulogdy László, 2010

▲ Erdélyi Református Múzeum és Levéltár
Építészet: Tulogdy László, Tóthfalusi Gábor, 2014

latokkal rendelkező 20-30 fős irodáknak, a Tektumhoz hasonló kisebb irodák a „maradékot” kapják.

► **Mi a hatótávolságotok, meddig mész el egy munkáért?**

Általában Kolozsváron és 50 km-es körzetében dolgozunk. Most épül ugyan egy házuk Udvarhelyen, ami 250 kilométerre van tőlünk, közben Marosvásárhelyen tervezünk Caritas-központot. Bukarestben is lenne egy nagyobb beruházás, de ez utóbbi már veszélyes távolság. Magyarországi megbízásokban egyáltalán nem gondolkodunk.

► **Hogyan látod a szakmai fejlődés lehetőségét? Milyen a kapcsolatot a szerves építészettel?**

Kolozsvárnak nagy a vonzása, Erdély, de egész Románia legdinamikusabb városa. Pezseg az élet, kulturális téren is. Ami a szerves építészettel illeti, az belém oltódott ugyan, de nagyban függ a beruházás jellegétől. Ipari épületnél szerintem nem beszélhetünk szerves építészetről, egy nagyberuházásnál pedig csak a négyzetméterek számítanak. A szerves építészettel, amely a kis beruházásoknál jobban ki tud bontakozni, mi nem formai megnyilvánulásában, hanem szellemiségében próbáljuk közvetíteni.

► **A határon túli építések közül szinte egyedülként gondosan dokumentáld az épületeidet, és rendszeresen publikáld őket különböző felületeken.**

Az építészfórum mintájára korábban létezett itt is egy archiforum nevű online felület, ahol rendszeresen megosztottam a munkáimat. Döbbenet látom a fiatalabb generáció munkamódszát. Ők egy adott témában különböző internetes keresőkkel dolgoznak, és gyűjtik össze a nekik tetsző megoldásokat, ahelyett, hogy a saját kreativitásukat használnák. Ezért is tartom fontosnak az épületeinkről folyó diskurzust. Rendszeresen publikálok folyóiratokban is, többek között az *Országépítő*-ben.

◀ Családi ház bővítése, Kolozsvár
Építész: Tóthfalusi Gábor,
Tulogdy László, 2013

◀ Hétfégy ház, Tárnica tó
Építész: Tulogdy László, Tóthfalusi Gábor, 2011

ORGONA PANZIÓ, SZTÁNA

Építész: **Tóthfalusi Gábor, Tulogdy László** | Szöveg: **Erhardt Gábor** | Fotó: **Bíró István**

Az épület Sztána település határában áll, ami egy egyszerű tervezési feladatnál többet jelent egy fiatal építész számára, aki elvégezte a Kós Károly Egyesülés Vándoriskoláját. A Varjúvár, Kós Károly egykori otthonának szimbolikus közelsége, kisugárzása törvényszerűen hatással kell legyen az építésztervező(k)re, még ha a tervezési folyamat oly sokszor emlegetett objektív neurozisa ellendolgozik is ennek. Itt is az ismert – szabadon behelyettesíthető szereplőkkel játszott – forgatókönyv érvényesült. Egy lehetetlenül rövid határidejű turisztikai pályázat lendítette a praktikus gondolkodó megbízót a legegyszerűbb(nek tűnő) megoldás felé: egy korábban, máshova készült és meg-

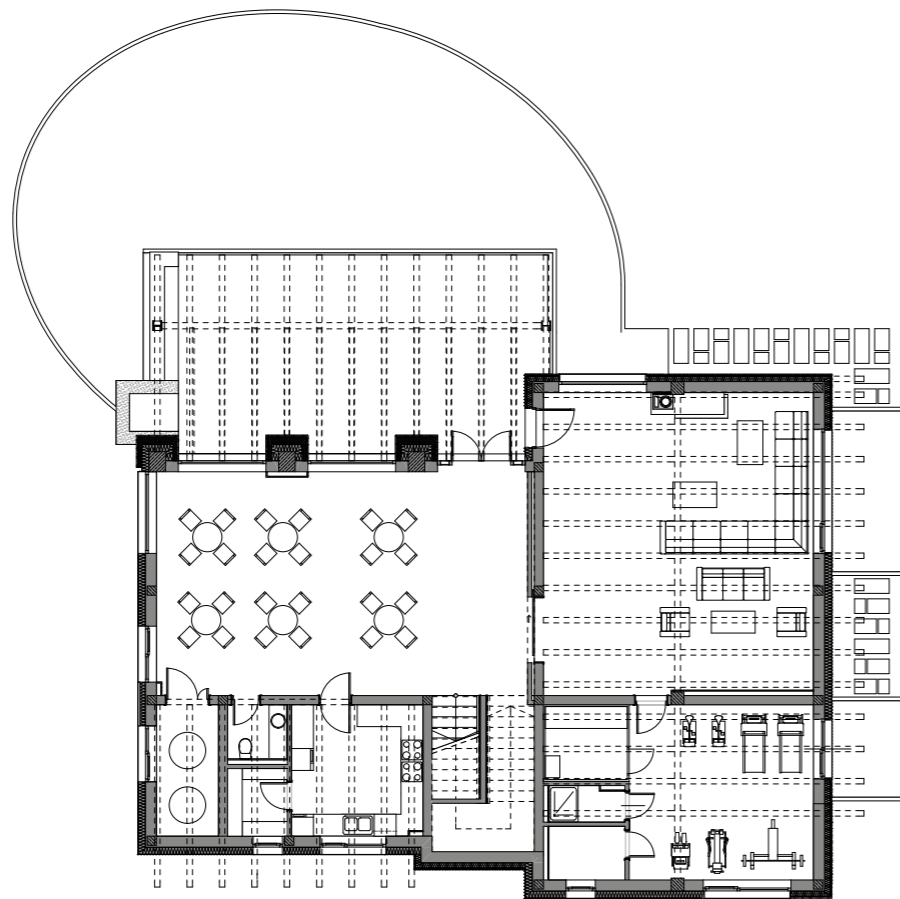

Tervező:
Tóthfalusi Gábor, Tulogdy László
Tervező munkatárs:
Rozs Gáspár Tamás
Statika: **Mihai Oltean**
Gépészet: **Marian Aurelian**

Tervezés: 2013–2014
Kivitelezés: 2015

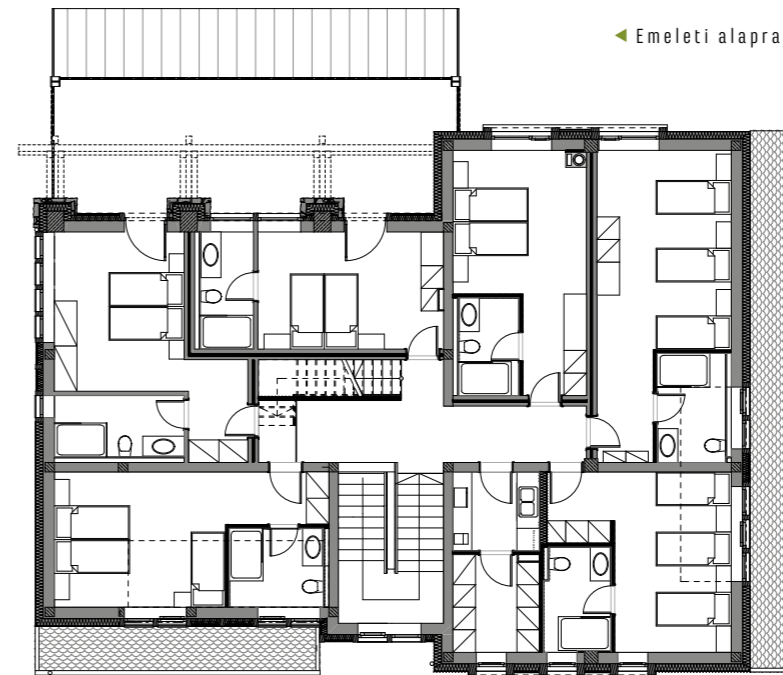
Földszinti alaprajz ▶

nem valósult, hasonló léptékű épület tervének adaptálására.

Nem ideális kezdés, hiszen ilyen témában aligha működhet az adaptálás, különösen nem a bevezetőben leírt „egyedi adottságok” figyelembevételével. Előbb vagy utóbb (de sajnos inkább utóbb) ugyanis felmerülnek elutasíthatatlan igények az áttervezésre, ami közel annyi időt és energiát igényel, mint egy új ház tervezése. Ez az egyik vízvonal az építész számára: átlátni és kezelhető mederben tartani egy ilyen folyamatot, úgy, hogy az építészeti minőség ne szenvedjen csorbát. A jó tervező itt bizonyíthatja rátermettségét, mint azt tette esetünkben Tóthfalusi Gábor és Tulogy László.

◀ Emeleti alaprajz

A kétszintes épület tömegét egységessé teszi a meredek, fegyelmezett-nyugalmas tető, amely két oldalon zárt látványt kölcsönöz az épületnek, helyet adva az éppen szükséges mértékű homlokzati játékoságnak: a tetőre ülő, illetve azt egy részen átszakító kis hajlású tetőfelépítményeknek, fa homlokzatburkolatnak. A tető megszakításának köszönhetően az amúgy L alakú, három oromfalas épület úgy válik T alakúvá, hogy nem jelentkezik az oromfal és a mellette továbbfutó eresztalálkozásának örök megoldhatatlansága. Az oromfalak arányrendszere, nyílásmérete Kós Károly példaképeinek, a finn iskola építészeinek házait idézi, mégis Kárpát-medenceire hangoltan. Az oromfalhoz

GUESTHOUSE ORGONA, SZTÁNA ARCHITECTS: GÁBOR TÓTHFALUSI AND LÁSZLÓ TULOGDY

The building standing in the outer rim of Sztána means a lot more to a young architect who completed the Itinerant School of the Kós Károly Association. The symbolic closeness of Varjúvár, i.e. the Castle of Crows, the former home of Károly Kós, has an inescapable influence. The proportion of the gables and the size of openings reflect the ideas of the Finnish school, of great influence on the art of Károly Kós, applied to the local conditions in the Carpathian Basin. The architectural vision is well articulated by the ornaments and the stonework, which blend smoothly into the logic of the structure, suggesting no rushed randomness. With its lovely location, familiar dimensions and use of natural materials, the complex of buildings offers an eye-catching spectacle in Kalotaszeg.

21

szobaegység kap helyet, gyakorlatilag kompromisszummentes elrendezéssel. A földszinti alaprajzról és nyilván ennek folyamánként a homlokzatról is hiányolom a megérkezés kitüntetett helyét: nincs recepciója az épületnek, aminek nyilván megvan az oka. Cipőkanállal bár, de minden – ilyen léptékű panzióhoz szükséges – funkció belefért az alapterületbe: rendezvényterem, wellness-fitnessz, étkező, előkészítő konyha. Bárcsak kies hazánkban lehetne ilyen alaprajzi konfigurációval hasonló vendéglátó épületet tervezni! De nemcsak ezért irigylésre méltó ez az épület, hanem egészében: arányaival, barátságos anyaghasználatával, telepítésével, melléképületeivel vendéghívogató, szemet gyönyörködtető épületegyüttes jött létre Kalotaszegen.

tapadó kémény homlokzati elemként való használata talán ráerősíthetett volna e párhuzamra. Némi kritikával csak az orozatok, tetőcskével fedett kiugró ablakok erőtlenségét illetném, feltételezve, hogy a kivitelezés e részletnél nem a terveknek megfelelően történt. Ugyanakkor a kivitelezés láthatóan nem mindennapi, a részletek mind jól megoldottak. A szerkezeti logikából következő díszítések: ferde támpók, faburkolatok, padlótól ereszig érő teraszajtók jól artikuláltak közvetítik az építészeti mondanivalót, nem tapétaként, ráaggatott „ötletekként” jelennek meg.

Mint ahogy nem tapéta jellegű a kőburkolat sem. Ötletes a sima és a durva köfelület és rakásmód váltakozása, a fordított hierarchia játékosága a pilléreken, a fűrészelt kőburkolat és a vakolt falfelület minimális síkváltással történő elválasztása. Ezek a részletek – bár díszítik a házat – mégsem teszik túlfomálttá az épületet. Ennek racionális, gazdasági okai vannak, ahogy a tervező elmondta: számukra alapvető fontosságú az épület ütemezhető megépíthetősége, azaz, hogy a szakágak egy ütemben elvégezhessék a munkájukat, a bádogosnak ne kelljen háromszor felvonulnia az építkezésre. Ez Kós korában még természetes volt, a mai rohanó világban ugyanakkor már megfizethetetlen. Ez a fajta pragmatizmus az alaprajzi szerkesztésre is igaz, és egyáltalán nem válik hátrányára. Az emeleten hat szállodai

Nagykapos a történelmi Magyarország északi sarkában elhelyezkedő Ung vármegyei település, Kassától 70 kilométerre délkeletre. Az előző századfordulón 1200 lakosú színmagyar mezőváros Ungvár gazdasági vonzáskörzetébe tartozott, a településen megtermelt javakat a 20 kilométerre lévő ungvári piacra hordták be. Északról szlovák falvak határolták Nagykapot. A város kereskedőrétegét 300 fős zsidó közösség alkotta. A kor nemzetiségi viszonyairól érdemes beleolvasni Skultéty Csaba, a Szabad Európa Rádió újságírójának *Vannak vidékek, féltett kishazák – az én Ung megyei Nagykaposom* című önéletrajzi könyvébe:

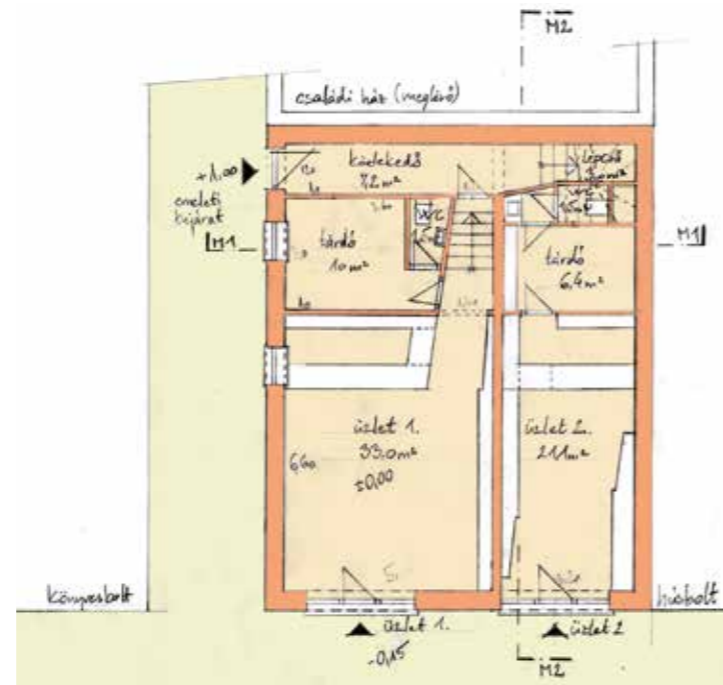
„Főszolgabíró nagyapám idejéből maradt ez a kis történet. Egy drótos tót, buzgó katolikus hívő eljutott Rómába. A Szent Péter téren andalogva szembetalálkozott két, reverendás egyházi személlyel, akik az ő zempléni-ungi szlovák tájszólásában beszélgettek. Derűs arccal hozzájuk fordult és megszólította őket, kérdezve: »Pan Vel' komoznyoni Mad'ar?« [Uraim, Nagyságodék is magyarok?] Igen, történelmi értelemben hungarus, magyar hazafi volt. Nem anyanyelve, hanem érzelve szerint. Századok örökségét hordozta, mindennapi életének nyelve vagy nyelvjárása természetes hozadéka volt államhűségének.”

JELENTÉS A HATÁRVIDÉKRŐL

Üzletház a Felvidéken

Építészet, szöveg, fotó:
Csóka Balázs

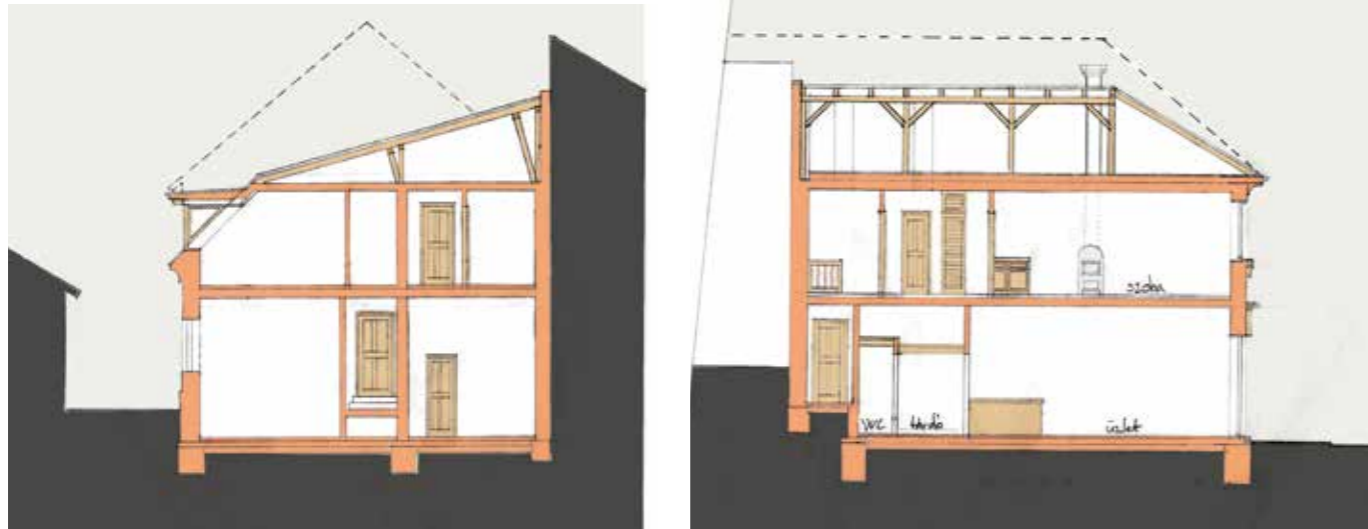

A település kulturálisan a délre eső magyar városokhoz kötődött. Kisvárdára, Nyíregyházára jártak főiskolára, egyetemre a nagykaposiak, Sárospatak református kollégiumával élénk kapcsolatot ápolt a helyi református egyház.

1920-ban ezeket a kulturális kapcsolatokat vágta el a trianoni döntés, amely a határt Nagykapostól 60 kilométerre délre húzta meg. A város Csehszlovákiához került, Ungvárral és Kárpátaljával egyetemben. Így a gazdasági kapcsolatok egy része megmaradt, a város hivatalnokrétegét pedig csehekkel töltötte fel az államhatalom, akik egyformán idegenek voltak magyarnak, tótnak...

A második világháborút lezáró békediktátum következményeként Csehszlovákia átadta Kárpátalját a Szovjetunióknak, így Nagykapos gazdasági központját is elvesztette, Ungvár a határ másik oldalára került. A település hagyományos, szervesen fejlődő gazdasági és kulturális élete megroppant, határvidékre került minden szempontból. Nagykapos kulturális és gazdasági kapcsolatait az új határok elvágták, a zsidóságot haláltáborba, a magyar vezető réteget málenkij robotra hurcolták. A századfordulón még virágzó

mezővárosba a világháború után ipari üzemeket telepítettek, amelyek működtetéséhez szlovák embereket költöztettek a városba. Így a ma 10 000 fős Nagykaposon

a magyarság számaránya 60%-ra csökkent. A város fejlődését a szocialista „típusmegoldások” biztosították: lakótelep-építések, erőteljes iparosítás, grandiózus építési tervek. Egy ilyen fejlesztési

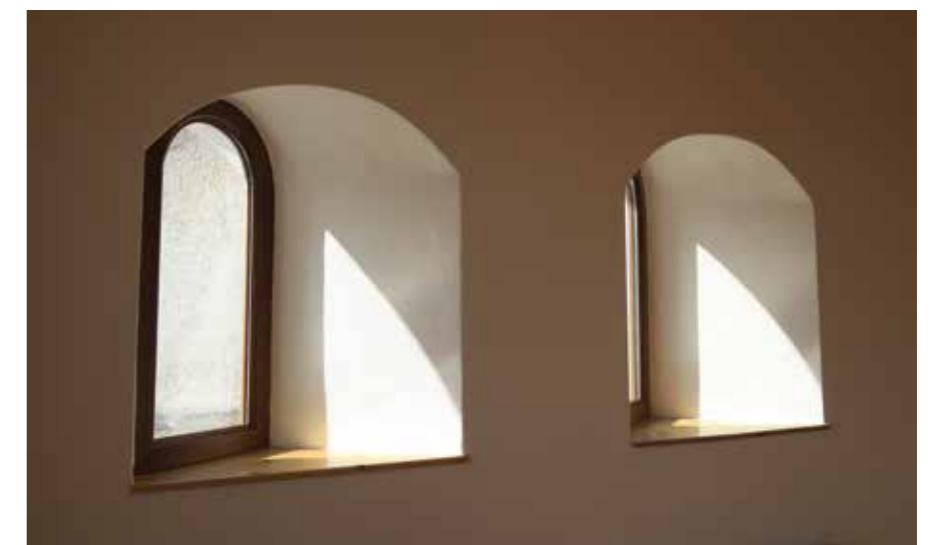
terv részeként bontották le a Fő utca déli oldalán álló polgárházak sorát, hogy új szocialista városközpontot építhessenek

fel a helyén. Ebből aztán csak az értékes polgári épületek eldózerolása és a lakók kiköltöztetése valósult meg.

Ebben a szellemi és gazdasági határhelyzetben bíztak meg a Fő utca szemközti oldalára egy üzletház és oktatási központ terveinek elkészítésével. A telken egy menthetetlen épületrom állt, amelynek már csak finom részletei, volutás ereszkonzoljai, öntöttvas padlásszellőzői őrizték egykorvult eleganciájának emlékét. A szomszédos épületek hasonló, épületdíszesítől megfosztott polgárházak, kábelerdővel keretezve.

Az új épület egyszerű alaprajzi szerkezettel épült: földszintjén két üzlethelyiség, az emeleten előadóterem létesült a szükséges kiszolgálóhelyiségekkel. A belső terek hangulatát a fehér falfelületek, a natúr fafödém és a funkcióhoz igazodó nyílászárók változatos ritmusa határozza meg. A földszinten az utca felé hatalmas üvegportálok készültek, az emeleti előadótermet egy középső faoszlop osztja, nyílásai a külső látványhoz, annak irányához igazodnak. Az utca felé középen hangsúlyos, konzolos ablak épült, az oldalfalon a tekintésre alkalmas kukucskaölörések

Az ablakok változatossága súlyozza az egyébként homogén belső teret, kijelölve annak tengelyét és oldaltereit.

Az új üzletház hangulatában egy „lehető volna” világot jelenít meg. Az utca irányában nagyméretű, hívogató portálok, az ajtó felett cégérek hirdetik a kereskedő portékáját, kiírva (nem csak cégnév mögé rejtve) a gazda nevét. Az épület tömegformálása egyszerű, csupán a hangsúlyos részletek

kiemelése biztosítja az épület mivességét. A fafödém megjelenik az eresz alatt a külső homlokzaton is. Az oromfal lezárását az utca felőli oldalon konzolos profil indítja el, a másik oldalon egy hangsúlyos, tagolt bástya zárja le. Mögötte kezdődik a keskeny bejáróra néző oldalhomlokzat, aminek csak a párkány finom konzolos lépcsőzése ad egy kis hangsúlyt. Az oldalsó bejáró emelkedése festői perspektívát biztosít a keskeny résen bepillantónak.

Ha az elmúlt száz évben nem a szellemi pusztítás lett volna a cél a Kárpát-medencében, akkor ehhez hasonló házaknak kellene itt állniuk, pezsgő kulturális és gazdasági élettel. A ház felépítése a kitartást és az újrakezdést szimbolizálja számomra, egyben reményt ad, hogy valamikor az utca másik oldalán, az elpusztított polgárházak helyén tátongó gödör befoltozására, az épületek újraépítésére is lesz ereje a nagykaposi közösségnek.

REPORTING FROM THE FRONTIER | A BUSINESS CENTRE IN UPPER HUNGARY ARCHITECT: BALÁZS CSÓKA

At the end of World War II, the Versailles Treaty annexed the Hungarian settlement of Nagykapos to Czechoslovakia. The newly drawn border severed the booming cultural and economic ties, sent the Jewry of the town to death camps and the civilian upper class to malenkij robot. Later on, together with the industrial expansion, the proportion of Hungarian population shrunk to a mere 60%. The traditional urban homes along the southern side of Main Street were demolished during Socialism. This was the spiritual and economic setting in which the architect was commissioned to prepare the construction plan of a business and education centre on Main Street. The atmosphere of the new business centre exudes nostalgia for a world which "could have been". The structure of the house symbolizes endurance and a fresh beginning, the hopeful longing for filling up the empty space left after the destruction of the townscape through community effort.

SUMMER SCHOOL, 2016

Prince's Foundation

▼ Fotó: Richard Ivey

Károly herceg nyári iskolája | Szöveg: Heli Judit | Fotó: Heli Judit, Richard Ivey

Károly walesi herceg Alapítványa és a Kós Károly Egyesülés kapcsolatáról többször hallottam az utóbbi években: az egyetemen a *Szerves építészet* c. kurzuson, valamint a Vándoriskolában is sokszor szóba került. A Szűcs Endre vezette Mérnök stúdióban kezdtem el jobban figyelni a tevékenységüket Tóth Péter hatására, aki sokszor hozta fel jó példaként a Prince's Foundation munkásságát. Idén februárban bukkantam rá erre a háromhetes kurzusra, amikor a vőlegényem már szerződéssel a zsebében tervezte az angliai költözést.

Az évente megrendezett nyári iskola során a résztvevők előadás-sorozatok, workshopok, rajz-, modellezési és építési feladatok, helyszíni bejárások, városfelfedező túrák során tapasztalhatják meg, hogyan alkalmazhatóak a hagyományos építési módszerek és épületfelújítási-karbantartási fogások a 21. században. Ezek a program hívószavai, ame-

lyek azonnal felkeltették az érdeklődésemet. Számos ösztöndíj pályázható a részvétel támogatására. Ezúton is szeretném megköszönni a KKE támogatását. Az itt eltöltött vándoriskolás évek gondolkodásomat illetően és szakmailag is nagyon meghatározóak voltak. Az ajánlólevelet, ha nem is közvetlenül, de Makovecz Imre és az Egyesülés tagjai írták nekem, s ennek köszönhetően a részvételi díj nagy részét ösztöndíjjal sikerült fedeznem.

Ahogy Tóth Péter szokta mondani, Károly hercegnek az építészet a hobbjá. Meglátogattam egy megvalósult kis centrális teaházat, amit ő tervezett. Látszott rajta – sajátos bája mellett –, hogy tervezője igazán érdeklődik a szakmánk iránt. Ezen túlmenően azt sugallja, hogy igen okos ember, aki tudja, hogy az építészet messzemenő változásokhoz, fejlődéshez tud vezetni az élet minden területén.

Az alapítvány (Prince's Foundation) a jövőt a fenntartható fejlődésben látja, és minden általuk szervezett kurzus, program, képzés az ehhez vezető, általuk kijelölt utat építi. Igaz, jelentős pénzügyi háttérrel rendelkeznek, de ehhez komoly szellemi tartalmat párosítanak. A fenntartható fejlődést hozzánk hasonlóan definiálják: a jövőt a tradicionális építési módszerek és a hagyományos, helyi építőanyagok alkalmazásában látják, harmonikus közösségekben. A hagyományos építési logikából indulnak ki, de mindezt a mai élethelyzethez igazítva, korunk igényeinek megfelelően igyekeznek továbbvinni. Az oktatást tekintve nagyon sokszínű a tevékenységük: oktatnak hagyományos építési módszereket a még erre fogékony 15–17 éves fiataloknak, továbbképeznek már némi gyakorlattal bíró iparostanoncokat, több mesterképzést is indítanak urbanisztika és

fenntartható épületszerkezetek témakörben, melyet Oxfordban intézményesítettek. Az oktatás mellett városépítészeti és építészeti léptékben gondolkodva is igyekeznek elképzeléseiket átültetni a gyakorlatba, s a terveket sok esetben építés követi. A megvalósult épületcsoportok vagy önálló településrészek – mint Poundbury – biztosítják a helyszínt az általuk elképzelt életnek, az ezt működtető közösségeknek.

Idén rendezték meg 27. alkalommal a nyári iskolát, amelyen a 27 diák egyike voltam. A csapat egyik fele egy másik, a Vándoriskoláéhoz hasonló program keretén belül került ide: ácsok, kőfaragók, általános felújítással foglalkozók, vakolatlapasztók, kőfalat rakók. Egy nyolc hónapos képzésen vesznek részt, pár havonta más-más iparosmesternél fognak dolgozni, így mélyítve tudásukat a hagyományos építési fogásokban. A kurzus végén olyan tanúsítványt kapnak, ami egy angliai rendszeren belül minősíti szakmai tudásukat. A társaság másik felét öt-hat építész, egy urbanista, közösségépítő és fejlesztők, és érdeklődő fiatalok tették ki. Úgyesen válogatták össze a csapatot, tudatosan figyelve arra, hogy a három hét alatt ki-ki hogyan tud a nagy egészhez valamit hozzátenni. Az életkort tekintve 20–30 év közötti volt a társaság, de akadtt pár fiatalabb és idősebb arc is. A sokszínűség nem csak a szakmák tekintetében érvényesült: a társaságnak kb. a fele volt angol, volt egy walesi, két kanadai, három amerikai, két kenyai, egy indiai, két szlovák, és jómagam. Az első héten az Alapítvány londoni bázisán voltunk, itt zajlott az oktatás egy nagy előadásban, ami, ha kellett, padokkal volt berendezve, de alkalmasint pár perc alatt műteremmé alakult át festőállványokkal. Síkbeli és térbeli geometria, alakrajz és épületábrázolás volt a főfogás, néhány előadással kiegészítve (a klasszikus építészetről), s látogatással egy vidéki kutatóközpontba, ahol Charles herceg mintaháza áll (a Prince's Natural House, BRE), ami önmagában megérdemelné egy beszámolót. A síkbeli geometriát Jon Allen tartotta, aki azon túl, hogy megtanított pl. a szabályos sokszögek, az aranymetszés, a Fibonacci-spirál, a Triskell-jel, a különböző kökeretek

◀ Fotó: Heli Judit

▼ Fotó: Richard Ivey

SCHOOL, 2016

▲ Fotó: Richard Ivey

és ívek szerkesztésére, mesélt a Szent Geometriáról, az arányokról is. A tudományos oldal mellett nagyon erősen megmutatkozott az a holisztikus szemlélet, amihez hasonló az Egyesületen belül is jelen van.

A térbeli geometriát Jonathan Horning tanította. Vele először hurkapálcikákból modelleztünk szabályos platóni és archimédeszi testeket, majd nagyobb léptékben, léceket madzaggal összekötve jurtaméretű építményt állítottunk össze az előadó közepén.

Az alakrajzot Rowan James vezette, két fiatal nő és egy férfi modell közreműködésével. Nagyon izgalmas volt Rowan instrukcióit követve, csigaként lekövetni az emberi test vonalait, és hunyorítva keresni az árnyékokat.

A helyszíni akcióskiccelést Lucien Steil vezényelte. Jártuk London utcáit, piacokat, temetőket, templomokat, tereket, parkokat, klasszikus épületeket keresve fel, és rajzoltunk: gyors skiccek, szigorúan szénrel. „Ragadjátok meg a város lüktetését” – mondta. Ez az építésznek sem egyszerű feladat, nemhogy az ácsceruzához és vinklihez szokott srácoknak.

▶ Fotó: Heli Judit

▲ Fotó: Heli Judit

Az első hét nekem nagyrészt ismétlést jelentett, de nagyon felszabadító volt egy laza, ingergazdag környezetben alkotni, valamint nyelvleckének sem volt utolsó. A hetet az azal zártuk, hogy mindenki feltette az elmúlt napokban készült rajzait a falra, a már ott lévő bemutatkozó portfóliója mellé, s ki-kimondta a saját munkái mellett állva az élményeit, tapasztalatait, benyomásait. Emlékeznék Makoveczre és az Egyesülésre, többen odajöttek hozzám a régebbi munkatársak közül, és emlegették a közös építéseket és workshopokat. Az első hétvégét, Londont elhagyva, Edinburgh-ban töltöttük. Itt a helyi, Ed Taylor nevű fiatal építésszel jártuk a várost, aki, mint kiderült, részt vett azon az

▲ Fotó: Heli Judit

építésen, amit Bata Tiborék vezettek jó pár évvel ezelőtt, amikor ő még hallgató volt.

A következő két hetet Skóciában töltöttük, ahol a frissen megszerzett, részint elméleti tapasztalatainkat gyakorlatba ültethettük. A helyszín Glasgow-tól délre, 65 km-re, a Dumfries House Birtokon volt. (Dumfries House Estate, Cumnock). A Dumfries House egy 18. században épült klasszicista kastély, melyet Robert Adam tervezett. A birtok területe megközelítőleg 800 hektár, melyen a kastély mellett több épület található. Ezek oktatási, kutatási, műhely-, gazdálkodó-, szállás- és sportfunkciókat rejtnek. A birtok egy oktatási központ, ahol az Alapítvány szellemi célki-

tűzéseinek gyakorlati alkalmazásait tanítják mindenféle korosztálynak.

A második hét elnevezése: Craft's week, azaz mesterségek hete. Öt-hat fős csoportokra osztva folytatódott a tanulás, öt nap alatt öt különböző workshopon vettünk részt: tapasztás-gipsztagozatkészítés, vakolatthímzés, zsúpolás-palázás, fakapcsolatok és kőfaragás volt terítéken. A workshopok alapkonceptiója, hogy a résztvevők hagyományos építési módszereket tanulhatnak, tradicionális építőanyagokat használva, s a fogásokat olyan iparosmesterektől elsajátítva, akik nap mint nap ezzel foglalkoznak, és sok esetben a szakma több generáció óta öröklődik a családjukban. Igazán tiszta forrásból, szakmailag és emberileg is 100%-ot nyújtó mesterek mellett volt szerencsénk dolgozni, akik őszintén odaadással, tudásuk legjavát nyújtva igyekeztek továbbadni azt. E pár nap után mindenkinek világossá vált: a régi korok embere milyen harmóniában élt a természettel, mindent felhasználta a maga helyén, nem termelt hulladékot. Miután kicsépelte a gabonát, szalmával fedte a házat. Itt a hangát is használják fedésre, a virágorból méz készül, s ha levirágozott, a gyökérszerű növény a tetőre kerül. Mindenki megértette, milyen jól lélegző rétegrendek készültek meszes tapasztással, a cement végleg tiltólistára került a 27 résztvevő fejében. A zsúpolómester járt már a szentendrei skanzenben, a fiatal vakolatthímző mesterünk pedig, miután Balaton-felvidéki vakolatdíszeket mutattam neki, másnap azokkal kezdte a tanítást. Tájékozott, érdeklődő, szakmájukat szenvedélyesen űző, kiváló emberek voltak mind. A mesterek név szerint: Johanna Welsh, Alan Jones, Johnny Anderson, Dave Fay, Gail Haddow, Stephen Jefferson.

▲ Fotó: Heli Judit

THE SUMMER SCHOOL OF PRINCE CHARLES JUDIT HELI

Organized annually by the PRINCE'S FOUNDATION, the summer school offers drawing, modeling and building sessions, site inspections and urban tours to participants from all around the world, with the purpose of demonstrating the relevance of traditional architectural and civil engineering methods in the 21st century. With support from the Kós Károly Association, Judit Heli took part in the sessions of the 27th summer school.

▼ Fotó: Richard Ivey

Komoly szakmai tapasztalat volt építészként ez a hét. Mindig meghatározó élmény a gyakorlatban átélni ezt. Minden ilyen élmény komolyan visszahat az építész tervezési gondolkodására, hiszen a papírra vetett vonalak mögött szerkezetek, anyagok, építési technológiák vannak. A fenntartható fejlődés útja a hagyományos gondolkodás továbbgondolásával járható. Ezt az utat követik sokan a Szigetországban is, s ezzel a szemlélettel találkozhatunk a Vándoriskolában, az erdélyi kalákákban, s nagyon sok további helyi fórumon, közösségben is. A következő hétvégén Glasgow-ba utaztunk, újra skót vezetőkkel jártuk a várost, többek között Makintosh pár ismert épületét is felkeresve.

A harmadik hét neve „Design Week”, azaz tervezési hét volt. A program nagyon jól felépített. Az első két hét tanulságai után négyfős csoportokat alkotva egy kis léptékű tervezési feladatot kellett megoldanunk. A csapatokat a szervezők (Lauren Banks és Simon Sadinsky) alapos átgondolást követően állították össze: minden csapatba jutott egy ács, egy kőfaragó és egy építész, aki tud léptékben rajzolni. Izgalmas és tanulságos feladat volt a tervezés legelső pillanatától mester-jelöltekkel gondolkodni, amikor a vonalak még sokszor bizonytalanok. S amikor a lécszaka, palló és gerenda közti különbséget is csak rajzban tudod elmagyarázni az angol ácsnak, s mire megérti, kiderül, hogy

▲ Fotó: Richard Ivey

nem igazán van rá külön szavuk angolul. Egy menedékház tervezése volt a feladat, a Dumfries Estate fogadóépületének szánták. Egy hosszú, kettős fasor vezetett a már meglévő kapuépítményhez, ennek mentén kellett elhelyeznünk az épületet. Az erőteljes fasorra reagálva, valamint a menedékhez illő ölelő formát keresve találtunk rá a két fa köré tekeredő spirális alaprajzi formára, melyet változó magasságú kőfal rajzolt ki, s aminek a tetején a hagyományos angol fa keretvázas szerkezetek által inspirált centrális felépítmény került magas tetővel. A tervezési hét alatt a legnehezebb feladat az volt, hogy meg tudjam értetni magam és az ötleteimet az anyanyelviemmel. Voltak nehézségeim a szakmai nyelvvel, de sokat sikerreltem, gyorsan, roppogósan. Eztők is élvezték, a kommunikációt pedig nagyon megkönnyítette ez a módszer. Naponta több konzultációnk volt az Alapítvány tanáraival (dr. Matthew Hardy), az ott dolgozó építészekkel (Michael Harris), és a második héten megismert mesterekkel egyaránt. Három nap alatt kellett az első vázlattervet összeállítani, ekkor a hat tervből négyet választottak ki, melyet két nap alatt kellett véglegesíteni. Ezután a szakmai zsűri kiválasztotta a legjobbat, ami egy-két éven belül (a nyolc hónapos képzés keretében) megvalósulhat. A kagylóra („shell”) hasonlító tetejű menedékházunk („shelter”), amit „shel(l)ter” névre kereszteltünk, bejutott a legjobb négy közé. Bár nem mi vittük el az első díjat, elkérték a terveinket, mert más helyszínen ugyan (egy védettebb, erdős részen), de szeretnék megépíteni, ha lesz rá lehetőség a jövőben.

Komoly szervezet húzódik a Prince's Foundation neve mögött, tudatosan és professzionálisan valósítják meg céljaikat. Szerencsés vagyok, hogy itt tanulhattam, megismerhettem ezt a sok csodálatos, hasonló érdeklődésű fiataalt, a szívvel-lélekkel szakmájuknak áldozó mestereket, konzulenseinket, tanárainkat. Remélem, segíteni fog ez a sok új ismeret az angliai munkakeresésben, és nem utolsósorban bizom benne, hogy ebből a felfrissült kapcsolatból idővel a Vándoriskola is tud majd profitálni.

BUDAI LAKÁSBELSŐ

Építészet, fotó: **Dósa Papp Tamás**

INTERJÚ DÓSA PAPP TAMÁSSAL

Dénes Eszter

33

› **Ennek a budai lakásnak nem csupán az építészete, hanem belsőépítészete, egyben tulajdonosa és lakója is vagy. Ennek a munkának több szempontból is egyedi története van.**

A lakás, melyet teljesen eredeti állapotában sikerült megvásárolnom, egy 1965-ben épült budai hatlakásos társasházban van. A kiürítést követően gyorsan át lehetett látni a ház szerkezeti rendszerét, amely meghatározta, hogy milyen keretek között lehet újragondolni ezt a hetven négyzetmétert.

› **Érzek némi ellentétet a szokványos, lapostetős, középlépcsőházas kockaépület és a belsőben feltáruló látvány között.**

Ide belépve mindenki meglepődik... Már az első megtekintés során éreztem, hogy bár egy csúnya, fehér kockaházról van szó, mégis jó a léptéke, a szerkesztése, a lakások tájolása. Szinte láttam magam előtt, hogy kis beavatkozással egy, a környezetével jobban harmonizáló házat

lehetne egyszer faragni belőle, egy magas tető kialakításával például. A lépcsőház üvegfalra, az erkélykorlátok és a nyílászárók cseréje előnyösen rendezhetné a ház habitusát egy esetleges felújítás során. Egy kis ráncfelvarrással a lakás képviselte minőséget a külsőn is könnyedén meg lehetne jeleníteni.

› **Milyen szempontok szerint, és milyen korlátok között kellett a belsőt újragondolni?**

A kelet-nyugati tájolású, emeleti lakás egy parkra és egy csendes belső kertre néz. Eredeti elrendezésében öt ajtóval megnyitott, középfolyosóra szervezett kisebb terekből állt. A ház tartószerkezete megengedte, hogy szinte valamennyi közbülső falat elbontsuk. A felül bordás gerendát lakásonként összesen egy pillér támasztja alá, így csak ehhez és a gépészeti stranghoz kellett alkalmazkodni. A homlokzati nyílásokon természetesen nem változtattam.

› **Ha jól értem, akkor ez lehetőséget adott az egyes funkciók áthelyezésére, a teljes alaprajzi rendszer átalakítására?**

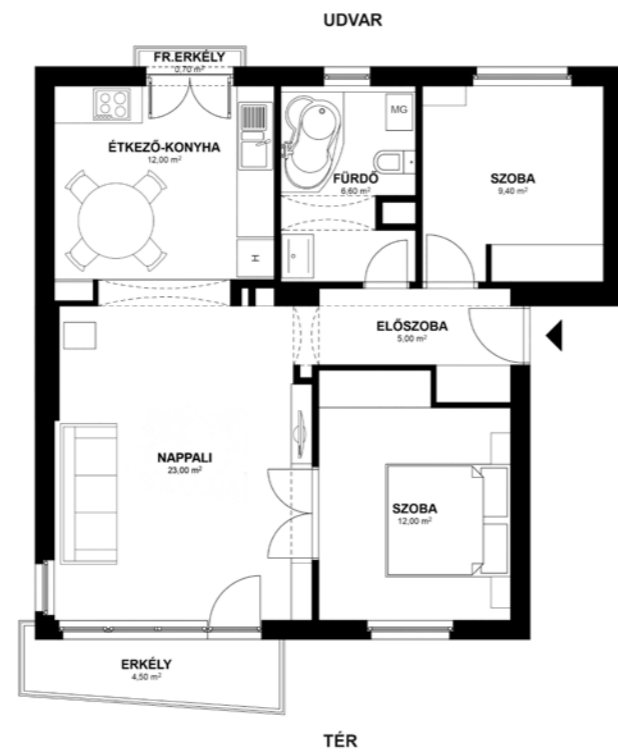
A középfolyosón mindössze két ajtó maradt az ötből, így belépéskor ellátni a lakás szívet kijelölő vaskályháig. Gyerekszoba lett a konyhából, mely a nappalitól egy íves nyílással elválasztva átkerült a lakás azonos oldali, de legtávolabbi csücskébe. Egy kivételével valamennyi válaszfalat elbontottuk, utólag azonban kiderült, hogy azt az egyet sem kellett volna megtartani, mert, bár jó helyen volt, a pontatlanságok miatt bőven adott munkát a csempézés során. Az új válaszfalakat Ytongból, a beépített szekrényeknél pedig gipszkartonból emeltük. A megnyitott tereket íves nyílások fűzik össze. A fürdőszobába is bekerült egy ív – ez esetben a ház szerkezetétől függetlenül –, mely a beékelődő strangot kihasználva jól osztja ezt a helyiséget.

> További különlegesség, hogy a nyílászárók és a bútorok is édesapád és bátyád keze nyomát őrzik.

Édesapám asztalos és restaurátor, az általam vásárolt antik bútorokat ő szokta gondos kézzel felújítani. Kevesen tudják, hogy jómagam is faipari szakközépiskolát végeztem, de míg a bátyám ottmaradt technikusnak, én átmentem az Ybl Miklós Főiskolára építészetet tanulni. Nyaranta édesapám műhelyében dolgoztam, az in-tarziától a restaurálásig mindenbe belekóstolhattam. A fa szeretete továbbra is megmaradt, megmunkálása nem okozott gondot itt sem: saját kezűleg készítettem a parkettahulladékból a kád előlapját és a falmélyedések fabetéteit is. Ma már a bátyám vezeti a műhelyt, én pedig, ha tehetem, viszem haza a munkát. Itt készültek a háromrétegű, hőszigetelt fa külső nyílászárók is, melyeken – igazodva az épület eredeti kialakításához és nyílászárószedéséhez – kívül fehér, belül fafelü-

let jelenik meg. A beépített szekrények, a könyvespolc és a fürdőszobabútor gyártmányterveit szintén én rajzoltam, melyek alapján egy kecskeméti asztalos készítette el a végleges darabokat.

> A mai fiatal generáció otthonaiban általában egy ismert nemzetközi bútoráruház darabjaival találkozhatunk... A tehető-

sebb réteg lakberendező által csinosított lakása pedig az aktuális trendet követi ugyan, de rendszerint személytelen kizakartotthon. Ezt a lakást azonban, amellet, hogy klasszikus formákat, színeket mutat, számos különleges, egyedi tárgy teszi otthonossá.

A lakás szívébe eredetileg egy kisméretű cserépkályhát terveztem. Később egy

ismert internetes aukciós oldalon kutakodva akadtam erre az 1902-ből származó, szinte múzeumi állapotú zománcozott Csepel csodára. Jelenleg ugyan csak díszként funkcionál, a kéményzóna előtt helyeztem el, így adott esetben tartalék fűtésnek is használható. Itt lettem rá az étkezőasztal felett lógó antik lüsterlámpára, és az Otto Wagner ter-

terveimet. Öt nap alatt végül elkészült a szőnyeg, igaz, csak két éjszakát sikerült aludni... A második nemeztáborba már a feleségemmel mentünk, az ott készült darab került a kanapéra. A szőnyegeken megjelenő kék szín végigvonul a lakáson: visszaköszön a pliszérolókban és az egyes tárgyakon is, mint például az általam gyűjtött holland delfti fajanszokon.

› **A nappali különleges fa padlóburkolata szintén meghatározó eleme a lakásnak, de a többi helyiségben is különleges burkolatokat találunk.**

Egy kis boltban, rendkívül kedvező áron jutottam hozzá a nappali hajófedélzet mintázatú parkettájához, melyet korábban egy svéd pavilonból bontottak ki. Különlegessége a tölgycsík és a jatoba, azaz brazil cseresznyefa sötét és világos árnyalatai adta inhomogén felület. A hajófedélzethez hasonlóan megjelennek rajta a csavarozást rejtő dugók mintái, jóllehet itt alatta nincs csavar.

› **A kék szín mellett a konyhát az étkezőtől elválasztó fal mintája mit jelképez?**

A konyhát az étkezőtől elválasztó fal naphold mintája a fa beltéri ajtókon is visszaköszön. Tulajdonképpen egy szecessziós kis szekrény inspirálta magát a kiosztást, a felső osztó díszítősorát pedig a falon megjelenő formák. Ahogyan az erdélyi kapukon megjelenő holdfázisnaptárt követve született a minta, melyet eredetileg kerámiából képzeltem el, végül plexilapból készültek a betétek. Ami a falmélyedések betéteit illeti, azzal szoktam sokkolni az építéskollégákat, hogy az általam bevágott betéteken a padlóhoz igazodva futnak a vonalak...

› **Ez a 2012-ben megvalósult belsőépítészeti tervezés volt az első ilyen jellegű munkád. Azóta volt hasonló megbízásod?**

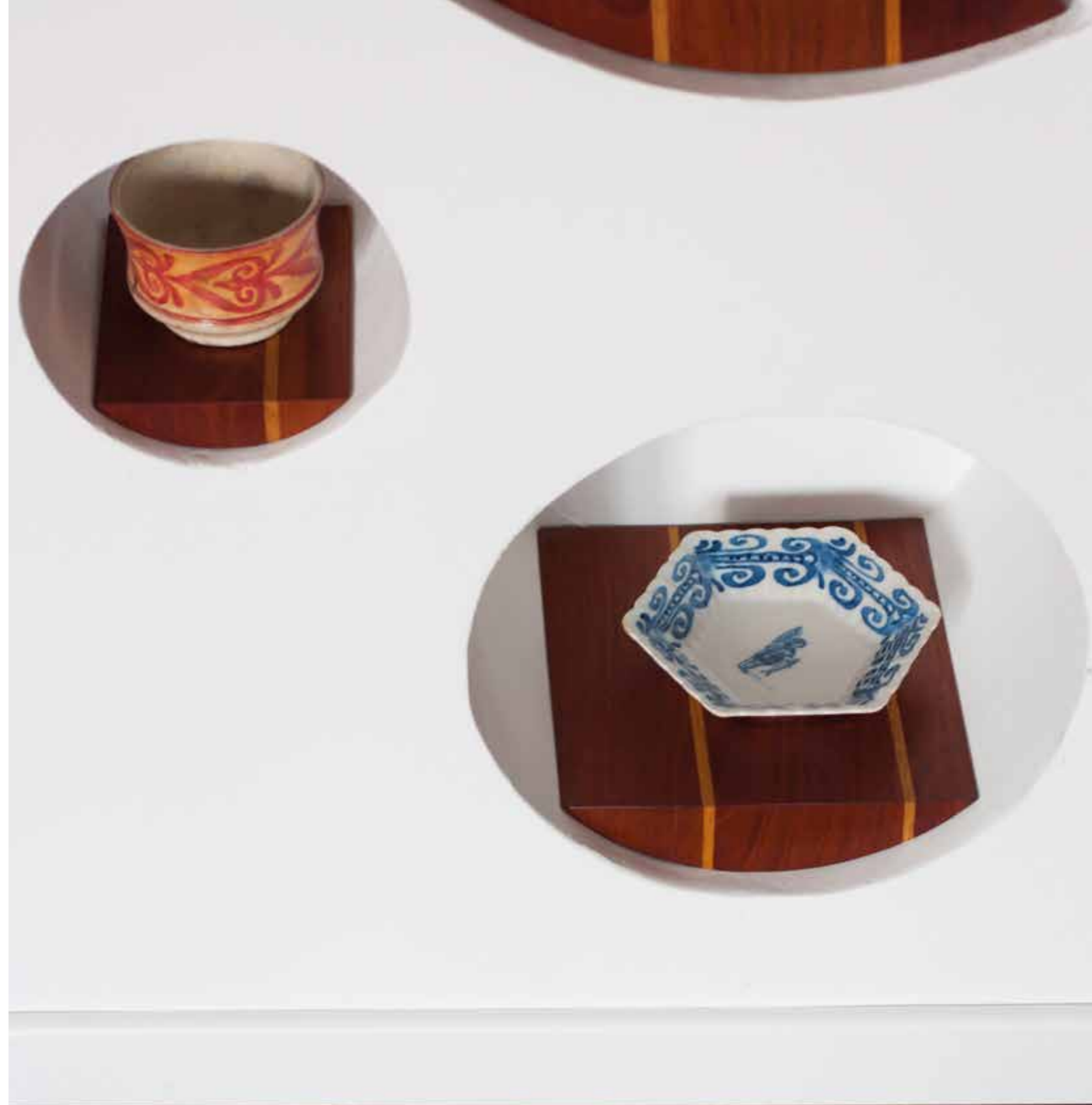
A saját otthonom átalakítása további két hasonló munkát hozott. Mindemellett a családi házak tervezésénél is fontosnak tartom, hogy építésként belefolyjak a részletekbe, még ha nem is ilyen mélységben. Sáros László intelmét tartom szem előtt: engedni kell a megbízót is nyomot hagyni...

vezte Thonet székekre is. Ugyancsak a konyhában kapott helyet a bögregyűjteményem, melyet utazásaim alkalmával folyamatosan gyarapítok. A konyhában mellesleg a sok különleges tárgyhoz és az egyedi spanyol csempéhez egy semleges, nagyáruházi konyhabútort választottam, melyet azonban a kézi gyártású porcelánfogók egyedivé tesznek.

› **Úgy tudom, hogy a tárgyak közül többet te magad alkottál.**

A kályha mögötti falfelületre nagyon sokáig kerestem a megfelelő szőnyeget. Mindig is tetszett a türkmén sátorajtószőnyeg, de ezekért kisebb vagyonokat kérnek. Még Makovecz Imrétől örököltem egy balmazújvárosi megbízást: Rózsa Péter biogazdaságának épületegyüttesét. A megbízóval baráti viszonyba kerültem, és meghívására vettem részt az általa szervezett nyári nemeztáborban. Korábban sosem próbálkoztam ezzel, meg is mosolyogták a szövött szőnyeg mintájára készített

A HOME INTERIOR IN BUDA INTERVIEW WITH TAMÁS DÓSA PAPP ESZTER DÉNES

The owner of this home in Buda is its architect and interior designer as well. Purchased in 1965, the structure of the apartment was malleable enough to allow the reconstruction of the entire floorplan. The doors, windows and even some of the furniture were manufactured in the family carpentry shop, going against the current fashion of refurbishing homes with pieces bought from widely advertised international companies or, in case of the well-off, by employing the expensive and impersonal services of interior designers. This home is made familiar by classical contours, colours and a wide range of special and unique accessories, a number of which, such as the small wall tapestry, were made by the owners themselves.

A vályogépítés technikai lehetőségeinek rövid áttekintése, a jelenkori alkalmazás indokai és kockázatai

A „vályog” szó a magyar nyelvben, illetve az építőipari szakzsargonban többféle jelentéssel bír. Jelenti azt a homokos-agyagos-iszapos talajt, ami a különféle építési technológiák alapvető alapanyaga. Használatos általános építéstechnológiai fogalomként a különféle adalékokkal és/vagy kötőanyagokkal készített, ki nem égetett építési technológiák megnevezéseként. Legszűkebb értelemben az apró szálú szalmával (törek) vegyített, ki nem égetett vályogtéglát is egyszerűen csak vályognak nevezik.

Amikor tehát vályogépítésről beszélünk, rengeteg technológiával építhető, sokféle szerkezetre kell gondolnunk, amelyekben annyi a közös, hogy építésre alkalmas építési vályogot tartalmaznak. Ebből az építési vályogból a történeti időkben, illetve napjainkban jellemzően falat építettek, de használták az anyagot födémszerkezetekben, magas tetőkben, dongákban és kupolákban, valamint falazó- és vakolóanyagként. A falazatokat is sokféleképpen lehet csoportosítani: az építésszabályozás kérdéseit is szem előtt tartva a teherhordó, illetve előregyártott technológiákat érdemes külön csoportba szedni. (1., 2., 3. ábra)

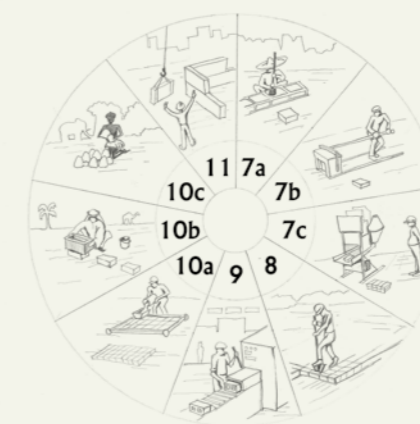
VÁLYOGÉPÍTÉS – ÉPÍTÉSÜGYI KÉRDÉSEK ÉS KÉRDŐJELEK

Szöveg, fotó: **Medgyasszay Péter**

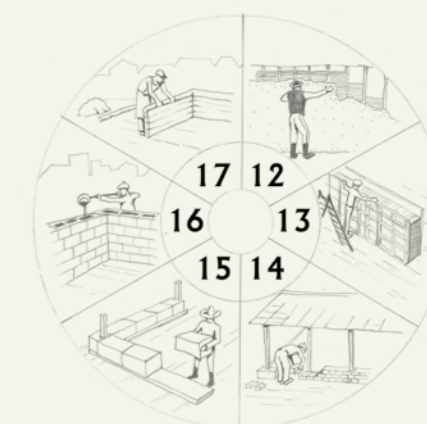
1. ábra: Vályogfalak monolitikus teherhordó jelleggel [Medgyasszay, 2006]

1 – kivájt fal; 2 – kitöltő anyag; 3 – sárgombóc fal; 4 – közvetlen formált fal; 5 – vert fal; 6 – rakott fal

2. ábra: Vályogfalak előregyártott technológiával, teherhordó szerkezetként [Medgyasszay, 2006]

7a – döngölt blokk; 7b – préselt téglá; 7c – gépi préselt téglá; 8 – vágott blokkok; 9 – extrudált vályogtégla; 10a – géppel vetett vályog; 10b – kézi vályog; 10c – kézzel formált vályog; 11 – préselt nagyblokkok

3. ábra: Monolitikus és előregyártott, nem teherhordó jellegű szerkezetek [Medgyasszay, 2006]

12 – sövényfal; 13 – monolitikus könnyűvályog; 14 – könnyűvályog téglák; 15 – szalmabála fal; 16 – öntött föld; 17 – extrudáltcsík fal

A vályogépítést a történeti időkben mint olcsó helyi építőanyagot alkalmazták. Napjainkban azonban a „helyi” építőanyag-kereskedésekben sokszor „olcsóbb” megoldások is fellelhetők. Mégis van létjogosultsága a vályogépítésnek a következő okok miatt:

- ✦ A vályog különlegesen jó páragazdálkodási képességgel rendelkezik. Az égetetttéglatermékeknel akár hússzor több nedvességet képes a levegőből felvenni, majd leadni, így egyfajta természetes klímazabályozóként működik. [Medgyasszay, 2008]
- ✦ A vályog nagy térfogatsúlya és hővezető képessége miatt igen jelentős mennyiségű hőt tud tárolni, ami segít kiegyenlíteni a napi hőmérséklet-ingadozásokat. Ez a képesség különösen a nyári időszakban jelentős, amikor passzív, azaz nem gépi eszközzel hűti / temperálja az épület belső levegőjét. [Medgyasszay, 2008]
- ✦ Fenti két tulajdonsága mellett a vályog – mivel nem égetik ki – alacsony környezeti terhelés mellett építhető be az épületszerkezetekbe. Ez a tulajdonsága a jövőre nézve különösen fontos, hiszen a magas energetikai követelmények mellett a használati fázis energiaigénye egyre csökken, így felértékelődik a gyártási energiaigény kérdése.
- ✦ Nem elhanyagolható szempont az sem, hogy a vályog épületszerkezetek – a szállítás jelentős költségigénye miatt – csak helyben valósíthatók meg, a keletkező értéktobblet a helyi közösségben marad, szemben a „helyi” építőanyag-kereskedés számos termékével. [Medgyasszay, 1997]

A vályogépítés építésszabályozási gyakorlata napjainkig

Az építés „iparosodása” nyomán már az ókorban megjelent a minőségbiztosítás, a megfelelő építés iránti igény. Hammurápi törvényoszlopán olvashatjuk:

„Amennyiben az építőmester házat épít valakinek, és bár az még el sem készült, de falai máris megroggyannak, az építőmester köteles azt a saját költségén megszilárdítani.”

A vályogépítést történetileg alapvetően saját célra épített épületekben alkalmazták, ahol a minőségbiztosítás kérdése kevésbé kardinális. A nemzetközi és hazai építésszabályozás sem foglalkozott sokáig ezzel a területtel. A II. világháború után, a háborús károk és anyagi korlátok miatt **Kelet-Németországban** merült fel az igény a vályogépítés tömeges alkalmazására. A megfelelő építési minőség garantálására 1951-ben a Német Szabványosítási Hivatal DIN 18951 számon a vályogépítés és kivitelezés; DIN 18956 számon a vakolatok; valamint DIN 1169 számon a vályogharcok készítésére vonatkozóan adott ki szabványt. Az említett dokumentumokat azonban 1971-ben, mint idejétmúlt szabványokat, hatályon kívül helyezték.

A vályogépítés 1980-as éveket követő fellendülése nyomán **Németországban** megfogalmazódott az igény új szabályozás kidolgozására, ezért a Dachverband Lehm szervezésében számos szerző segítségével kidolgozták 1998-ban a Lehmbau Regeln című szabályozást. A szabályozás felvételre került a Berliini Építéstechnológiai Intézet technikai szabályokat összesítő listájára, ezzel a szövetségi tartományokban építésszabályozás javasolt státuszt kapott. Több német tartomány építésügyi eljárásaiban a Lehmbau Regeln előírásai szerint jártak el építésügyi kérdésekben. A szabályozást a két szintnél nem magasabb, maximum 7 méter építménymagasságú, legfeljebb két egységet magukba foglaló lakóegységekre alkalmazták. A vályogépítéssel foglalkozó német szakmai szervezet javaslata alapján a Német Szabványügyi Intézet 2011-ben szabványalkotási folyamatot indított, melynek végén 2013 végére megjelentek az előregyártott vályog falazóelemekre, vakolatokra és habarcsra vonatkozó szabványok (DIN 18945–47). A 2011-ben megjelent 305/2011/EU-rendelet, vagy röviden Építési Termék Rendelet – CPR – adta lehetőségekkel élve ezzel a vályogépítés egy jelentős szegmense „szabályozott építési termék” kategóriába került. A nemzeti szabvány kellő hivatkozási

alap a nemzeti szinten teljesítménynyilatkozattal rendelkező termék definiálására.

A hazai szabályozás 1997-ig nem foglalkozott részletesen a vályogépítés kérdésével. Az addig érvényben lévő OÉSZ 99. § (4) bekezdése szerint maximum egyszintes épületeket, minimum 45 cm szélességű falakkal lehetett vályogból építeni. Az akkor életben lévő OTÉK nem taglalja külön említve a vályogépületek kérdését. A föld- és vályogfalakra ugyanazon követelmények vonatkoznak, mint az egyéb falazott szerkezetekre, így tartószerkezeti, épületszerkezeti, szépségszerkezeti és gazdaságossági szempontoknak kell megfelelniük. Lényeges változást hozott a 89/106/EGK, vagy csak Építési Termék Irányelv (CPD) hazai adaptációja. Az EU-jogharmonizációval életbe lépett a 3/2003 (I. 25) BM–GKM–KvVM együttes rendelet, mely úgynevezett műszaki specifikáció jóváhagyásához (pl. ÉME-igazolás) kötötte bármely építési termék betervezhetőségét és beépíthetőségét. Ez nagyon megnehezítette kis mennyiségben gyártott építési anyagok beépíthetőségét, mivel ugyanolyan többmilliósz vizsgálatokat írt elő, mint a tömeggyártásban előírt termékek esetén. A kis mennyiség miatt ezen viz-

◀ A Natur und Lehm cég irodaépülete, Tattendorf, Ausztria. Építészet: Georg W. Reinberg, 2004

gálatok elvégzését nagyon kevés vállalkozás engedhette meg magának. Jelentős előrelépést hozott, hogy 2012-ben két természetes anyagra, a vályog és szalma építőanyagokra előszabványokat jelentetett meg a Magyar Szabványügyi Testület (MSZE 3576-1/2). A szabványra való hivatkozással lehetővé vált gyártmányok terméktulajdonosságának „Szállítói megfelelőségi nyilatkozattal” történő definiálása, amit a gyártó akár minősítő intézet bevonása nélkül, lényegesen alacsonyabb költséggel is elvégeztethetett. A vályogtermékek/technológiák megfelelőségének igazolására a jelenlegi hazai szabályozását definiáló 275/2013 Kormányrendelet és a mögöttes CPR-rendelet definícióit is használva alapvetően három lehetőség van természetes anyagok, termékek betervezése, beépítése során.

- I. Európai műszaki engedéllyel (ETA) rendelkező termékként történő beépítés.
- II. Nemzeti Műszaki Értékeléssel (NMÉ) rendelkező termékként történő beépítés.
- III. Felelős műszaki vezető (FMV) által történő igazolással történő beépítés.

Az I. és II. típusú terméknnyilatkozat kiállítása minden esetben, míg a III. típusú megfelelőség igazolása csak speciális esetekben használható. A 305/2011/EU-rendelet nyomán ugyanis egész Európában a jogalkotás pozitíván akarja támogatni a természeti erőforrás használat szempontjából nagyon kedvező bontott és természetes anyagok alkalmazását, hiszen az FMV által történő megfelelőség igazolása nyilvánvalóan jóval egyszerűbb, mint a másik két eljárás. A 275/2013 Korm. rendelet az alábbiakban definiálja, hogy mikor lehet alkalmazni ezt a fajta minőségtanúsítást: „Ha az építési termék egyedi, az építkezés helyszínén gyártott, vagy műemlék építménybe beépített, illetve bontott, hagyományos vagy természetes építési termék, és a gyártó által ön-

¹Ezen igazoláshoz a felelős műszaki vezető szakértő, vagy szakértő intézet vagy akkreditált laboratórium szolgáltatását veheti, illetve egyes esetekben kell igénybe vennie (pl. tartószerkezeti történő alkalmazás).

Építési folyamat	Felelős	Feladat
Termékgyártás	Gyártó Tanúsító szervezet, vagy bejelentett vizsgálólabor	Minősítő szervezet megbízása, gyártásellenőrzés. Termék teljesítménynyilatkozatának kiállítása, gyártásellenőrzés.
Épülettervezés	Tervező	Konkrét termékek definiálása vagy termékek, illetve szerkezetek részletes műszaki tel- jesítményének meghatározása az engedélye- zési és kiviteli dokumentációban.
Épületkivitelezés	Felelős műszaki vezető	Építési naplóban a betervezett anyagok és technológiák tervek és gyártói előírások sze- rinti beépítési körülményeinek dokumentálása.

1. táblázat: ETA- és NMÉ-igazolásokkal rendelkező termékek beépítésének szereplői [275/2013]

Építési folyamat	Felelős	Feladat
Termékgyártás	–	–
Épülettervezés	Tervező	Termékek, illetve szerkezetek részletes műszaki teljesítményének meghatározása engedélyezési és kiviteli dokumentációban.
Épületkivitelezés	Felelős műszaki vezető	Építési naplóban nyilatkozat a termék teljesítményéről és megfelelőségéről. ¹

2. táblázat: FME-igazolásokkal rendelkező termékek beépítésének szereplői [275/2013]

kéntesen kiadott teljesítménynyilatkozat nem áll rendelkezésre, az építési termék akkor építhető be, ha a beépítéséért felelős műszaki vezető az építési naplóban tett nyilatkozatával igazolja, hogy az építési termék tervezett beépítése megfelel az Étv. 41. §-ában foglaltaknak.”

A három eljárás során felmerülő szereplőket, tevékenységeket és felelősségi köröket az 1. és 2. táblázat tartalmazza.

Összegezve, a mai építési szabályozás a bontott és természetes anyagokra – így a vályogépítésre – kedvező, különleges engedélyezési eljárást tesz lehetővé, ami a legtöbb esetben egyszerű és viszonylag korrekt termék-/technológiaminősítési eljárást tesz lehetővé.

Javaslat a vályogépítést is érintő építésszabályozási kérdőjelek megválaszolására

A jelenlegi építési szabályozásnak azonban a következő problémái vannak:

✘ A III. típusú minősítés esetenként a felelős műszaki vezetőre túlzott felelősséget hárít.

Mivel a gyártónak nincs feladata a termék műszaki tulajdonságának definiálása/igazolása során, ez a felelőség/feladat a felelős műszaki vezetőre hárul. A felelős műszaki vezető azonban a kivitelező megbízásában áll, így fennáll a veszélye annak, hogy a megfelelő ütemű kivitelezés érdekében nem megfelelő minőségű anyagok/technológia kerül alkalmazásra.

✘ Tartószerkezeti szerepben lévő anyagok/technológiák alkalmazása (lásd 2. ábra) továbbra is nehezen megvalósítható.

A 275/2013 Korm. rendelet 7. § (3.) pontja ugyanis kimondja: „Ha az építési termékre nem vonatkozik harmonizált európai szabvány, és nem adtak ki európai műszaki értékelést, és olyan építési termékkörbe tartozik, amelyre a 305/2011/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet V. melléklete szerinti 1+, 1 vagy 2+ rendszer alkalmazását írja elő az Európai Bizottság vonatkozó határozata, az (1) bekezdés szerinti mentesség akkor vehető igénybe, ha az igazoláshoz a felelős műszaki vezető szakértő, szakértői intézet vagy akkreditált vizsgálólaboratórium közreműködését dokumentáltan igénybe vette.” Ez praktikusán annyit jelent, hogy tartószerkezeti szerepben lévő vályogtermékek beépítéséhez a II-es típusú minősítés, tanúsító szervezet bevonása szükséges, amely költségeket a gyártók nem képesek kitermelni.

✘ Egyes vályogtermékek III-as típusú, FMV általi megfelelésigazolása kérdéses.

A 275/2013 Korm. rendelet 2. § 11. pontja ugyanis a következőképp definiálja a hagyományos vagy természetes építési terméket (amelyekre lehet FMV általi minősítés módszerét alkalmazni): „ismert és gyakorolt hagyományos eljárással előállított, az előállítás körzetében helyi felhasználásra szánt fa-, terméskő, föld-, agyag-, vályog-, nád-, szalma- és más természetes vagy növényi anyagok és az ezekből jellemzően nem sorozatban gyártott építési termékek”. Az előállítás körzete azonban már nem definiált, a jogalkalmazókra van bízva a körzet határának értelmezése.

A fenti problémák megoldhatók, amennyiben lehetővé válik a természetes építőanyagok gyártók által történő teljesítménynyilatkozatának kiállítása, úgy, hogy ahhoz ne kelljen mindenképpen tanúsító intézetet bevonni.

Természetesen kell megfelelő szakmai dokumentum, amelyben a releváns műszaki tulajdonságokat, vizsgálati módszereket definiálják. Ez a dokumentum lehet a 2012-ben kiadott MSZE 3576-1/2 szabványok aktualizálása és megjelentetése, nemcsak két évig érvényes előszabvány, hanem hosszabb ideig hatályos szabvány formájában. Az aktualizálás során a következő feladatok elvégzése szükséges:

- a jogszabályi hivatkozások aktualizálása,
- az alkalmazási területek pontosítása,
- a teljesítménynyilatkozat kiadása módjának aktualizálása, rögzítése,
- teljesítménynyilatkozat-minták megfogalmazása.

A vályogépítéssel foglalkozó szabványok szükségességének nemzetközi előképe is van. A 305/2011/EU-rendelet adta lehetőség után Németországban 2013-ban lépett hatályba három szabvány, amelyek alapján lehetőség van termékek teljesítménynyilatkozatának kiállítására (DIN 18945: Vályogtégla; DIN 18946: Vályog falazóhabarcsok; DIN 18947: Vályogvakolatok).

Összegzés

Az emberi társadalmat érő kihívások, mint a fenntartható fejlődés, a felelős erőforrás-gazdálkodás szempontja miatt indokolt alacsony beépítési energiával előállítható termékek, így a természetes anyagú termékek alkalmazása.

A természetes anyagok használatának kimutatható, szignifikáns előnyei vannak a manapság használt általános építőanyagokhoz és épületszerkezetekhez képest, azonban az anyagok érzékenysége miatt körültekintő tervezést, beépítést és felelős használatot igényelnek.

Az építés minden szereplőjének biztonságot nyújtani kívánó hazai szabályozások lehetővé teszik ugyan természetes anyagok beépítését, azonban lehetőség lenne a rendszer finomítására. Két termékcsoporthoz (vályog és szalma) létrejöttek ugyanis 2012-ben előszabványok, amelyek lehetővé tették akár teherhordó szerkezetek esetén is termékek megfelelési tanúsítványának gyártók által történő kiállítását (MSZE 3576-1/2). A szabványok frissítése fontos lenne, hogy az időközben hatályát veszített 3/2003 rendelet terminológiáját aktualizálják, de továbbra is lehetőség legyen gyártók által készített, immáron teljesítménynyilatkozat kiállítá-

sára. Így a felelős műszaki vezetők helyett a gyártók tudnák vállalni termékük után a felelősséget, ami azonban nem terhelné ezen kis mennyiségben gyártó vállalkozásokat számukra vállalhatatlan, akkreditált labor bevonásával járó költségekkel.

ADOBE ARCHITECTURE MATTERS AND ISSUES RELATED TO CONSTRUCTION PÉTER MEDGYASSZAY

The application of low-investment natural building materials is well justified in terms of sustainable development and responsible resource management. Although national regulations do allow room for the use of such materials, the system is in need of fine-tuning. In 2002, provisional regulations were drafted for two of the product groups, adobe and straw, in order to shift responsibility for the application of these products from technical managers back to manufacturers, relieving the small enterprises from the intolerable costs of testing in an accredited laboratory.

Irodalomjegyzék

3/2003. (I. 25.) BM-GKM-KvVM együttes rendelet az építési termékek műszaki követelményeinek, megfelelésigazolásának, valamint forgalomba hozatalának és felhasználásának részletes szabályairól.

275/2013. (VII. 16.) Korm. rendelet Az építési termék építménybe történő betervezésének és beépítésének, ennek során a teljesítmény igazolásának részletes szabályairól. Dachverbund Lehm e.V.: DIN Normen für im Werk hergestellte LehmBaustoffe. Hergestellerseminar, 2013.

A Tanács 89/106/EGK Irányelve (1988. december 21.) az építési termékekre vonatkozó tagállami törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések közelítéséről. Az Európai Parlament és Tanács 305/2011/EU Rendelete az építési termékek forgalmazására vonatkozó harmonizált feltételek megállapításáról és a 89/106/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről.

Medgyasszay Péter: *Korszerű földépítéssel reneszánsz, hazai gazdaságosságának néhány kérdése.* Építés Felújítás, 1997/10.

Medgyasszay Péter: *„A földépítés optimalizált alkalmazási lehetőségei Magyarországon – különös tekintettel az építésökölógia és az energiatudatos épülettervezés szempontjaira”* (PhD-disszertáció) Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, 2008.

Medgyasszay Péter, Novák Ágnes: *Föld- és szalmaépítéssel.* Terc kiadó, 2006.

PAGONY

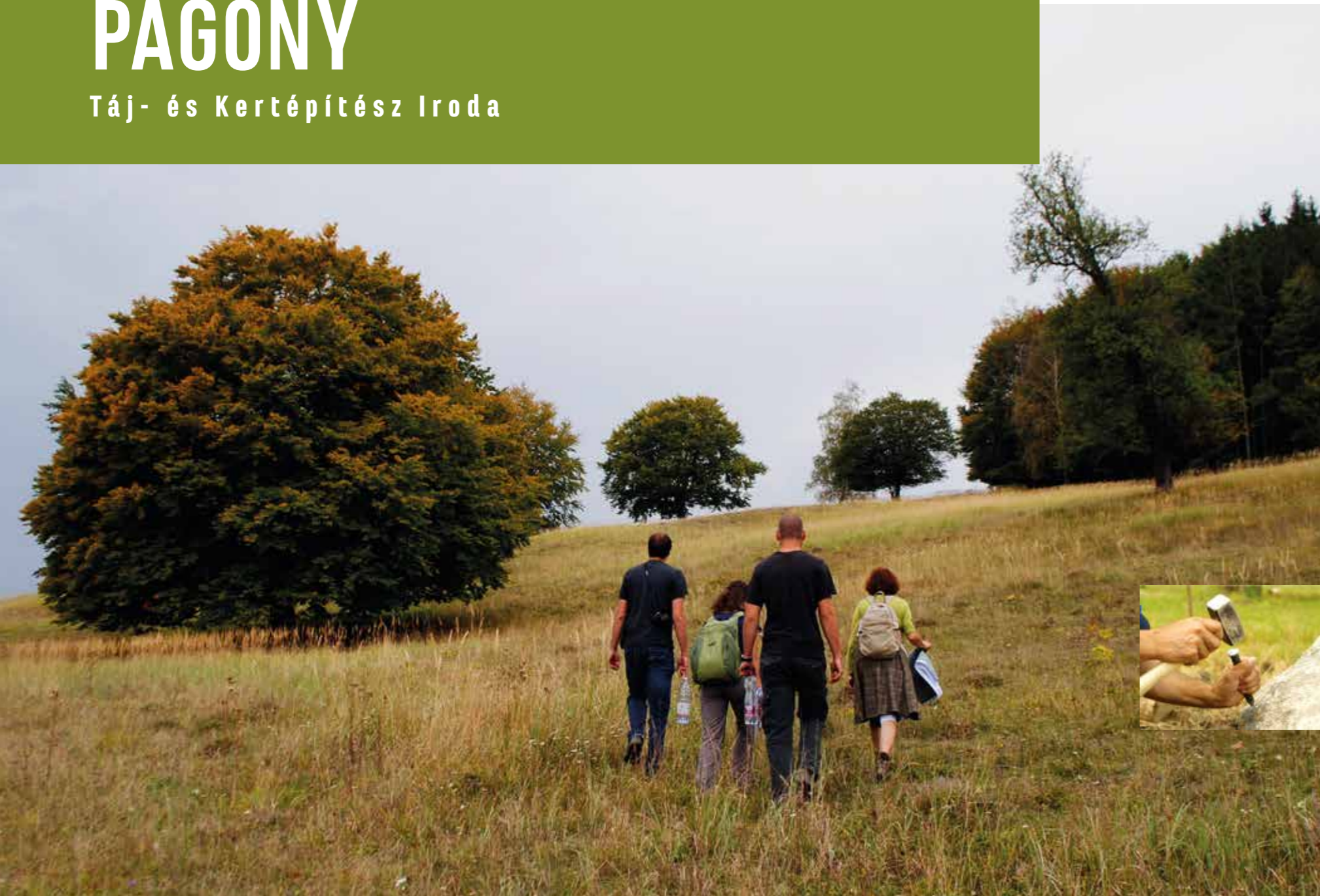
Táj- és Kertépítész Iroda

25

Tavaly ünnepelte megalakulásának 25. évfordulóját a Pagony Táj- és Kertépítész Iroda. A közös szakmai műhely létrehozásának gondolata 1989-ben fogalmazódott meg az akkor már néhány éve a szakmában dolgozó, vagy éppen egyetemi éveiket lezáró alapítókban, akik valamennyien Kádas Ágnes és Kálmán István szemináriumainak hallgatói is voltak. Három célt tűztek ki maguk elé: szakmai együttműködés folytatása és annak elmélyítése közös továbbképzés formájában; cégszerű és együttműködő közösség kialakítása, valamint a goethei természetszemlélet Bockemühl által továbbfejlesztett módszerének elsjátítása. Az 1990-ben megalakult iroda – Buella Mónika, Herczeg Ágnes, Illyés Zsuzsa, Müller Krisztina, Pán Mariann, Páldy Eszter, Szűcs Gábor, Vincze Attila – 1991 óta tagja a Kós Károly Egyesülésnek, társalapítója az Ars Topia Alapítványnak, melynek célja a tájért való felelősség tudatosításának és egy új tájkultúra meghonosításának elősegítése. Jelenleg Herczeg Ágnes és Vincze Attila vezeti a fiatal munkatársakból álló 12 fős alkotóműhelyt. Tevékenységük a szakma teljes területét lefedi. A közterületek, magán- és történelmi kertek, intézménykertek tervezésén túl hatástanulmányok, rendezési és tájrendezési tervek készítésével, térségfejlesztéssel is foglalkoznak, miközben önálló tudományos kutatási munkát is végeznek. A Pagony tagjai feladatuknak érzik a közösségek szemléletformálását, a közösségi munka felélesztését is, a tervezőmunka mellett folyamatosan tartanak képzéseket, alkotótáborokat és előadásokat többek között természet- és tájmegfigyelés, kert- és tájtörténet, kertművészet, tájfejlesztés vagy éppen a táji örökség témában. Az Ars Topia Alapítványon keresztül közösségi alkotásokkal és tájművészeti akciókkal járulnak hozzá a Kárpát-medence tájkultúrájának fenntartó ápolásához. Tevékenységüket 1994-ben Pro Natura díjjal, 1998-ban Henry Ford Kulturális Örökségért díjjal valamint Kós Károly-díjjal, 2011-ben Torsanlorenzo-díjjal ismerték el. Összeállításunkban a műhely legfrissebb munkáit mutatjuk be.

A szerkesztőség

PAGONY LANDSCAPE AND GARDEN ARCHITECTURE OFFICE

The Pagony Landscape and Garden Architecture Office celebrated its 25th anniversary last year. Its members are dedicated to raising community awareness and community work through the provision of planning as well as organizing training courses, art camps and lectures related to nature and landscape observation, garden and landscape history, landscape development and local heritage. Regular participants and winners of national competitions, they contribute to the sustainable care of the landscape culture of the Carpathian Basin through community and land art actions carried out under the auspices of Ars Topia Foundation. For the last 15 years, they have organized the Bath and Community Building Camaraderies, winner of the Torsanlorenzo Award.

KALÁKÁK 16 ÉVE

◀ Baráthok kútja, Vajdaság, 2015

Immár 16 éve zajlanak fürdő- és közösségépítő, valamint fűzépítő kalákák szerte a Kárpát-medencében az Ars Topia Alapítvány és a Pagony Táj- és Kertépítész Iroda szervezésében. Az Országépítő hasábjain több kalákáról is beszámoltunk már, az Ars Topia Alapítvány megújult honlapján is nyomon követhető tevékenységünk, melyről több film is készült. Az elmúlt két év termését, és a kalákákkal összefüggő eseményeket mutatjuk most be.

2015-ben a Székelyföldi Fürdő- és Közösségépítő Kalákák helyszínei, a bálványosi Apor lányok feredője és a lázárfalvi tánctanoda minden évben megrendezett kalákája mellett sor került az Első Budapesti Fűzépítő Kalákára is. Az idén is több helyen folytak munkálatok. Erdélyben a háromszéki Bölönben a Büdösferedő épült fel. Sor került az első vajdasági kalákára Magyarokán, ahol a Baráthok kútja összefogással szép kis fürdővé alakult. És még nincs vége a sornak: ősszel készülünk a Második Budapesti Fűzépítő Kalákára.

A kalákamozgalom több ezer embert fogott eddig önkéntes munkára. A 16 év alatt megépült fürdők közül néhány azóta ismét az enyészeté lett, a közösen megélt történetek, találkozások, lelki összefonódások azonban örökre tovább élnek bennünk. Programjainkat nem valósíthatnánk meg a sok-sok támogatónk nélkül. Állandó támogatóink között tudhatjuk az Országépítő Kós Károly Egyesülést, a Budapesti Kós Károly Alapítványt, a Bethlen Gábor Alapot, a Magyar Művészeti Akadémiát, a Nemzeti Kulturális Alapot, a Nemzeti Együttműködési Alapot.

ORSZÁGÉPÍTÉS – KÖZÖSSÉGI KERETBEN

Nagy Zsolt

Werner Sombart 1915-ben írott Kalmárok és a hősök című könyvében a kalmárszellem és a hősi gondolkodás különbségét két kérdéssel mutatja be: „Mit kínál az élet számomra? Mi hasznom van belőle?” – kérdi a kalmár észjárás. „Mit tehetek az életért?” – kérdezi a hős. Világunkban ma is ez a két, homlok-egyenest ellentétes létértelmezési logika vívja harcát, a káini és az ábeli program. Roncsolt létezésünk kulcskérdése, hogy egymásból vagy egymásért akarunk-e élni.

Az egymásért élést hősi cselekvéssé formáló kezdeményezések nagyszerű példáját nyújtja egy kezdetben kis létszámú, de ma már határokon átívelő, folytonosan változó összetételű közösség, melynek tagjai évről évre a gyakorlatba ültetik át az országépítés makovecki gondolatát. Az Ars Topia Alapítvány jó másfél évtizede Fürdő- és Közösségépítő Kalákákat szervez Székelyföldön, sőt, idén már a Délvidéken is. Ötödik éve lehetek részese annak a felemelő élménynek, melynek során a Magyarországról érkezett és helybéli fiatalok tíz-tizenkét nap alatt lassan szerves, vagyis közvetlen, személyes kapcsolódásokkal, közös szellemi alapokkal, hagyományokkal, jelentésekkel, értékekkel és célokkal jellemezhető közösséggé kovácsolódnak. A hazai résztvevők többnyire még tanuló egyetemisták, főiskolások, akik önkéntes alapon, otthoni komfortzónájukból kilép-

ve, mindössze „koszt-kvartély” fejében, évi tanszabadságuk alatt dolgoznak a helyi közösségért, és talán nem túlzás azt sem kijelenteni, hogy a nemzet jövőjéért. Valódi csoda a mai világban az olyan közösség, melynek tagjai a változást, a világ jobbá tételét és az országépítést önmagukon kezdik, személyes példát adva mindenkinek, aki szeretne jobbitani önmagán, szűkebb és tágabb környezetén, hazáján. A kalákázók pontosan tudják, és a nyári együttlétek alatt első kézből megtapasztalhatják, hogy a hatékony cselekvés bátorságot, kitartást, tudatosságot, elszántságot igényel. Hogy a váratlan akadályok összefogással, leleményességgel, vagy éppen isteni segítséggel legyőzhetőek. Tudják, hogy minden a személyes felelősségvállalással, az első személy politikájával, az alanyisággal kezdődik. Tudják, hogy – a sok hízelgő hazudozás ellenére – életünk minősége nem a „jogainkon” áll vagy bukik, hanem a közösségeink állapotától függ, szerves folyamánnyá annak. Azt is tudják, hogy a kötelességeink megelőzik a jogainkat, utóbbiak az előbbiekből származnak.

Mediatizált világunkban a közvetlen személyes tapasztalat mindennél értékesebb kincs. A kalákázók szoros és élő fizikai és szellemi kapcsolatba kerülnek a természettel, a tájjal, az ott élőkkel, a helyi kultúrával, a nyelvvel, az ízekkel, a szokásokkal.

Többet ér ez a pár nap bármilyen „kulturális antropológiai” íróasztal-bölcsességnél. Dani fiam, aki negyedik éve szintén „kalákázó”, meghatóttan beszélt arról, hogy nem az iskolai tanulmányaiából, hanem élete első kalákáján, a Budapesttől hétszáz kilométerre lévő Kisbaconban, a helyiek magyar szavát hallva, a magyar feliratokat látva értette meg valójában, mit jelent a magyar nemzet számára Trianon.

A napi fárasztó fizikai munkát követően az esti előadások gondoskodnak arról, hogy a résztvevők szellemi és lelki élményekben is részesüljenek. Ezek az alkalmak lehetőséget teremtenek, hogy hiteles, tiszta forrásokból tájékozódjunk, módot adnak arra, hogy a helyzetünk elbeszéléséhez és a feladataink megfogalmazásához szükséges nyelvet bátran újból birtokba vegyük, megfogalmazzuk a jövőnk szempontjából kulcsfontosságú, ám ritkán feltett, valódi kérdéseket, erősítsük a résztvevők tudatosságát, felhívjuk a figyelmet meglévő, ám sokszor ismeretlen értékeink védelmére, megőrzésére, közös hagyományaink fontosságára. A kalákák mint a hasonlóan gondolkodók önszerveződő, közösségformáló mozgalma a nemzet megmaradása szempontjából legfontosabb terepen, a helyi szinteken teremt maradandó értékeket. A résztvevők a jövőnek dolgoznak, önzetlenül, alázattal, tiszteletben tartva a lokális rendet. Megéppülnek, újjászületnek az egykori feredők, vagyis gazdagodik a tárgyi világ, de vele együtt szépülnek a határokon átívelő közösségek és a lelkek is.

A munkaterületre látogató érdeklődők (például a média képviselői) sokszor értetlenül állnak az előtt, hogy a kalákázók az önkéntes munka során kilépnek a „hasznosság” és az önzés világából, mernek korszerűtlenné lenni. Súlyosan beteg világunkban nem az akciófilmek sztárjai, hanem ez a magatartás képviseli az igazi, jövőbe mutató hősiességet.

„Amíg valamilyen emberből csak egy van, kivétel, ha kettő, különös, ha három, már közösség.”

(Hamvas Béla)

Fotók: Egyed Zoltán, Kovács Attila, Meszesán Péter

AMIKOR EGY KÖZÖSSÉG ÖSSZEÁLL...

Bölöni kaláka | Meszesán Péter

Fürdő- és Közösségépítő Kaláka. Minden bizonnyal már sokan átéreztek, milyen hatalmas, sorsformáló erővel bír az a tíz nap, amit immár 16 éve minden nyáron megszerveznek egy-egy székelyföldi kis falucskában az Ars Topia Alapítvány munkatársai. Aki mégse részesült még ebben az élményben, annak rövid élménybeszámolóban összefoglalom az összefoglalhatatlant.

Idén a háromszéki Bölön községében volt lehetőségünk kalákázni, ahova Sikó Imre polgármester meghívására érkezünk. 2016 sok szempontból rendhagyó év az alapítvány számára: először kellett nélkülöznünk az elmúlt több mint tíz év kalákáinak motorját, Kiss-Tikk Dóra kolléganőnkét; először fogadtunk nagyobb létszámban a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem tájépítész hallgatói közül kalákásokat; először jutottunk el a Vajdaságba. Már a helyszínválasztás is különleges volt. Az eddigi gyakorlattól eltérően nem egy kicsi, eldugott székely faluba látogattunk, hanem egy közel 3000 lelkes, fejlődő községbe. És itt a „lelkes” kifejezés szó szerint is értendő.

A község Erdővidéken található, Baróttól 17 kilométerre, délre. A Baróti-hegység nyugati oldalán az Olt völgyében fekvő településhez számos forrás és népi fürdő tartozik, melyek közül a helyi közösség elképzelése szerint a községtől délkeletre megbújó Büdösfürdőt öltöztettük új köntösbe. A fürdő egy patakfejben helyezkedik el, amelynek vize lúgos természetű kén-hidrogén víz. Ivókúraként a savtúltengésben szenvedők számára, fürdőkúrában mozgásszervi bántalmakra, reumás panaszokra nyújt gyógyírt. A terület a két világháború között, majd a 60-as, 70-es években virágzó fürdőhely volt, a bölönieknek több, a helyhez kapcsolódó szokása, ünnepe alakult ki. Ennek nyomait őrizte a régi pihenőház alapja, a teljesen elvadult és leromlott kömedence és a forráskút. A közösségben már több alkalommal felmerült a felújítás gondolata, de végül maradt minden a régiiben, egészen az idén nyárig.

Tavasszal megkezdődtek az első találkozások a bölöni szervezőtársakkal. Ismerkedtünk a hely szellemével, és az igényeket felmérve lassan körvonalazódtak a ránk váró feladatok: a Büdös-ferdő medencéjének felújítása napozóterasszal és öltözővel, a pihenőház újraképzése, a forrás felújítása és környezetének megszépítése, utak és erózióvédelmi létesítmények kialakítása, információs táblák készítése, fűzkápolna és játszótér létrehozása. A tervezésben a Pagony Táj- és Kertépítész Iroda tájépítései, a Kós Károly Egyesülés vándorépítései, a kalákában aktívan évek óta dolgozó tájépítésszak, tájépítész-, építészhallgatók vettek részt. A lelkes tervezőgárda a kalákát megelőző hónapokban budapesti műhelyesteken vetette papírra ötleteit. Az organikus, helyi formai és természeti adottságokhoz illeszkedő, mértéktartó tervek elnyerték a helyi lakosság tetszését, így már semmi sem állhatott a bölöni kaláka útjába.

A tábor július 20-án kezdődött a 2013-ban példaértékűen felújított kisbaconi Mackó-ferdő meglátogatásával. A kisbaconiak szeretetteljes fogadtatása elegendő lelkesedéssel töltött el bennünket, hogy azt

gondoljuk: ezt Bölönben is megismételjük. Önkéntesekben az idén sem volt hiány, nem is aggódtunk emiatt egy percig sem. 78 önkéntest fogadtunk, akik javarészt a korábbi kalákák „visszaeső táborozóiból”, a BME Építészeti Karának, a Szent István Egyetem (korábbi Corvinus Egyetem) Tájépítészeti Karának hallgatóiból álltak. Idén a résztvevők közel egyharmada Székelyföldről érkezett, ami különösen nagy öröm, hiszen ez azt jelenti, hogy a székely fiatalokban is feltámadni látszik az igény, hogy saját tágabb lakóhelyét, táját, őseinek hagyományos építészeti megismerje, és folytassa ezt a Székelyföldön mélyen gyökerező munka- és létformát.

A tábor mindennapjai a jól megszokott, sürűre tervezett program szerint alakultak. A reggeli közös étkezés után szekerekre szállva, összerázódva ért ki a társaság a munka színterére, ahol az egész napos fizikai munka végén a vacsora utáni színvonalas és változatos előadásokon szellemi kalandokban is részt vehettünk. A vasárnapi szabadnapon helyismereti sétát tehetünk a környező tájban, templomba, fürdőbe, horgásztóra mehettünk, kinek-kinek saját természetét szerinti. Sokak számára vonzó, hogy az önzetlen segítségnyújtásért cseré-

be nem csupán szállást és étkezést, hanem hasznos tapasztalatokat és új élményeket, ismereteket is szerezhetnek. Személyesen én egy „sűrített életesszenciaként” tudnám jellemezni a kalákát, hiszen ebben a tíz napban minden jelen van, ami az életben fontos: barátságok, szerelmek, áldozatos munka, válsághelyzetek és megoldások, konfliktusok és megbékélés, az összetartozás élménye.

Fotók: Egyed Zoltán, Kovács Attila, Meszesán Péter

a reggelizőasztalra, a traktortulajdonosok egymást váltva szállították utánfutóikon naponta az önkénteseket, külön körök szerveződtek az éjszakai őrzésre, a konyhai szolgálatra, és rengetegen jöttek fel nap mint nap a feredőhöz segíteni a munkában. Külön ki kell emelni a Bölöni Közbirtokosságot és az önkormányzat munkatársainak a segítségét. Hála nekik, már első nap a helyén volt minden építőanyag, amihez még a sokat látott, „vén” kalákások sem voltak hozzászokva.

Ilyen körülmények között nem is kérdés, hogy a fürdő elkészült. Az átadóünnepségen sosem látott tömeg volt kíváncsi a felújított feredőre. Az elismerő, kicsit csodálkozó hangokból itélve arra következtettünk, elégedettek az eredménnyel. Az eseményről számos székelyföldi és magyarországi médiaforum beszámolt. A pozitív híradásoknak köszönhetően Bölön kis időre újra a köztudatba került. A bölöniek beszámoló alapján a mai napig tömegek járnak hétfévente családosan a feredőhöz, nemcsak a faluból, hanem a távolabbi térségekből is. A fürdő immár elkezdte önálló életét. Nemcsak a feltörő kéngáztól, hanem az élettől is pezseg. Jól mutatja ezt, hogy az önkormányzat alig két hónappal az átadó után már a bővítésen gondolkodik: kevés a tűzrakóhely, és sokat kell várni, mire elkészül a következő „flékeny”.

KALÁKÁZTUNK VAJDASÁGBAN

Kovács Attila

Az idei alkalommal Vajdaságra is eljött a Fürdőépítő Kaláka szellemisége. Vígi László, a Wemsical Serbia Egyesület elnöke, aki részt vett a 2015. évi, bálványosi kalákán, felvetette a vajdasági kaláka ötletét. Az egyeztetések még abban az évben elkezdődtek. Magyarokanizsa város vonzáskörzetében, az úgynevezett „járásban” két artézi kutat mutatnak be a helyi szervezők, a Csodakutat, valamint a Baráthok kútját. Mindkét fúrt kútból termálvíz fakad, magas kén-tartalommal, amelyet nemcsak az állatok itatására használnak, hanem a helyiek évtizedek óta járnak ide ivóvízért és gyógyfürdőzni. A terület természeti értékekben igen gazdag, számos védett növény- és madárfaj élőhelye. A terepszemle után lakossági fórum keretében mutattuk be eddigi tevékenységünket.

A helyiek véleménye megoszlott. Abban egyetértettek, hogy jó lenne az itatót felújítani, turisztikailag vonzóbbá tenni a területet, ám a megújítás mértéke és a helyszín kiválasztása során ütköztek az álláspontok. Végül a Baráthok kútjára esett a választás, és talán majd egy további kaláka során épülhetne fürdő a Csodakúthoz. A helybeliek a ma is használatban lévő fürdők bemutatása ellenére kicsit óvatosan és kételkedve fogadták a magyar önkéntesek 16 évnyi sikeres tevékenységét. Mégis elhatározták, hogy kalákáznak. A Baráthok kútjánál tíz méter hosszú betonvályúba folyt az artézi víz, és innen egy kis tóba.

A betonvályú vége letört, beszakadt, több helyen eresztett. A marhák taposásai következtében gyakran járhatatlan volt a terület azok számára, akik vízért jöttek ide. Nyár elejére megszülettek a végleges tervek a beavatkozás mértékéről, a tervezendő objektumokról. Egyetértettünk abban, hogy a gyógyfürdő, illetve az itató funkciót szét kell választani, ám ennek módját nem lehetett eldönteni, hiszen nem tudtuk, hogy a kaláka kezdetére mire lesz anyagi forrás. A kaláka 2016. augusztus 8-tól 17-ig tartott. Az önkéntesek megérkezése előtt a tervezőcsoport kijelölte a készülő objektumokat: ikermedence, vízi pavilon,

öltöző, budi. A vályúkérdésben döntés született: a régi vályút meg hagyjuk, repedéseit kijavítjuk, téglával beburkoljuk, és építünk egy újabb vályút a meglévővel egy vonalban az állatok számára. A kút vizének kettéválasztásával mindkét vályú használatba kerül, az egyik itatásra, a másik pedig fürdőre lesz alkalmas. A funkciók elválasztásához pedig karámot építünk a két vályú közé. 55 fő volt a kemény mag, több mint száz helyi csatlakozott hozzájuk. Erdélyből és Olaszországból is érkeztek résztvevők. A munkák előrehaladtával egyre többen jöttek Ilonafalváról, Magyarokanizsáról. Látták a lelkes munkát, a fürdő megvalósulását. Esténként kulturális programokon vettünk részt együtt: előadások, táncbázis, éjszakai hajókázás a Tiszán. A programokat egy Tisza-parti kempingben rendeztük, ahol a kalákások egy része sátorozott. Több mint harminc embert szállásoltak el a helyiek saját otthonaikban. A kanizsai cégek, vállalkozások, magánszemélyek rengeteg adománnyal segítettek munkánkat: volt, aki étellel, szerszámmal, és akadt, aki építőanyaggal. Egy hajóskapitány például úgy szponzorálta a kalákát, hogy meginvitált minket egy tiszai hajókázásra. Vasárnap megrendezésre került a kalákások tiszteletére az I. Zimonici Kalákabál.

Három malaccal, három juhval, illetve egy kecskével, süteményekkel készültek az asszonyok, a zenekar reggelig húzta. A helyi lányok a kaláka egész ideje alatt elhalmoztak minket finomabbnál finomabb ételekkel, napközben folyamatos kávéutánpótlással segítették a munka folytonosságát. A bált követően még többen kapcsolódtak a kalákához, a határidő vészjósló közeledtével megnőtt a tenni akarás. Terjedt a fürdőépítés híre, egyre többen vettek ki munkahelyükön szabadságot, hogy segíthessenek. Az átadó előtt éjszakába nyúlóan dolgoztunk, utolsó este koncertet hallgattunk meg lazításképpen. A kaláka ideje alatt végig tűzött a nap, az átadóra azonban leszakadt az ég. A fürdő felszentelésére így egy nagy sátor alatt került sor. Hallgattunk verseket, citerakoncertet. A viharban a bátrabbak megfürödtek, a többiek készülődtek a hazaindulásra. A kaláka utóéletéről pár szóban elmondható, hogy valamit elindítottunk, az emberek szemlélete megváltozott. A szervezők tolmácsolták a munkálatok előtt a helyiek véleményét, miszerint jó ez így, ahogy van, minél kevesebbet nyúlunk a tájhoz. Azóta ez megváltozott: további építményeken, fásításon gondolkoznak. Látják, hogy az emberek használják,

megbecsülik a helyet, szeretnek ide kijárni. Az itteni emberek megtapasztalták, milyen az, amikor egy terv valóra válik, nem csupán ígéret marad, egy alulról jövő kezdeményezés is lehet sikeres. Saját szemünkkel tapasztaltuk, hogy mindennap vannak kint a kútnál fürdeni. A következő kaláka – a jó példának köszönhetően – biztosan több embert mozgat majd meg. A népi feredőzés itt is ismét a köztudatba kerül.

A kalákának nem titkolt szándéka volt a fürdőépítés mellett a közösségépítés. Mind a helyiek közt, mind a magyarországi és délvidéki fiatalok között olyan barátságok szövődtek, hogy a kaláka óta hetente, kéthetente találkozunk egymással. Viccesen meg is jegyeztük, hogy jövőre nem a második, hanem a tizenharmadik kalákabált rendezzük meg.

ÁGAK // TERMÉSZETMŰVÉSZET – VÁLTOZATOK

Nemzetközi kiállítás | Múcsarnok, 2016

A táj az ember, a közösség által formálta természet. A természetet áthatja a szociális élet, miközben ennek hatására formálódik a közösség, és így adódik át nemzedékről nemzedékre a természeti örökség. Élő fűzépítmények formájában jelennek meg a táji fonódások, ember és természet, közösség és táj között. A Székelyföldi Fürdő- és Közösségépítő Kaláka mozgalom keretén belül pedig a jelenben alkotó közösség ereje és művészi formálása ragadja meg a jövőből ható folyamatokat. A kiállítás idején több helyszínen (Vajdaság, Erdély, Magyarország) zajlik közösség által folytatott akció, közös munka, amelyet közvetítünk a Múcsarnokban felépített installációval. Így a látogató is bepillantást nyer az alkotási folyamatokba, részesévé válik a közösségnek.

**Pagony –
Ars Topia-csoport:
Tájfonódások** installáció

ÁGAK BRANCHES ///
**TERMÉSZET
MŰVÉSZET**
VÁLTOZATOK
NATURE ART - VARIATIONS

„A nemzetközi kortárs természetművészet bemutatásakor a magyar művészekkel Angliából, Brazíliából, Chiléből, Mexikóból, az USA-ból, Németországból, Belgiumból, Finnországból, Japánból, Iránból, Izlandról, Lengyelországból, Svájcban, Csehországból, Ausztriából, Horvátországból, Romániából, Spanyolországból, Új-Zélandról és Indonéziából érkezett alkotók állítanak ki együtt, sokan itt Budapesten hozzák létre műveiket. A magyar vagy a környező és távoli tájakon élő művészeket ugyanazok a kérdések foglalkoztatják, az élővilág állapota, a civilizáció összhangba hozása a természettel, az élő anyag sorsa és továbbélésének segítése a maguk művészi – olykor utópisztikus – elképzelései révén, vagy mítoszok felelevenítésével, de elsősorban a föld, a természet megértése. Az alkotások a kultúrák szöveteibe is illeszkedve kötik össze az embert a természetével, az univerzummal és a természetfelettel.”

**John K. Grande
és Keserü Katalin**
kurátorok: **Kis gesztusok**

KALÁKÁZÁS FÜZZEL

**Vincze Attila,
Meszesán Péter**

Az ember ősi vágya az élővel történő építkezés. A fűzépítést a közösséggel és a természettel való összefonódást erősíti. A kertészeti kultúra és a fűzfonás mesteriségének hagyományait ötvözve nem egyszerűen a természeti világ iránti felelősség kérdéseit feszegeti, hanem közös teret hoz létre az építészet, a tájépítészet és a tájművészet között. A 2015. október 21–25. között megrendezett programunknak épp ez volt a célja: alkalmat adni a különböző társszakmák közötti párbeszédnek, elősegíteni a szakmai tapasztalatszerzést, és tanulási lehetőséget is biztosítani a résztvevők számára. A rendezvény helyszínül egy budapesti területet választottunk – nem véletlenül. Akciókkal így több embert – köztük a budapesti egyetemek hallgatóit – tudtunk megszólítani. A Dunamenti helyszín kiválasztásával pedig egész évben sok emberhez juthat el természetművészeti alkotásunk üzenete.

A helyszín kiválasztásának elsődleges szempontja a fűz élőhelyi igényeiből adódott. Kellően nedves, párás, napos helyszín Budapesten a Duna-parti területeken jöhetett számításba. A több megkeresést követően a Közép-Duna-völgyi Vízügyi Igazgatóság válaszolt pozitívan. Így Budapest Első Fűzépítő Kalákája végül a Kvassay-zsilip mesterséges szigetén kerülhetett megrendezésre a Csepel-sziget északi csücskén, a Ráckevei-Duna-ág torkolatánál. A program hat napja során az élő fűzépítmény és installáció közös megalkotása közben ismertettük meg a résztvevőket az építőművészet, a tájművészet eme ritkán alkalmazott, élő anyaggal történő építési módszerének rejtjelmeivel. A munkát a fűzépítészetben többéves, sőt évtizedes tapasztalattal rendelkező tájépítész és iparművész szakembereink irányították, alapítványunk önkéntes szervezői segítségével. A fűzszobrok elkészítése során a vastag tartószerkezetek megfelelő kialakításától kezdve a finom díszítőfonásokig bezárólag a fűzépítés technikájának minden munkafolyamatával megismerkedhettek az önkéntesek. A program szakmaiságát emelte, hogy a Magyar Építész Kamara Továbbképzési Szakértői Testülete 3 kreditponttal ismerte el a rendezvényen való részvételt.

Az Első Fűzépítő Kalákára szép számmal érkeztek jelentkezők. Összesen 53 önkéntessel dolgoztunk, akik között többségében a Székelyföldi Fürdő- és Közösségépítő Kaláka résztvevőit, fiatal építész- és tájépítész-hallgatókat köszönthettünk. A munkába bekapcsolódtak a házigazdaként szereplő Közép-Duna-völgyi Vízügyi Igazgatóság munkatársai és a Kvassay-zsilip környezetében élők is. A kaláka gerincét a gyakorlati alkotóműhelyek képezték. A munkát folyamatos szakmai felügyelet és oktatás egészítette ki. A program során a sziget csücskén lévő tájékoztató tábla köré közös erővel létrehoztuk a két óriás tojást és egy hat méter magas kócsagot mintázó installációkat. Korábbi terveinkkel ellentétben az esti előadásokra nem került sor, mert a Kvassay-zsilipnél nem volt erre alkalmas helyszín. Ehelyett közös esti beszélgetéseket szerveztünk, a korábbi kalákaink élménybeszámolóiból alakítottunk programot az arra fogékonyak számára. Fűzépítéskor a fűz kiváló gyökeresedési hajlamára alapozunk, ami lehetővé teszi, hogy levágott vesszőkből állítsuk össze építményünket. A levágott fűzvessző hajlékony, erős, és legfőképpen élni akar. Ha fény- és vízigényét kielégítjük, a fűz szinte bármilyen körülmények között jól érzi magát, és szépen fejlődik. Birja, sőt szereti a metszést: gyors és dús növekedéssel hálálja meg. Vesszői erősek, rugalmasak, hajlékonyak, ezért alkalmasak olyan önhordó szerkezet létrehozására, ami az elültetést követően meggyökeresedik. A fűzépítmény időben rendkívül gyorsan változik. Ültetéskor a levéltelen vázrendszer érvényesül, de egy év múlva a szerkezet kívülről már alig látható. A gyakran 1,5–2 méteres új hajtások átalakítják a formát, és lehetőséget teremtenek az építés folytatására. Később az új hajtások

évről évre változó külsőt kölcsönöznek az építménynek. Idővel a túlnőtt vesszőket megmetszve dúsul az élő szerkezet lombja, az elültetett vesszők megerősödnek, megvastagodnak, a kezdetben kötözött csomópontokat felválthatják az összenövés, így a létesítmény egyre erősebb és masszívabb lesz. A kalákában végzett munka fejleszti a természetes anyagokkal való kreatív alkotást. Magyarországon a fűzépítéssel kevésbé ismert alkotói folyamat, ezért ennek népszerűsítését és a szakmai körökben való megismertetését is szolgálta programunk. A fűzépítéssel talán legizgalmasabb kihívása a formaképzésben rejlik, amely ebben az alkotásban is érdekfeszítő feladatot jelentett. A szerkezetek alapját a rugalmas vesszők és a már merevebb vesszőkötetek alkották. A természetes anyagokból, így a vesszőkből font szerkezet rugalmas, dinamikus, időben változó, növekvő építmény. Nem statikus helyet építettünk, hanem olyat, amely számol az elkövetkező 5–10 év történéseivel: a növekedéssel, a továbbfejlesztés lehetőségével. A fűzépítéssel talán legizgalmasabb kihívása ebben a formaképzésben van, ami nem a szilárdságra, hanem a feszes-tehetetlenség erőjátékára épít. A megfelelő forma és tartószerkezet megtalálása közben a résztvevők szinte észrevétlenül megélhették, fejleszthették egyéni alkotóképességüket, és megtapasztalhatták a közösségi együttműködés élményét. A megvalósult kaláka sikere ambicionálja a résztvevőket saját környezetük minőségének javítására. Hisszük, hogy a kalákába bevont fiatalokban, szakemberekben megnő a kreativitás és a természetes anyagokkal való alkotás igénye. Az idén, 2016-ban újra megrendezzük ezt az eseményt, és reméljük, hogy hagyományt teremthetünk a fűzépítésből Budapesten!

Fotók: Szpiszár Vivien, Markella Krisztián, Kovách Attila

TERVPÁLYÁZATAINK

54

A Pagony Táj-és Kertépítész Iroda csapata ebben az évben több nyilvános tervpályázaton is díjazottként szerepelt. Ennek talán az is az oka, hogy Budapesten belül előtérbe kerültek megkerülhetetlenül fontos kérdések, amelyek a városi zöldfelületi rendszert, így a tájépítészeti szakmát érintik. Olyan kiírások születtek, amelyek lehetővé tették, hogy nem csak objektum szemléletű és építészeti megközelítésű pályaművek, hanem ténylegesen tájépítészeti kérdésfelvetések és válaszok születhessenek.

Meglátásunk, hogy ezekre a kérdésekre szakmai választ kell adni. A város életében a természeti, a táji elemek, a városi ökoszisztéma megléte, állapota, helyzete, vagy éppen hiánya jelentősen befolyásolja az életminőséget, és a városiakok mindennapi életében is egyre hangsúlyosabb a szerepe.

Múzeumkert-ötletpályázat – II. díj

Vincze Attila
Rahnama Azadeh
Bognár Emese

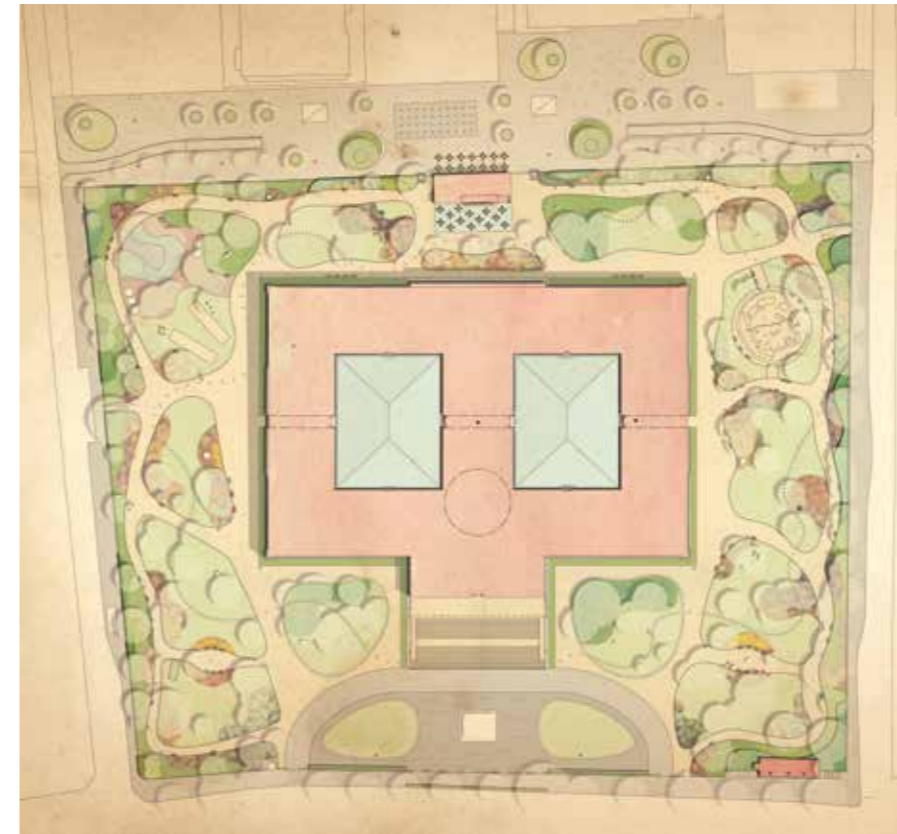
A Nemzeti Múzeum épületének és környezetének felújítására már 2010-ben is írtak ki tervpályázatot. Ekkor a bírálóbizottság zárójelentésében a Múzeumkerttel kapcsolatban fokozott körültekintésre és a tervezési feladat érzékenységre hívta fel a figyelmet. A most, 2016-ban kiírt Múzeumkert-ötletpályázaton már egy 19. századi épített környezetet visszaidéző kertrekonstrukció volt a feladat, a növényzet megújításával és a pihenő-rekreációs funkció erősítésével.

A Nemzeti Múzeum épülete és kertje a történelem során szerves egységgé kovácsolódott. A klasszicista stílusú épületet Pollack Mihály tervezte, a kertet körülölelő kerítés Ybl Miklós tervei alapján készült. A kert az 1848. március 15-i forradalmi napunk egyik legfontosabb helyszínévé vált nemzeti és történelmi emlékhely. Egy ilyen, nemzetileg és történelmileg is fontos intézménykert felújításához – a 21. század adta lehetőségek és technika felhasználása mellett – csak alázattal és érzékenységgel szabad hozzájárulni.

A Múzeumkert, ahogy Molnár Ferenc regénye, A Pál utcai fiúk idejében hívták, a 'Muzi', a pezsgő pesti élet fontos helyszíne volt. „Ti azt hiszitek, hogy a Múzeumkert egy vasráccsal körülkerített kert, amelynek határa délről a Múzeum-körút, északról az Esterházy-utca, kelet felől a Múzeum-utca és nyugatnak a Főherceg Sándor-utca, – de mi, akik nem 1930-ban, hanem 1887 körül voltunk tízévesek, nagyon jól tudjuk, hogy a Múzeumkert nem egy vasráccsal körülkerített kert, hanem az egész világ, amelynek határa mindenfelől a végtelenség. Nem is Múzeumkert a neve, hanem röviden és mégis messzihangzón: Muzi!” (Pásztor Árpád) Napközben dadusok és idősek sétáltak itt, vagy ültek ki napozni a Múzeumkertbe. Iskola után a környéken tanuló gyerekek ide rohantak játszani. A régészeti emlékek között a gyerekek fantáziával megálmodott mesevilágukban merülhettek el. A tervezést történelmi kutatással kezdtük. Sajnos az eredeti Petz Ármin-terv nem maradt fenn, ám a kert szerkezetének alakulása jól követhető a Múzeum lapidáriuma készült 1859-es tervről, valamint Pest kataszteri térképsorozatáról (1867–1872). Képeslapok és archív fotók adnak információt a kert további használatáról és megjelenéséről, a kertben alkalmazott bútorokról.

A tervezés során szempont volt, hogy az itt megrendezésre kerülő márciusi ünnepek, fesztiválok – Múzeumok Majálisa – helyszínének megfelelő teret tudjunk biztosítani. A kertet minden korosztály számára szeretnénk vonzóvá tenni. Ez különösen fontos az itt lakóknak és a környéken tanulóknak, mert a Belvárosban csak csekély lehetőség van kertek, zöldfelületek látogatására.

Az idősebb korosztály számára kellemes lehet évelő ágyásokkal díszített, kényelmes ülőfelületekkel ellátott sétaút kialakítása. A kisgyerekek számára „régészeti játszótér” képzeltünk el. A homokozóban régi épületszlopokat, mintázott köveket, kincsesládát rejtünk el, amiket a gyerekek feltárhathatnak, homokformákkal kiegészíthetnek. A játszótér római útszéli kövek, mászható szarkofágok egészítik ki. A nagyobb gyerekeket az épület északi oldalán „A Pál utcai fiúk” tematikus játszótér várja izgalmas játzóelemekkel. A régi időket megidéző grundjellegű komplex játszótéren pétanque-pálya és szabadterei gombfocizóhely is kialakításra kerül. A fiatalok a gyepes területeken pihenhetnek, tanulhatnak vagy a kertészházban nyíló kávézóban találkozhatnak. A Kazinczy-

szobor környékére visszaállítanánk az egykor működő könyvkölcsönző mobil pavilont.

A Múzeumkert történelmi sétaútja a koncepció edukatív eleme. A zöldfelületeken kacsaringósan átvezető tipegőköveken a nemzeti történelmi eseményeket, és azok nemzetközi kapcsolódásait jelenítjük meg. Egy „Múzeumkert-applikáció” létrehozását is javasoljuk, melynek letöltése után történelmi festmények, fotók és események elevenednek meg, például a lépcsőn elhangzik a 12 pont.

A Kiskörúton és a környező utcákon sétálva jelenleg a kert szélei, leromlott állapotuk miatt nem hívogatóak. Ezt többféleképpen lehet orvosolni. A múzeum bejárati terét megnyitjuk a Kiskörút felé az Arany János-szobor előtti szakaszon a kerítéslábazat helyére emelt kétszárnyú kapuk sorával. Ezzel a múzeum épülete és bejárata előtti tér is nagyobb hangsúlyt kap, a körútról jobban érvényesül a múzeum tömege. Az új kapuknak különös hasznát veheti a múzeum a nagy tömeget vonzó rendezvényeknél, és a beszorított Arany János-szobor is nagyobb teret kaphat. Ezen a szakaszon a kerítést kísérő sövény is kikerül a kiskörúti járda szélére. Itt a burkolati lapokon a Múzeumkerthez köthető történelmi események jelennek meg. Az oldalkertek

folyamatos kiállítóterként történő használatával kihozzuk a művészetet a kertbe, ezáltal már ide is kivetül az épület belsejének gazdag tartalma, ami erősíti az intézmény karakterét. A Múzeumkert kerítése az Ybl Miklós által tervezett formában tartandó meg. A kerítéslábazat utcai oldalán a Múzeumketről szóló irodalmi idézetek, versek kerülnek elhelyezésre (Pásztor Árpád, Gárdonyi Géza, Mikszáth Kálmán, Babits Mihály, Karinthy Frigyes, Krúdy Gyula, Sötér István, Molnár Ferenc).

A kávézó terasza kinyílik a Múzeumkert területéből. Ezáltal bekapcsolja a hátsó teret, és a forgalomcsillapított utcáról is becsalogatja a sétálókat a kertbe.

A Pollack Mihály térről javasoljuk véglegesen kitiltani a gépjárműforgalmat úgy, hogy az autók csak a mélygarázsba hajthassanak le. Ezáltal az utca sétálóutcává válik. Az épületeket összekötő tengelyen a kávézóterasz előtt a burkolatba épített, vizes tapicskoló vízjáték kialakítását javasoljuk. A rádiószékház épülete előtt a híres rádiós riporttereknek emléket állító térrész kerül kialakításra. Az emlékkövekbe épített rejtett hangszórók a legemlékezetesebb rádióadások részleteit sugározzák, ha a közelükbe áll valaki. A Széchenyi Könyvtár ideköltözésekor

a téren olyan állandó interaktív installációs felületek kialakítását javasoljuk, amelyeken a könyvtár térképi állománya jeleníthető meg úgy, hogy egy adott korszak térképének előhívásakor a térkép körül elhelyezett többi installációs felületen embertömeg jelenik meg, mintha az adott korra jellemző öltöztető emberek sétálnának az utcán.

A növényhasználat és az ökológia kiemelten fontos a városi zöldfelületekben. A kert egyes részein sok 10 centiméternél kisebb átmérőjű sarj található, ezek biztonsági és higiéniai okokból eltávolítandók. Szükség van a meglévő idős faállomány rekultivációjára. A kivágandó beteg fák törzsét a kertben javasoljuk hagyni – igényes ágviszavágásokkal és elhelyezéssel. Ahogy a régmúlt épített emlékei is megjelennek a kertben, úgy a természetben zajló elmúlás is láthatóvá válik. A fatörzsek diverz rovarfaunát biztosítanak a területen.

A kertben a cserjeszint fejlesztésre szorul. A változatos fényviszonyokhoz igazodó növényfaj-összeállítás szükséges, amelynek gerincét az örökzöld cserjék adják. Az örökzöldeket lapított gömb és hullámzó felületű öszenyírt formákban javasoljuk elültetni. A napsütéses felületeken az örökzöld hullámokat illatos, virágos cserjék és évelő ágyások egészítik ki. A századforduló hangulatát idéző intenzív árnyéki évelőfoltok tehetik a Múzeumkertet üde hangulatúvá. A kevés élőmunkát igénylő, alacsony fenntartási igényű évelőfelületek biztosíthatnak az árnyékos területeken állandó talajtakarást és esztétikai értéket.

A növényalkalmazás során a közbiztonsági szempontokat is figyelembe kell venni, ezért a kert átláthatósága fontos, a rejtett zugok kialakulását kerülni kell. A Múzeumkert területén csak vízáteresztő burkolatokat használunk, és arra törekszünk, hogy minél több vizet helyben tartsunk, mely az itt lévő növényzet számára hasznosul. A szeleesebb utak és burkolt felületek mentén szikkasztóba kötött, drénezett mélyvonal kialakítását javasoljuk.

A madáritatókon kívül a múzeum bejárata mellett, kétoldalt visszafogott vízkalkulációt képzeltünk el „párakertek” kialakításával. A víznek fontos a funkciója a mikroklíma kialakulásában, és a nagy nyári melegben hűsítő szerepe van.

55

Városliget – megosztott III. díj

**Vincze Attila
Herczeg Ágnes
Kiss-Tikk Dóra
Rahnama Azadeh
Bognár Emese
Szaszák Gabriella
Hudák Katalin
Kovács Attila
Nemcsok Márton
Meszesán Péter**

Fő vezérelvünk szerint a Városliget fejlesztésének a hely természeti- és kulturális adottságaiból, valamint a Liget városban betöltött szerepéből és kapcsolataiból kell, táplálkozzon. Ezekre alapozva egy magas ökológiai értékű, fajokban és élőhelyekben gazdag, egészséges és minél inkább önfenntartó park kialakítása volt a cél. A fejlesztést nem csupán parkrekonstrukciós feladatként értelmezve lehetőségünk van egy eleven élőhely-láncolattá alakítani a Városligetet, ami képes Budapesten belül egy önálló ökoszisztémaként működni. Mind a városlakóknak, mind a városnak nagy szüksége van újra egy olyan helyre, ahol találkozhatnak a természet szépségével, teremtő erejével és változatosságával mindamelllett, hogy kulturális, sportolási és egyéb igényeiket is megélhessék benne.

Vízióink egy gépjárműforgalomtól mentes Városliget, ahol a park életét a város moraja csak távoli nesz. A Liget életében az egyik legjelentősebb változás, hogy a gépjárműforgalom elől lezárttá válik, így a közlekedési rend teljes újragondolására is mód nyílt. Koncepciónk alapjai között szerepel a víz szerepének és jelenlétének erősítése a Ligetben. Ez mind történeti, mind ökológiai szempontból indokolt. A megcsonkított és betonnal burkolt Városligeti-tó visszajakapja teljes méretét és természetközeli partját, illetve a Ligeten belül számos egység körül új vízfelületek jönnek létre. A műemléki épületek környezetének reprezentativitását erősítjük a közelükben tervezett vízarchitektúrákkal mind a Széchenyi-fürdő előtt, mind az Olof Palme ház környezetében.

A Liget tervezésekor Nebbien fő koncepciójából indultunk ki. A Liget tájképi jellegét, természetközeli atmoszféráját megőriztük. Az egykor mocsaras területre természetes jellegű vízfelületek és egyéb vízarchitektúrák formájában visszahoztuk a vizet, ami azonban a kor elvárásainak megfelelően fenntartható városi vízelvezetési rendszer részét képezi, és egyben gazdag élőhely-láncolatnak is otthont ad. A Ligetben a tó örízte meg legjobban a Nebbien-i tájképi kialakítást, ami eredetileg természetes jellegű volt. Ezt a hangulatot kívántuk visszaidézni, így nem csupán az Alsó-tó, hanem az egész Városligeti-tó partját természetközeli módon alakítottuk ki. Ezen felül a Nebbien-i terv elemei közül a patakot és annak szigetét, a Páva-szigetet visszahoztuk a Ligetbe. A történeti utak jelenleg is ligeti funkciókat összekötő szakaszai is újra manifesztálódnak a terven. A terven megszűnő Kós Károly sétányt látványban egy korábban hangsúlyos, a terepmorfológiában még ma is felfedezhető domb zárja le, amelynek a térformáló szerepét ez által újrafogalmaztuk. A dombtetőről feltárló látványtengelyek újra helyet kapnak a Ligetben.

A Városliget méreténél fogva egy összetett ökoszisztéma, tele különböző természetességi és degradáltsági fokú társulásokkal. A Liget fejlesztése során

diverz, egészséges élőhelyszöveget kell kialakítani. Az eltérő természeti adottságú területekhez igazodó növénytelepítés szükséges, a gyepszinten és a vizes élőhelyeken vad fajok alkalmazásával (árnyéki gyeppótló hagymások és vízi, vízparti társulások begyűjtésével).

A Ligetben élőhelyek láncolatát tervezzük kialakítani nagy biodiverzitású ligeti társulásokkal. Például: *gyöngyvirágos ligeti tölgyes* (*Convallario Quercetum roboris Ligetensis*), *kékcsengős ligeti platános* (*Hyacinthoido Platanum Ligetensis*), *ligeti égerláp* (*Alnio glutinosae Ligetensis*), *szibériai ligeti nőszirmos* (*Iridetum sibiricae Ligetensis*), *csenkészes pillangóvirágos ligeti kaszálórét* (*Cirsio canii-Festucetum pratensis Ligetensis*)

A Liget megfelelő méretű természetvédelmi célok megvalósításához, pl. a védett növények állományainak génmegőrzésére, ex-situ védelmére, és szükség esetén viszapótlására más helyszíneken. A parkban elszórva, 3-4 hektáronként madáretetőket és -itatókat, illetve porfürdőket kell létrehozni a madarak számára. A Liget a környezeti nevelésnek is fontos színterévé válhat: a tanösvény felfűzi az itt megtalálható társulásokat, és interaktív, akadálymentesen megközelíthető és tapintható elemekkel, valamint saját applikációval mutatja be őket.

A Ligetben ökológiai és természetvédelmi

szempontú csapadékvíz-visszatartó és -recikláló rendszert terveztünk. A zöldfelületekre hulló csapadék helyben kerül szikkasztásra. A burkolt felületekről a csapadékvizet a recikláló rendszer összegyűjti és tárolja. A víz egy része közvetlenül a burkolat alatt szikkasztásra kerül a burkolatok alatt elhelyezett szikkasztótálcák segítségével, amelyek biztosítják a környező fák gyökerének vízpótlását. A fennmaradó víz összegyűjtésre kerül. Valamennyi sportpálya süllyesztett, annak érdekében, hogy időszakos tárolóként funkcionáljon

a hirtelen jött nagy intenzitású csapadékok idején. Ezen felül a környező házak tetőiről összegyűlt csapadékvizet is a Ligetbe kívánjuk terelni, megfelelő tisztítást követően. A legnagyobb tározóink a Promenádnál, illetve a közlekedési múzeum környezetében lévő nagy burkolt felületek alá kerülnek.

Az élővilág változatossága mellett a terepmorfológiai változatosságára is hangsúlyt fektettünk a tervezett terepalakulatokkal, dombokkal. Erre a Liget Ajtósí Dürer sor felőli részén van nagyobb igény, ahol az

út forgalmának zajától védene és a tervezett játékos- és sportfunkciókat erősítik. A meglévő és a tervezett funkciók működésének és kapcsolatrendszerének megfogalmazásakor, ill. újraértelmezésekor a történeti értékek és átlátások elemzése jelentett támpontot. A különböző igényekből és időtöltésből eredő konfliktusokat a térszervezés segítségével feloldottuk. Az attrakciók és szolgáltatások könnyen átlátható, logikus rendszert alkotnak, amit online felülettel is rendelkező információs rendszer egészít ki.

Pesterzsébet: 1956-os Forradalom Kerületi Emlékpark, Juta-domb – I. díj

**Bognár Emese
Tóth Bettina**

Ebben az évben lesz az 1956-os forradalom 60. évfordulója. Ebből az alkalomból a Juta-dombi megemlékezés helyszíne is megújul. Kevesen tudják, hogy a Juta-domb azon ritka helyszínek közé tartozott, ahol a szabadságharcosok sikerrel

szálltak szembe a szovjet csapatokkal. Az itt elesett szovjet katonákért indított perben rendkívül súlyos ítélet született a dombon harcoló magyar katonákra: hét embert kivégeztek. Nevük az emlékkőhöz vezető talpfákon lesz olvasható. Az emlékpark kialakításával a fiatalabb korosztályt is szeretnénk megszólítani, amire a park északi szegélyét képező, hosszú tűzfal-

ra festett graffiti jó alkalmat ad. Izgalmas képekben, fiatalos stílusban jelennek meg az 56-os csata eseményei, kronológiája. Az emlékkő környezetét a nyártól őszi virágokkal fűszítő évelőágy emeli ki, és teremt fókuszpontot a parkban. A nővényeket úgy válogattuk ki, hogy a megemlékezés idején is legyenek virágzó fajok, emlékeztetve 1956 dicső céljára és a Juta-dombi csata sikerére.

Az itt lakókat a természet szépségével szeretnénk lecsalogatni a zöldbe. Ezért a park szegélyeit cserjékkel zárjuk le, hogy a parkoló autók és utak vizuálisan ne zavarják a parkba látogatókat. A középső pihenőgyepet magasra hagyott vadvirágos sáv öleli körbe, ami a rovarokat is vonzza, ezzel támogatva a városi zöldfelületek ökológiai sokszínűségét. Bízunk benne, hogy a Juta-domb kellemes pihenőhely és méltó emlékhely lesz a kerületben lakók számára.

TÁJI ÖRÖKSÉGVÉDELMI KUTATÁSOK A SZÉKELYFÖLDÖN

58

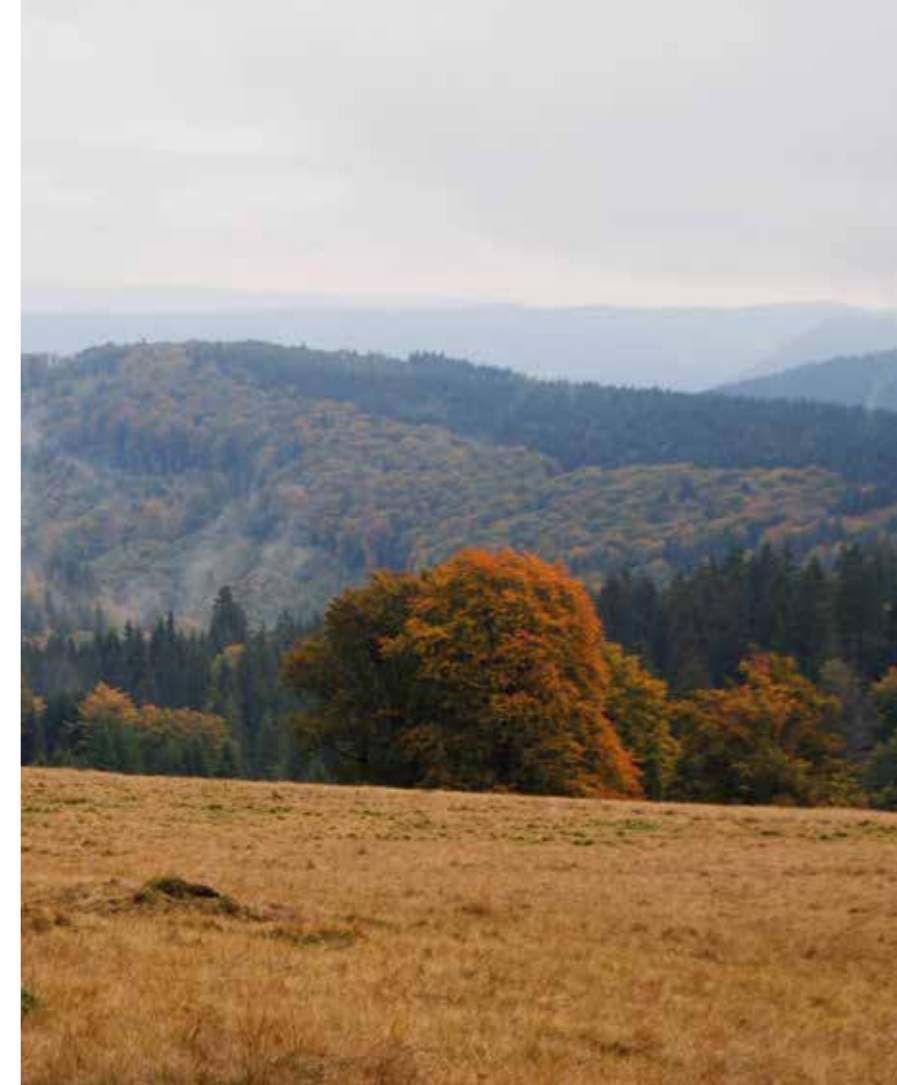
Herczeg Ágnes, Csaba Kinga, Kovács Attila, Meszesán Péter

A székely táj hagyományos tájhasználatának átalakulása felgyorsult. A táji örökég megőrzésében nehézséget jelent, hogy nincsenek meg a védelmi keretek. A települések nem rendelkeznek komplex táji, természeti értékkataszterrel, és nincsenek meg a védelem jogi alapjai. A rendezési tervek nem támaszkodnak tájvédelmi, zöldfelületi vizsgálatokra, nem készül táji örökségvédelmi tanulmány. Nincs külterületi szabályozás, belterületi zöldfelület-szabályozás. A táji munkarészek elkészítését, ha készülnek ilyenek, nem tájépítészek végzik. Sok áldozatos előkészítő munkának köszönhetően elindult a Sapientia Erdélyi Tudományegyetem marosvásárhelyi karán a magyar nyelvű tájépítészképzés. Addig, amíg akkreditált és tervezői jogosultsággal rendelkező tájépítészek lesznek Romániában,

a helyi viszonyokból kiindulva még sok idő telik el. Fontos, hogy minél jobban a köztudatba emeljük a táji értékek jövőbeni fontosságát. Már évek óta magyarországi és erdélyi egyetemistákkal és végzett tájépítészekkel, minden évben pályázva az NKA Építőművészeti Kollegiumához, felmérünk egy települést, együttműködve a helyi közösségekkel, önkormányzatokkal, civil szervezetekkel. A felméréseknek több hasznuk is van. Egy-egy településnek nagyobb esélye van arra, hogy felismerje és tudatosítsa értékeit. Ezeket a dokumentációkat fel tudják használni pályázatokhoz, fejlesztési és rendezési tervekhez. A hallgatók elsajátítják azt a tájszemléletet, amely az örökség felismerésén alapul. Megtanulnak együttműködni és párbeszédbe elegetteni a helybéliekkel, és magával a tájjal.

A tájak értékelésére, elemzésére kidolgozott módszertanok száma és megközelítési módjai ma már igen szerteágazóak. Felfogásunk szerint azonban nemcsak a vizsgálat céljában lehetnek különbségek, hanem minden táj önmagában egyedi és megismételhetetlen, vagyis önálló individuum, így értékelésére nem lehet sablonokat alkalmazni. Táji, természeti örökségvédelmi tanulmány készítése során ezért saját metodikát használunk, amelyet sok év tapasztalata érlelt ki, és csak támpontokként léteznek, nem szervezetökként. Két fő pillére: a tájalakulás-történet vizsgálata, különösképpen a benne élő emberek történelmi korokon átívelő és jelenlegi tájhasználatának összevetése, valamint a tájban rejtőző egyedi értékek, karakteres jegek feltárása és szintézise. A tájtörténet feltárása elsősorban azért fontos, hogy rálássunk a természeti adottságokra támaszkodó tájművelés változásából kiolvasható tendenciákra, hiszen ezen tendenciák elárulják, hogy „mit akar a táj”, vagyis miben rejlik a tájpotenciál. A természeti adottságok meghatározták a tájhasználat lehetőségét az egyes korszakokban, és tükrözték a közösség életmódját, viszonyulását a tájhoz. Ez ma sincs másként. A táj mai állapota olyan olvasókönyv, amelyből kiolvashatjuk az ember, a közösség állapotát is. Ez ugyanis az alapja minden felelősségteljes fejlesztési elképzelésnek. Csak a tájjal összhangban lehet ökológiai és szociális értelemben is előrelépni. A jövőből érkező impulzusok érzékelése is a táj képének olvasását feltételezi. A tájkép egy nyelvezet, és ezt a nyelvet szükséges megérteni. Ehhez megfelelő rálátásra van szükség, és arra a holisztikus megközelítésre, miszerint az ember a tájorganizmus tudata, egyben ennek az organizmusnak része is. Szabad akarata révén cselekvőképes alakítója, és ebben rejlik felelőssége is. Amennyiben az ember a táj részeként tud magára tekinteni, ez a kapcsolat kölcsönhatáson alapul, és nem önmagában az emberi akarat nyilvánul meg. Vizsgálódásaink ebből a szemléletből indulnak ki. A tájvizsgálat feladata, hogy komplex módon feltárja a vizsgált terület kül- és belterületének táji, természeti

59

adottságait, az emberi tevékenység hatására létrejött táji kultúrtörténeti értékeit, a jelenlegi tájpotenciált. A táji, természeti örökségvédelmi tanulmányokat számos területen lehet – sőt kell – alkalmazni: alapját képezik rendezési tervek kül- és belterületi táji, zöldfelületi szabályozásának, alátámasztásként szolgálnak helyi és felsőbb szintű táji, természetvédelmi rendeleteknek, alapjai a települések fejlesztési stratégiájának, helyi és térségi döntéseknek, turisztikai fejlesztési program kiindulópontjaiként szolgálnak. A rendelkezésre álló térképi (katonai felmérések térképei, kataszteri térképek, erdőterképek stb.) és írott anyagok (monográfiák, tájleírások, útikönyvek) ismerete mellett a terepmunka határozza meg a tájvizsgálatot. Adatlapokon, fotókon, rajzokon és térképen rögzítjük a táj jelenlegi, terepen észlelt állapotát. Emellett fontos eleme és forrása a munkának az itt élő emberek és szakemberek ismeretének és tudásának beépítése is a tanulmányba. A terepmunka során minden kül- és belterületi területet bejárunk. A táji, tájképi, természeti értékek felvételezése adatlapokon történik, fotóval dokumentálva, valamint a koordináták rögzítésével a térképen. Minden esetben törekszünk az információk minél több forrásból való

összegyűjtésére, bevonva a helybéliek nélkülözhetetlen helyismeretét is. Az elmúlt két évben Zalanpatakon és Kisbaconban végeztünk felméréseket. Mindkét település Székelyföldön Háromszék megyéhez, azon belül Erdővidék történeti tájegységhez tartozik. Kisbacon a Dél-Hargita aljában, a Barót-patak völgye két partján, Zalanpatak pedig a Baróti-hegység belsejében, az Iván- és Tekse-pataka mellett fekszik. Előbbi lakossága 499 fő, utóbbit pedig 139-en lakják. Mindkét falu népessége folyamatosan csökkenő tendenciát mutat, a lakosság elöregedőben van. Az emberek nagy része földművelésből, állattartásból, erdőgazdálkodásból él. A környező táj általános képét meghatározzák a bükkösökkel, tölgyesekkel borított hegytetők, a még fennmaradt kaszálókként és legelőkként hasznosított hegyoldalak, a rengeteg forrás és az alázduló patakok, valamint a tájban mindenütt felbukkanó idős gyümölcsfák. Az itt élők hagyományos gazdálkodást folytatnak, mely teljes harmóniában él a tájjal, nem zsigereli ki azt. Ennek megőrzése csak úgy lehetséges, ha az értékeket tudatosítjuk az emberekben, felhívjuk figyelmüket azokra a természeti kincsekre, amelyekben benne élnek, de számukra már megszokottá váltak.

ERDÉLYI
TÁJFELMÉRÉSEK

TÁJÉPÍTÉSZETI GONDOLATOK MÜNCHEN REPÜLŐTEREKBŐL LÉTESÜLT PARKJAI KAPCSÁN

Szöveg, fotó: **Szaszák Gabriella**

60

Ahhoz, hogy a beavatkozások helyes irányát láttassuk velük, először is meg kellett ismerni a táj és az itt élő emberek állapotát, helyzetét. A helyszíni vizsgálatot megelőzte a kutatómunka, amelyhez nem voltak szükségesek a terepi ismeretek. Először tájtörténeti vizsgálatokat végeztünk, melyek során korábbi térképeket, katonai felméréseket, régi műholdfelvételeket tanulmányoztunk. A felméréshez elengedhetetlenek Orbán Balázs és Benedek Elek irodalmi alkotásai, akik e tájak jó ismerői voltak. A terepi kutatómunka több részből

tevődött össze. A falvakat körülvevő táj megismerésének alapja, hogy a táj részévé váljunk. Jártuk az erdőket, mezőket, túrautakat, magas hegyekről elemeztük a tájszerkezetet. A belterületi térképezés is fontos, gyakran a helyiekkel beszédbe elegyedve sokat megtudhatunk a helyről.

A két székelőföldi település belterületének, természeti adottságának megismerése és feltárása során természetesen nemcsak szakmai értelemben, hanem lelki-szellemi síkon, illetve teljes emberi mi-

voltunkat illetően olyan tapasztalatokkal és felismerésekkel gazdagodtunk, amelyek egy valósabb és igazabb képet festenek világunkról. A táj és az ember kapcsolatát tükröző több évszázados, évezredes folyamatok tudatosítása az ott élők számára beszélgetések, falufórumok és szakmai egyeztetések keretében történt. A résztvevők szembesülhettek a múlttal és örök értékekkel, ami újabb folyamatokat, újabb reális tervekkel képes elindítani a jövőre nézve. A táji és épített örökség felmérésének tapasztalatai, a jövő tervezése, a múlt értékeinek megerősítése és továbbélésének biztosítása a későbbiek során a települések rendjéhez, rendezési terveihez, az értékek védelmének érdekében való megjelenéséhez is fontos alapot ad. Ez hosszú távú és türelmet igénylő folyamat a szereplők számára, hiszen minden, sorsot és tájat befolyásoló lépésnek ki kell fornia magát, hogy szervesen tudjon illeszkedni a tájhoz, az élethez.

Fotók: Kovách Attila, Herczeg Ágnes

61

A Pagony Táj- és Kertépítés Iroda csapata 2016 nyáratóján tanulmányutat tett München városába. A szakmai program része volt három, egykori repülőtérből lett park bejárása is: első nap a Landschaftspark Hachinger Talba, második nap a Landschaftspark Riembe, harmadik nap az Olympiaparkba látogatunk el. A három parkból az előbbi kettőt mutatjuk be. Ezek a tájparkok a 21. század fordulóján jöttek létre, méretüket tekintve a város zöldfelületi rendszerének regionális szintjét alkotják, s a város peremterületén helyezkednek el. Érdekességük, hogy a tervezők megtartották az egykori kifutópályát. A repülőtereket nagy sebességgel közlekedő hatalmas járművekre tervezik, ezért emberi léptékkel nehezen megragadhatók. Mindemellett funkciójuk is merőben más, mint a kulturális és szociális szerepkört is betöltő parkoké. Tervezésük ezért táji léptékben való komplex gondolkodást igényel, amely összekötő kapcsot teremt a táji lépték (település- és tájtervezés), valamint a városi terek és kisebb zöldfelületi elemek léptéke (szabadtértervezés, objektumtervezés) között. Mindeközben

szem előtt tartja a zöldfelületi rendszerek társadalmi jelentőségét, és az adott embercsoportonként eltérő társadalmi igényeket is.

A regionális parkok jellemzői és szerepköre

A regionális park egy olyan, „egy vagy több elemből felépülő rendszer (közhatalmatú erdő, közhatalmatú rét-legelő, zöldterület, közhatalmatú vízparti terület stb.), melynek elemei közvetlen vagy jól feltárt kapcsolatban állnak egymással. Több városi szintű, különleges funkcióval (egyben turisztikai látványosság) is bír, vonzáskörzete kiterjed a [fő]városra és az agglomerációra [a városra és a vonzáskörzetre] egyaránt. Fenntartása döntően extenzív, melyben intenzív feltárás és kisebb-nagyobb intenzív zónák, csomópontok találhatóak.” Vonzáskörzete 6 km, és összterülete minimum 150 ha. Feladata „találkozóhely, kikapcsolódás, pihenés, játszóhely, sporttevékenység, étkezési lehetőség, kulturális program, városi-országos látványosság, tömegrendezvények, kirándulás-túrázás, extrém sportok, (esetleg) motorizált extrém sportok bizto-

sítása”. Napi használat a park peremterületein, a lakóterületekhez közeli, intenzív fenntartású csomópontokban jellemző, alkalmankénti, hétfégi használat pedig a belső, ill. a lakóterületektől távolabbi, extenzív részeken. (Almási, 2007)

A tájképi, vagy ismertebben angolparkok az ipari forradalommal párhuzamosan alakultak ki, a táj, a természet idealizálását követően. Művészeti, filozófiai programjuk a megrendelő és a kertművész hatásköre, egyben a reprezentáció eszköze is. A társadalmi változásokkal párhuzamosan egyre több a nyilvánossá tett park. Később a nyilvánosság számára tervezett városi parkok elsődleges funkciója a 20. század elejéig a séta, a társadalmi érintkezés. A 20. század a gyors változások ideje, ismét változik a parkok használata. Az emberek a parkok többi elemét is használni kezdik, és a séta mellett helyet kap bennük a pihenés, a sportok, a játék, a különböző attrakciók és kalandelemek. Napjainkban a rohanó világban élő embernek különösen fontos a parkok által nyújtott szolgáltatások közelsége, és a természet-élmény megélésének a lehetősége.

►► Hachtinger Tal

Landschaftspark Hachinger Tal

A 126 hektáros területű tájpark az egykori neubiberi reptér helyén épült 2001–2005 között. Északkeleti sarkából még 1995-ben hasított ki egy részt Neubiberg község, mivel az 1913-ban kicserélt területnek nem volt temetője, és a beépítetlen terület adta magát ehhez a használathoz. 2000-ben adták át az AGS GartenStudio által tervezett temetőt. A repülőhangár épületének átalakításával jött létre a kápolna és a ravatalozó. A hárs, tölgy és juhar alkotta rászterres allék között geometrikus parcellák találhatók. A volt hangár tengelyében pedig egy meditációs kert található hosszú, architektonikus vízmedencével. A meditációs kertben kavicsburkolatú sávok váltakoznak levendula-, kakukkfű- és varjúháj-sávokkal. A kertrészben nincsen árnyékolás és padok, ezért nem invitál leülésre, meditációra. A vízmedence elhanyagolt, algás. A temető délnyugati sarkában, a kifutópálya elejénél építettek egy dombot, amely a csapadékvíz kezeléséhez és az öntözéshez szükséges vízgépészetet takarja. A domb tetején egy 6 m magas kereszt áll, valamint kilátódombként is funkcionál, így összeköttetést teremt a temető- és a tájparkzóna között.

A tájparkot Unterhaching település kezdte el kiépíteni. 2001-ben tervpályázatot hirdettek a tervezésére, amelyet a berlini Atelier Loidl iroda nyert meg. A kivitelezés több ütemben, máig tartóan zajlik. A tervezési koncepció mottója: „A horizont ott van, ahol az ég látszólag megérinti a földet. A horizontot látni annyit tesz, mint

a tágasságot (szélességet) érezni.” A koncepció gerincét tehát a kifutópálya megtartása képezte. Az új horizontot a fő bevezető sétányok lesüllyesztésével, és a nyugati oldalon kétoldali dombkerettel adták meg a tervezők. A vertikális elemeket (az épületeket) részben elbontották, részben növényzettel takarták. A park egy átfogó élőhely-rehabilitációs projektnek is helyet ad. A területet zónákra osztották. A délkeleti csücskön karámokban juhnyájak legelnek. A középső, egybefüggő, természetközeli réten védett állat- és növényfajok élnek. A talaj közelében fészkelő madarak védelme érdekében a nagy mező áprilistól augusztusig nem használható. A franciaperjés kaszálórét (Arrhenatheretumelationis) ritka fűfélék és vörös listás fajok is élnek (mezei pacsirta, fűrj, északi boglárka, égszínkék boglárka). A kétélűek szaporodásához időszakos vízborítású felületeket, valamint ivásra alkalmas víztesteket is kialakítottak. A nyugati oldalon kaptak helyet a sport- és szabadidős tevékenységek. A területet átszelő Hachinger-patakot rehabilitálták, és mára teljesen természetes határú ártéri erdőt telepítet-

tek. A vízfolyás mentén vizes játszóteret, valamint közösségi tereket hoztak létre. A kifutópálya és a katonai akadémia közé eső rész a kutyák birodalma – a természetvédelmi érdekek miatt máshol nem lehet őket elengedni. A Hundemeile nyugati végén gyümölcsös található. A tájpark sikeres térszervezésű, barátságos park. Tervezésénél a környéken lakókat bevonták, és igényeiket figyelembe vették a park szolgáltatásainak meghatározásakor. Így emberi léptékű, és jól kihasználható pihenőhelyet sikerült létrehozni. A hagyományos értelemben vett parkfunkciót a patak menti attrakciók, valamint a kilátódombkal átellenesen található kalandelemek (különböző sportpályák) biztosítják. Az ember számára végtelenül szélesnek és a végtelenbe veszően hosszúnak tűnő kifutó elsősorban a keréken guruló sport- és közlekedési eszközök használatát szolgálja, illetve kerékpárút-kapcsolatot jelent a környező településeknek. A tágas, nyílt tér és a kifutópálya két végében levő tematikus kertek közti átmenetet a horizont jól sikerült kezelése, a domb-keretek szelidítik emberi léptékűvé.

Landschaftspark Riem (Riem park)

A Riem nevű „zöld városnegyed” az 1992-ben bezárt München–Riem repülőtér helyén jött létre. A terület harmadát a 13 000 embert foglalkoztató vásárváros (Messestadt) képezi, harmada lakóterület 16 000 lakossal, fennmaradó harmada pedig zöldfelület, melynek területe megközelíti a 200 ha-t, és található benne egy 10 ha területű fürdő. A park tervezésére 1995-ben írtak ki pályázatot, amelyet a párizsi Latitude Nord tájépítész iroda nyert meg Gilles Vexlard és Laurence Vacherot vezető tervezők szakmai irányításával. A kivitelezés 1997-ben indult meg, a park pedig a 2005-ös Buntegartenschau-ra készült el. A projekt ebben az évben elnyerte a német tájépítészeti díjat (Deutscher Landschaftsarchitekturpreis). A lakónegyedről délre elterülő park tengelyét a több mint két km hosszú, promenád szerepkörre tervezett egykori kifutópálya adja. A lakóterület mentén, a park északi sávjában tematikus kertek kaptak helyet játszóterekkel, sportpályákkal, kalandelemekkel, kis közterekkel. A legjelentősebb attrakció a keleti oldalon található, talajvízzel feltöltött fürdő, valamint a mederből kikerülő földből megépített két szánkózódomb. A tó északi partján található a strand, déli oldala pedig természetközeli kialakítást kapott. A promenádtól délre az egykori tájhasználatra utaló, és a lakónegyedet még most is övező mezőgazdasági táj jellegét és léptékét idéző parkrészt kívánták kialakítani. Ez a terület erdőfoltokkal, ligetekkel, fasorokkal, valamint teraszos megformálású, finom szintkülönbségekkel tagolja a nagy, nyílt teret. A tervezői koncepció szerint a parkban két pólus: a tágas, nyílt tér és a peremsávban húzódó szabad terek kontrasztja hozza létre a térbeli feszültséget. A tömör, élménygazdag

tematikus kertek mozgalmassága áll szemben a nyílt tér nyugalmával. A dinamikát a vonalas elemek viszik bele a tájba, a különböző formában ültetett egyes fajok pedig más és más hangulatot árasztanak. A cserjék és sövények kisebb terek érzetét keltyik, míg a rét és az elszórtan álló szoliter fák a tágasságot sugározzák. (Schmidt, 2009) A tervezői koncepció nagyvonalú, sokszor több száz méter hosszú, tört vonalú egyenesekkel határolt tagolóelemek dinamikája számomra a térben nem volt értelmezhető. Ahogy Catherine Szántó tájépítész írja, érezhető a parkban a mezőgazdasági táj esetlegességének hiánya, az emberi akarat nyoma. Ezt a megfigyelést azzal kiegészítve, hogy a lehatárolás, a téri szegélyek is hiányoznak, az volt a benyomásom, hogy a nagy, nyílt teret nem sikerült világosan megfogalmazni. A dekonstruktivisták stílusú parkban az emberi akarat nyomát szintén magukon hordozó történelmi kertek elemek szilánkosra „robbantva” helyezték el. A nagy narratívákat, az összes stílust és formát aktívan lebontó posztmodern kor jól ismert válfaja ez a formavilág, amely szándéka ellenére mégis a térszervezés egyfajta stílusává, narratívájává vált. A Riem parkban a térszervezés azonban inkább a bizonytalanságot fokozta: az allék nem vittek sehová, a tengelyek, a hálózatok, a zónák, az irányok nem voltak értelmezhetőek. A geometrikus teraszozás részüinek oldalát a partvédelmi művekhez hasonlatos sziklával borították, amelyek nem invitálják be az embert a dombokon található erdőfoltba. A fákat szabályos rászterben ültették, ami ekkora léptékben kellemetlen vibrálást eredményezett, és nem idézte elő a várt természet- és térélményt. Összességében az egész park nem csábított felfedezésre, kikapcsolódásra, játékra.

◀◀ Riemer park

A léptékükben könnyebben kezelhető tematikus kertek is nagymértékben tervezettek voltak, és jó részük kihasználhatatlanul, gyomosan, leromlott állapotban várta jobb sorsát. Vélelmezhető, hogy a teljesen új városrészen nem volt mód megkérdezni a lakosságot, hogy mire lenne igényük, ezért a projekt nem alulról építkezett szakmai irányítás mellett, hanem a tervezőasztalon született meg. Holott a funkcióit jól ellátni képes zöldfelületi rendszer fejlesztéséhez szükség van a lakosság bevonására a teljes folyamat során. A volt kifutópálya itt is, ahogy a Hachinger Tal esetében, inkább a gyorsabb közlekedési eszközöknek – a kerékpárnak, görkorcsolyának – kedvez, jelentős is volt az áthaladó forgalom. A park nyílt részében sétáló embert nem nagyon láttunk. A tónál, illetve egyes játszótereken, sportpályákon azonban igazi parkhangulatot idéző nyüzsgés fogadott bennünket. A szintén geometrikus vonalvezetésű tavat barátságossá tette a sok vidám, fürdőző ember, és a szabálytalan kontúrban teret hódító nádas.

A két bemutatott példa közül az bizonyult követendőnek, amely nem alaprajzilag, hanem a térben volt képes kezelni a felvetett téri problémát, azaz egy repülőtér parkká alakítását. A szűk értelemben vett dizájn a kifutók léptékében nem értelmezhető, így inkább az a projekt tűnt elhetőnek, amely kevesebb dizájnelemmel operált, alázatosan kezelte azokat, és inkább csak keretet adott az emberi tevékenységeknek. A használat aztán képes lesz cizellálni a zónákat, és tovább finomítani a térformálást. A természetvédelmi célok az emberi akarat nyomát nem hordozó, ezáltal a természetet megidéző, barátságos, invitáló térelemeket alkotnak.

VÁNDORDIPLOMA, 2016 KÉZMŰVESHÁZ ÉS SZÁLLÁS

64

Heli Judit

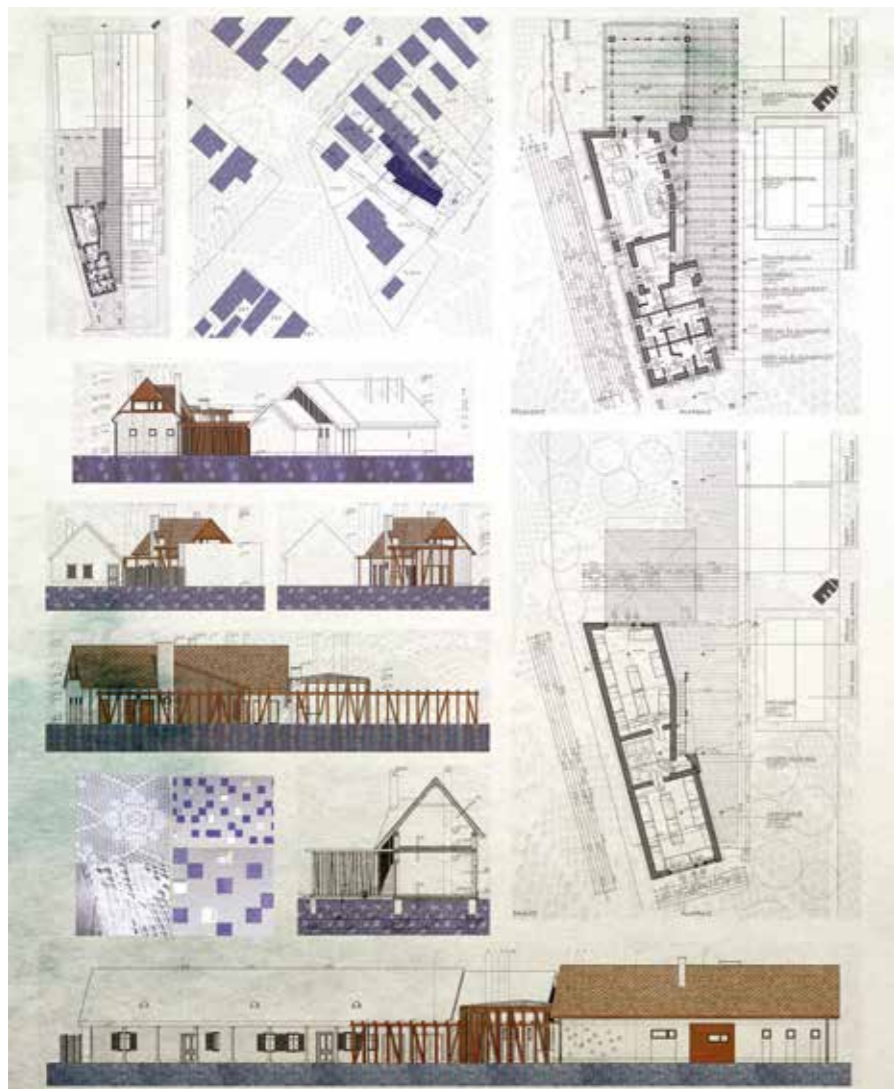

Az épület tervezése 2014 májusában indult szülőfalumban, Újhartyánon az önkormányzat megbízásából. Ekkor Turi Attila mesteremmel már jó ideje dolgoztunk a település döntés-előkészítő fejlesztési tervén. Ez alátámasztotta, hogy jól működhet a kulturális funkciók több kisebb épületben való megosztása egy ekkora léptékű kisvárosban. A nyertes leader pályázatot ősszel a kiviteli tervek elkészítése követte, 2015 márciusa és júliusa között zajlott az építkezés. Egytől egyig helyi mesterek dolgoztak a házon, így mindenkit ismertem. Jól ment a közös munka, de ugyancsak meg kellett dolgoznom azért, hogy fiatal építészként meg tudjam őket győzni.

Az épület Újhartyán központjában, a hagyományos, háromsztatú, tornácos tájház udvarában kapott helyet. Az új épület fő motívuma a régi és új épületet összekapcsoló pergola, a klasszikus tornác újrafogalmazott változataként. Az összekötő szerepen túl további funkciókkal gazdagodik: hol fedett terasszá bővül, hol előtetővé válik, hol beszélgetős, leülő bugyorra alakul. Az épület földszintjén található a nagy alapterületű, többfunkciós műhely-konyha helyiség, egy tanári szállás, a vizesblokk és a gépészet. A tetőtérben két 10-10 férőhelyes háló kapott helyet kis előtérrel. A két szintet egykarú lépcső köti össze, ami a tornác és a pergola erőteljes hosszanti irányát követve ékelődik a ház tömegébe.

A műhely belső terében található csipkés falfelületet a horgolt sváb kézimunkák ihlették, melyek a mintát pixelgrafika-szerűen alakítják ki. A hiánykitöltés logikája alakult építészeti elemekké: az üvegtégla adja az áttörtséget, a fennmaradó fehér falfelület és a kékre mázolt csempék pedig a mintát. A csempe felületén valódi csipkék lenyomata látható, ezeket idős újhartyáni asszonyoktól gyűjtöttük. A helyi keramikusmestert bíztuk meg a csempék kivitelezésével.

2015 őszén megvalósult a tájház felújítása is. A ház alatt, annak teljes hosszában téglalobozatos pince húzódik. A területet

ITINERANT SCHOOL – GRADUATES IN 2016 JUDIT HELI

The institution of the Itinerant School serves to teach and propagate Hungarian organic architecture. Each year in September, freshly graduated architects apply for admission by submitting a project with a specific theme. Four to eight young architects will be given the chance each year to work as apprentices to established architects of the association. For three years, or six semesters, they will take part in the work of different offices while doing individual research and submitting tenders. Upon graduation from the Itinerant School, they will receive a letter of recommendation from the masters, which, together with their first completed building, will serve as basis for the degree issued by the examination board. More than 60 architects have graduated from the School, many of whom have gone on to become masters themselves.

65

egy építőtábor keretében ifjúsági klubba alakítottuk helyi fiatalok részvételével az őszi szünetben. Így, hogy benne van a kezük munkája, sajátjuknak is érzik.

Az intézmény vezetője a valódi gazda szerepét betöltve kreatív szervezőmunkával dolgozik azon, hogy az épület tele legyen élettel. A ház internetes oldala tanúsítja, hogy télen-nyáron történik valami a Bagolyfészeknek elkeresztelt kézművesházban.

Heli Judit (1987)

2012 BME, Építészmérnöki Kar
2016 KKE Vándoriskola

Mesterek:

2012–2013 **Csertő Lajos**, Dunaújváros
2013–2014 **Turi Attila**, Budapest
2014–2015 **Bogos Ernő**, Csíkszereda
2016 **Salamon Ferenc**, Budapest

Varga Csaba Az Év főépítésze

Varga Csaba, Nagymaros főépítésze a 2016. augusztus 25-én, Nagykanizsán megrendezett XXI. Országos Főépítési Konferencián vette át az Év főépítésze díjat. Az elismerésben másfél évtizedes, a település egészét átfogó, *kimagasló főépítési munkásságáért* részesült, amely a településszerkezettől a terek, utak rendezésén át az apró részletekig, a konkrét épületek felújításáig-építéséig terjed. Felelős építésként a maga teljességében kezeli az építészetet, beleértve az árvízvédelem, a tájépítészeti szakterületeit is, együttműködve a civilekkel, a testülettel, a polgármesterrel és a tervezőkkel egyaránt. Tevékenységét az Országépítő 2015/2-es számában ismertettük részletesebben. ❖

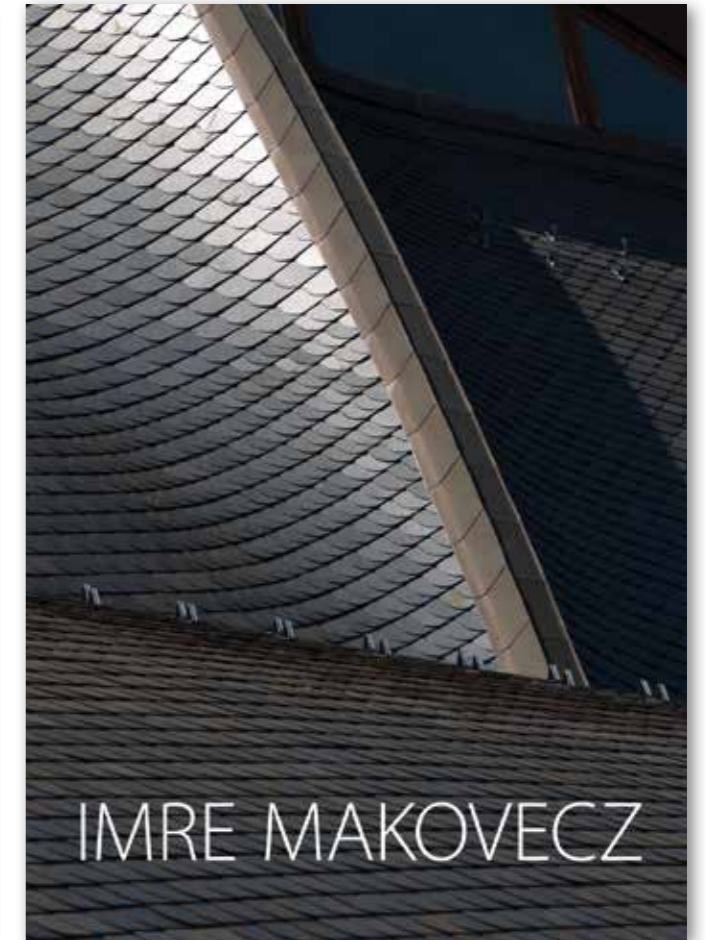
KKE utazó konferencia Tokaj-Hegyalja

A Kós Károly Egyesülés 2016. szeptember 30-a és október 2-a között rendezte utazó konferenciáját Tokaj-Hegyalján. A szerves építészeti képviselőinek helyi jelenléte több mint 35 éves múltra tekint vissza. Makovecz Imre sárospataki tevékenysége a 70-es évek végétől elindított egy folyamatot, melynek eredményeképpen a szerves építészeti és a regionális gondolkodás magas színvonalú példái (Bodonyi Csaba, Ekler Dezső, Erhardt Gábor, Fábíán Rigó Tamás, Kovács Ágnes, Rudolf Mihály, Salamin Ferenc, Salamin Miklós, Sugár Péter és kollégáik, tanítványaik) épülhettek meg. A Salamin Ferenc által vezetett utazó konferencia egyrészt a régióban alkotó építészek munkáinak bemutatásával, másrészt az építettek (magánemberek, önkormányzatok, civilek, borászatok) megszólításával kívánta a szerves építészeti kultúra tapasztalatait megosztani a résztvevőkkel. Az érdeklődők megtekintették Mád, Szerencs, Bodrogkeresztúr, Szegilong, Tarcál, Tokaj, Erdőbénye, Tolcsva és Olaszliszka településeket. ❖

Makovecz Imre életmű-kiállítás M O S Z K V A

A moszkvai Kreml szomszédságában lévő Scsuszev Állami Építészeti Múzeumban 2016. augusztus 30-án nyílt meg a *Makovecz Imre – ...összekötni az eget és a földet...* című életmű-kiállítás. A tárlatot a moszkvai magyar nagykövetség és kulturális intézet, a Magyar Művészeti Akadémia rendezte a Richter Gedeon Nyrt. támogatásával. A maketteket, tablókat és vázlatokat is felvonultató kiállítás Makovecz Imre halála óta a munkásságát legátfogóbban bemutató művészeti anyag, mely a 2014 márciusa és szeptembere között a Pesti Vigadóban rendezett kiállításra épül. A kiállítás, melynek kurátora Csernyus Lőrinc, november 13-áig látogatható. ❖

2011-ben hunyt el Makovecz Imre, a magyar organikus építészeti iskola megteremtője. A kötet az ő munkásságának 2002-2011 közötti, utolsó alkotói szakaszát dolgozza fel, évekre bontva fogja össze Makovecz terveit, írásait, illetve a róla szóló tanulmányokat, a vele készült interjúkat, Götz Eszter szerkesztésében. Nem monografikus feldolgozásra vállalkozik, hanem az életmű alapos ismeretéhez kínál fogódzót, folytatva azt az albumot, amelyet Gerle János, Makovecz oeuvre-jének krónikása készített, és amely 2002-ben az epl Kiadó gondozásában jelent meg. Ez a könyv, a Gerle által szerkesztett első kötettel együtt, immár a teljes alkotói pályáról pontos képet ad. Nem csupán a tervek és épületek részletes bemutatására vállalkozik, de tükrözi azoknak kortárs fogadtatását is, és legközelebbi munkatársainak visszaemlékezésével megidézi Makovecz Imre nagy hatású személyiségét. Azt az építész, aki látomászerű terveivel, az emberi méltóságot szolgáló épületeivel a 20. század végén és a 21. század elején ember és világ, fent és lent talán újra megvalósítható egységének kifejezésére törekedett. A két kötet együttes kiadása egyben Makovecz Imre 80. születésnapját köszöntötte.

Kiadó: epl Kiadó
Megjelenés éve: 2015

Imre Makovecz (1935–2011), the founder of the Hungarian organic architecture school, is probably the only Hungarian architect whose work is known and recognized throughout the world from Japan to South America. He began his creative work in the early 1960s, when Soviet-style socialism peaked in Hungary. Even his first designs radiate a solid awareness of responsibility that is captured and expressed, thanks to his extraordinary artistic skills, in vision-like drawings: he was talking about the organic unity of man and nature. This is what he expressed through the shapes of his buildings, this is the unbreakable relationship that he described in his writings, and all this before the Club of Rome was formed, under the pressure of a dictatorship in a small country that was intellectually secluded from the rest of the world. This book presents the reader with a comprehensive set of highlights from Imre Makovecz's oeuvre. It reveals the architect whose vision-like designs and buildings served human dignity strove to express in the late 20th and early 21st century the unity of man and the world above and below, a unity that is perhaps again feasible.

Hardcover: 268 pages | Publisher: epl Kiadó (2016)
Information: Imre Makovecz Foundation | Language: English ❖

SZERZŐK

68 A 2016 | 03-as lapszám szerzői:

Bognár Emese (1983)

Tájépítész (BCE, 2008), BCE Táj- és Kertépítészeti Tanszék diplomadíja (2008), MÉK tagja (2016–). Munkahelyek: s73 Kft. (2008–2009), Building Design Partnership, London, UK (2010–2013), Barton Willmore International, London, UK (2013–2014), Urban Concept Kft. (2015–2016), Pagony Táj- és Kertépítés Iroda (2016–)

Csóka Balázs (1979)

Építész (BME, 2005), Kós Károly Egyesülés Vándoris-kola (2014). Mesterei: Litkei Tamás, Turi Attila, Salamin Ferenc. Budajenő főépítész (2015–), Az Év vályogháza díj (2013) birtokosa, az Országépítő folyóirat szerkesztője. A Pécsi Tudományegyetem DLA hallgatója.

Dénes Eszter (1978)

Építész, BME Építésztechnológiai Kar (2012), PPKÉ BTK francia szak. A Makovecz Organikus Építészeti Útikönyv szerzője (2011, EPL kiadó). A DNS Múterem társalapítója, 2013-tól az Országépítő felelős szerkesztője. Rendszeresen publikál építészeti témában különböző folyóiratokban és online felületeken.

Erhardt Gábor (1974)

1998-ban diplomázott a BME Építésztechnológiai Karán, majd a Kós Károly Egyesülés vándorépítészévé. 2002 óta az AXIS Építésziroda Kft. munkatársa. Tervezési munkái (új borászati épületek építése, műemléki

épületek felújítása) Tokaj-Hegyaljához kötik. 2012-ben az AXIS tagjaként Kós Károly-díjat kapott. Több építészeti témájú publikációja jelent meg a Magyar Építőművészet, a Borbarát Magazin és az Országépítő folyóiratban.

Heli Judit (1987)

Építész, BME (2012), Építésztechnológiai Kar. 2012–2016 között a Kós Károly Egyesülés Vándoris-kolájának hallgatója, mesterei: Turi Attila, Salamin Ferenc, Bogos Ernő, Csertő Lajos.

Herczeg Ágnes, dr. (1959)

Táj- és kertépítész, a Pagony Táj- és Kertépítés Iroda alapító tagja és vezető tervezője. Az Ars Topia Alapítvány elnöke, a Székelyföldi Fürdő- és Közösségépítő Kalácska egyik kezdeményezője és programfelelőse. Oktató az EMTE Sapientia csikszederai és marosvásárhelyi karán, valamint a Szent István Egyetem Kertművészeti Tanszékén. Több hazai és nemzetközi szakmai díj birtokosa (Pro Natura, Kós Károly, Henry Ford, Torsanlorenzo, Hermann Ottó-díj).

Dr. Medgyasszay Péter (1971)

Építész (BME, 1995), Phd (2008), MBA (2000), egyetemi docens. Szakterülete a természetes építőanyagok, valamint a fenntartható építészet, rendszeresen publikál. A Magyar Passzívház Szövetség alapító tagja. Önálló irodáját (Belső Udvar) 1998-ban alapította.

ORSZÁGÉPÍTŐ

2016
03

Meszesán Péter (1990)

Tájépítész (BCE, 2016). Jelenleg a Pagony Táj- és Kertépítés Iroda (2015–) és az Ars Topia Alapítvány munkatársa (2015–).

Nagy Zsolt (1960)

Addiktológiai konzultáns, szenvedélybeteg segítő, ELTE BTK (1987), SE EFK (2005). Az Addiktológiai Konzultánsok Országos Egyesületének elnöke. 2014-ben miniszteri elismerő oklevélben részesült.

Szaszák Gabriella (1981)

Tájépítész (BCE, 2005), rehabilitációs környezettervező szakmérnök (BME, 2010), tájépítész doktorjelölt (BCE, 2011–). Az Ormos Imre Alapítvány diplomadíjának birtokosa (2005), a Campus Hungaria Ösztöndíjjelölés fel éves svédországi kutatói ösztöndíjának díjazottja (2013). Jelenleg a Pagony Táj- és Kertépítés Iroda munkatársa (2015–).

Toronymagasan a legjobb világ- és népzene Makovecz Imre tereiben.

Határon innen és túl 11 Zengő Ház!

100 művész, 6 kiállítás, 16 koncert, táncház, film és irodalom, fényfestészet, 2016. november 4. és 20. között.

Budakalász | Lendva | Sárospatak | Kakasd Kolozsvár | Százhalombatta | Zalaegerszeg Topolya | Makó | Budapest

www.hettoronyfesztival.hu

www.fono.hu

A LAPOT TERJESZTIK:

Éghajlat Könyves Kávézó (1117 Bp., Karinthy Frigyes út 9.)
Fehérlófia Könyvesbolt (1084 Bp., József utca 8.)
FUGA Budapesti Építészeti Központ, (1052 Budapest, Petőfi Sándor utca 5.) | Gondolat Kiadói Kör, (1053 Bp., Károlyi Mihály utca 16.) | Írók Boltja, Parnasszus Kiadó Kft. (1061 Bp., Andrásy út 45.) | LAPKER Zrt. (1097 Bp., Táblás utca 32.) | Lira Könyv Zrt., Szakkönyvruház (1065 Bp., Nagymező utca 43.) | Lyra Könyvesház Kft. (2600 Vác, Piac utca 1.) | Magyar Építőművészek Szövetsége (1088 Bp., Ötpecsirta utca 2.) | Püski Kiadó Kft. (1013 Bp., Krisztina körút 26.) | Ráday Könyvesház (1092 Bp., Ráday utca 27.) | SZKITA Nagykereskedés (1063 Bp., Szondi utca 60.) | Vince Kiadó, Múcsarnok könyvesbolt (1146 Bp., Dózsa György út 37.)

A Kós Károly Egyesülés örökös tagjai:

Kálmán István | Kampis Miklós | † Makovecz Imre

Cégek:

Archevil Kft. | AXIS Építés Iroda Kft. | BEÖTHY & KISS Építésztervező és Geodéta Mérnökiroda Kft. | BODONYI Építész Kft. | CompArt Kft. | Csíky és Társa Beruházásszervező Kkt. | DÉVÉNYI ÉS TÁRSA ÉPÍTÉSZ Kft. | GOMÉP Kft. | Győri István | Hayde Tibor/NRZST Kft. | KOMÁRY Építő Kft. | KÖR ÉPÍTÉSZ STÚDIÓ Kft. | KÖSZEGHY ÉPÍTÉSZET Kereskedelmi és Szolgáltató Bt. | KVADRUM Építész Kft. | Litkei Építésziroda Kft. | MAKONA Építész Tervező és Vállalkozó Kft. | Mediterrán Kerámia Kereskedelmi és Szolgáltató Kft. | MÉRMŰ 87 Építészeti és Geodéziai Kft. | OPEION Kft. | PAGONY Táj- és Kertépítés Kft. | Pallér 2 Kft. | PARALEL Építésziroda Kft. | SÁROS és Társa Építésziroda Bt. | TÁJRAJZ Tájépítés Bt. | TRISKELL Épülettervező Ipari Kereskedelmi és Szolgáltató Kft. | UNITEF-83 Műszaki Tervező és Fejlesztő Zrt. | Vándorépítész Tervező és Szolgáltató Kft.

Egyéni tagok:

Balogh Levente | Bogos Ernő | Ekler Károly | Eszenyi Ákos | Esztány Győző | Farkas Miklós | † Gerle János | Győri István | Hayde Tibor | Komáry Tamás | Kuli László | Litkei Tamás György | Márton László Attila | Müller Csaba | Papp Vilmos

Örökös tiszteletbeli tagok:

† Dr. Simcha Yom-Tov | † Kund Ferenc | Kund Ferencné | Pap Gábor

Hátsó borító: Orgona panzió, Sztána. Építész: Tóthfalusi Gábor, Tulogdy László. Fotó: Bíró István

Kültéri és beltéri nyílászárók igényes alapanyagokból, korszerű gyártástechnológiával, szakszerű beépítéssel. Egyéni igények alapján készített bútorok, lépcsők. Különleges belsőépítészeti kialakítás egy kézben.

SŐREGI MESTER KFT.

Kartal, Kodály Zoltán u. 29. | +36 (28) 439-463, +36 (30) 934-3011 | info@soregimester.hu
www.soregimester.hu

ÉPKOMPLEX Kft.

ÉPÍTŐIPARI GENERÁLKIVITELEZÉS

2100 Gödöllő, Rét u. 37.
Tel/fax: +36 (28) 420-995
epkomplex@epkomplex.hu

TARTÓS TETŐ SZÁZ SZÍNEN

Kerámia tetőcserepek a Creatontól

CREATON
A TETŐCSERÉP

Sokak számára a tető tartóssága egyet jelent a tető színének, felületének tartósságával. Aki a Creaton kerámia tetőcserepei közül választ, az nem csak egy tartós tetőmegoldást, de a környezettudatosságot és a természetességet részesíti előnyben. A Creaton kerámia tetőcserepek 50 év múlva még mindig eredeti szépségűek és változatlan minőségűek, de a hasznos élettartamuk évszázadnyi. Aki a Creaton kerámia tetőcserepei mellett dönt, viharálló és minőségi tetőjét csak akkor cseréli majd le, ha megunta.

Kerámia tetőcserep. Természetesen.

SOKON Építőipari és Kereskedelmi Kft.

2484 Agárd, Széchenyi úti pavilon sor,
telephely: 8095 Pákozd, Dinyési út 6.
tel.: +36 22 579 000 • fax.: +36 22 579 001
e-mail: sokon@t-online.hu • www.sokon.hu

A makói termál- és gyógyfürdő épületének rétegelt ragasztott fa elemeit gyártottuk, és az Egyesülés felügyelete mellett végeztük a szerkezet szerelési munkáit.

Téglagyártás évszázados tapasztalattal

Burkolótéglák - Egyedi megjelenés padló és falburkolatokhoz
Vályogtégla, vályogvakolat - Környezetbarát, egészséges megoldás
Nagyszilárdságú falazótéglák - Megbízható, időtálló építés

Tapolcai Téglaiipari Kft.
www.forrastegla.hu
+36 (30) 620 37 44

Szabó Tamás asztalosmester

PERBALABLA

igényes fa nyílászárók, háromrétegű üvegezéssel,
műemléki épületekre, családi házakra, passzív házakra

2074 Perbál, Fő út 70. | tel.: +36 (26) 370-280, +36 (20) 385-3187
perbalablak@t-online.hu | www.perbalablak.hu

Játszható terek... kaland, élmény, kihívás...

Ilona-malom Műhely Bt.
H-8294 Kapolcs Kültetek 1. tel: +36 70 941 1143
muhely@ilonamalom.hu www.ilonamalom.hu

Új kapolcsi telephelyünkön kibővült kapacitással,
egyedi kötélhálógyártó technológiával állunk rendelkezésükre.

8200 Veszprém, Radnóti tér 2/a | telefon: +36 (88) 423-888
fax: +36 (88) 424-883 | e-mail: titkarsag@veszpremer.hu
www.veszpremer.hu

építőipari fővállalkozás | generálkivitelezés | műszaki szakértés
beruházások szervezése, teljes körű lebonyolítása | műszaki ellenőrzés, tervellenőri tevékenység
közbiztosítási eljárások lebonyolítása | közbiztosítási tanácsadás | projektmenedzseri tevékenység

VeszprémBer Zrt.

KRIZSANYIK ÉS TÁRSA KFT. EGYEDI NYÍLÁSZÁRÓK GYÁRTÁSA

2173 Kartal, Hunyadi út 24/b
Telefon/fax: +36 (28) 437-564 | Mobil: +36 (30)960-3030
E-mail: janos@krizsanyikkft.hu

Baumit nyereményjáték

Hőszigeteljen most Baumittal, és visszanyerheti akár a teljes rendszer árát!

- 1 Vásároljon minimum 100 m²-es felületre elegendő Baumit hőszigetelő rendszert családi házra és nyerjen!
- 2 Regisztráljon 2016. március 17. és november 30. között.
- 3 Adja meg adatait és töltsse fel a vásárláskor kapott számlát és a családi ház fotóját.

Minden 10. érvényes pályázat a számlán szereplő bruttó összeg 30%-át,
Minden 50. érvényes pályázat a számlán szereplő bruttó összeg 50%-át és
Minden 100. érvényes pályázat a számlán szereplő bruttó összeg 100%-át nyert!

További részletek és akciók feltételek a nyerjenbaumittal.hu oldalon.

BAUMIT
baumit.com

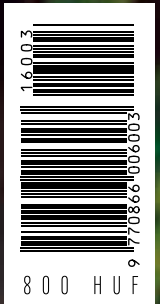
CUPACLAD™

ÁTSZELLŐZTETETT TERMÉSPALA HOMLOKZATBURKOLATI RENDSZER

www.termespala.hu

Tető Horn Terméspala Forgalmazó és Kivitelező Kft.
8230 Balatonfüred, Petőfi S. u. 49.
Tel.: +36 87 888 691
Mobil: +36 20 939 4379
tetohorn@invitel.hu

tetőhorn

9 770866 000003

800 HUF